

ВІСНИК

Вищої
кваліфікаційної
комісії суддів України

КОМІСІЯ

СУДДІВ
УКРАЇНИ

PIETAS

4

2016

ОФІЦІЙНО

Інформація про членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 2

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Добір суддів вищої інстанції: аналіз іноземного досвіду.

Михайло Буроменський, Олександр Сердюк 4

ОФІЦІЙНО

Відбулося 28-ме пленарне засідання Європейської комісії з питань

ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ) 49

Науково-практичний юридичний журнал
Видається із вересня 2011 року

Співзасновники:
Вища кваліфікаційна комісія суддів України,
Національний університет «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 20089-9889ПР

Рекомендовано до друку та розповсюдження через мережу Інтернет рішенням Вченої ради Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 3 від 22.11.2013)
Визнано Міністерством освіти і науки України науковим фаховим виданням.
Наказ про включення до Переліку наукових фахових видань України від 14.02.2014 № 153

Голова Редакційної колегії

Козьяков Сергій Юрійович

Редакційна колегія:

Прилипко С. М., Беляневич В. Е.,
Весельська Т. Ф., Гетьман А. П., Довгерт А. С.,
Заріцька А. О., Капліна О. В., Москвич Л. М.,
Кузнєцова Н. С., Муравйов В. І., Патрюк М. В.,
Сопільник Л. І., Карагузов Ф. С., Щотка С. О.,
Яроцький В. Л., Штаріне Л., Андріїв В. М.,
Іншин М. І.

Головний редактор

С. Ю. Козьяков

Коректор

А. О. Бахтемірова

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних назв та інших відомостей несуть автори публікацій.
Редакція може не поділяти точки зору автора.
У журналі зберігається правопис законодавчих, нормативних актів, наказів, методологічних розробок, що надійшли до редакції.
Редакція залишає за собою право на скорочення та редагування текстів.
Статті обов'язково проходять відбір і рецензування.

Номер 4 (20) 2016 схвалено і рекомендовано до друку рішенням редакційної колегії, протокол № 7 від 15.12.2016 р.
Підписано до друку 26.12.2016 р.
Формат 60x84 1/8
Папір крейдований
Наклад 270 примірників
Оригінал-макет затверджено Вищою кваліфікаційною комісією суддів України

Видавець ТОВ «Піраміда»

© Текст — Вища кваліфікаційна комісія суддів України

Адреса редакції:
м. Київ, вул. Механізаторів, 9.
www.vkksu.gov.ua

Інформація про членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

КОЗЛОВ Андрій Георгійович Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

дів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про Конституційний Суд України».

З лютого по липень 2015 року був координатором проекту «Підтримка прозорого та демократичного процесу реформ в Україні», що здійснювався за фінансування Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини міжнародною неурядовою організацією Democracy Reporting International (Берлін, Німеччина), і до дня призначення членом Вищої кваліфікаційної комісії перебував на посаді провідного юридичного радника цієї організації.

Як експерт з українського законодавства та міжнародного повітряного права брав участь у вирішенні спорів та розгляді кримінальних справ в іноземних юрисдикціях, а також міжнародних комерційних арбітражах.

Був радником уповноваженого від України при комісії з розслідування катастрофи літака Як-42, що сталася 26 травня 2003 року в районі міста Трабзон (Туреччина).

Приватна юридична практика

Представляв Авіакомпанію Air France, Паризький аеропорт (Aéroport de Paris) та страхову компанію AXA у справі узгодженого позасудового врегулювання вимог, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, завданої руйнуванням терміналу 2E в Парижі, що сталося 23 травня 2004 року.

З травня 2004 року до грудня 2012 року продовжував на безоплатній основі представництво Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України у судових справах, пов'язаних з катастрофою літака Ту-154М, яка сталася 04 жовтня 2001 року, в результаті чого у всіх позовах було відмовлено через доказове спростування суттєвих обставин події, встановлених російською комісією з розслідування.

Консультував у питаннях українського законодавства і міжнародного права, зокрема щодо правил здійснення польотів та регулювання організації повітряного руху у справах у закордонних юрисдикціях, пов'язаних із катастрофами літаків Як-42 в районі м. Салоніки (Греція) 17 грудня 1997 року та місті Трабзон (Туреччина) 2003 року, та щодо численних інших питань в галузі.

Народився 08 червня 1977 року у місті Києві.

У 1994-1999 роках навчався в Інституті міжнародних відносин Київського університету імені Тараса Шевченка, отримав спеціальність «міжнародне право» з присвоєнням кваліфікації магістра міжнародного права, перекладача з англійської мови.

З вересня 1997 року до травня 2004 року працював юристом в Адвокатському об'єднанні «Юридична фірма «Василь Кісіль і Партнери».

З травня 2004 року займався приватною адвокатською діяльністю.

Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 26 жовтня 2016 року № 346/к Козлов Андрій Георгійович призначений членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Наукова і науково-експертна діяльність

З березня 2015 року є консультантом-спостерігачем Конституційної Комісії, утвореної згідно з указом Президента України, брав активну участь у роботі пленарних засідань та всіх трьох її робочих груп: з питань децентралізації, правосуддя та суміжних правових інститутів, а також з питань прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

З березня 2016 року залучався до роботи Ради з питань судової реформи, утвореної на підставі указу Президента України, де працював над проектами законів «Про судоустрій і статус суд-

Брав участь у судових справах, пов'язаних із порушенням авторського права та поширенням недостовірної інформації, зокрема стосовно робіт, приписуваних пензлеві Тетяни Яблонської та робіт Олександра Прокопенка, особистого фотографа Юлії Тимошенко; зі спробою незаконного виселення із займаного приміщення Меморіального музею-квартири Павла Тичини, низці інших судових справ, підготовці матеріалів для подання скарг до Європейського суду з прав людини.

Громадська діяльність

Протягом подій Євромайдану – Революції гідності брав активну участь у діяльності Громадського сектору Євромайдану, вуличних акціях, залучався до охорони периметру наметового містечка, підготував програму негайних перетворень (<http://bit.ly/Zminy2013>), значна частина запропонованих новацій з якої була запроваджена протягом останніх років, зокрема проходження психологічних тестів та тестів на загальні здібності кандидатами на посади суддів. Також брав участь у діяльності «Громадського суду», експертної коаліції, організованої суддею ЄСПЛ у відставці професором В. Г. Буткевичем, суддею ЄСПЛ ad hoc С. В. Шевчуком та іншими провідними фахівцями в галузі прав людини; для фіксування та систематизації порушень Європейської конвенції з прав людини у справах, розглянутих

українськими судами щодо подій Євромайдану, з метою подальшої безкоштовної допомоги при поданні скарг на порушення Україною своїх міжнародних зобов'язань до ЄСПЛ.

Бере участь у громадському забезпеченні потреб 90-го оаеб, відзначений подякою командування батальйону.

Долучався до програми лікування вікових дерев Києва та Автономної Республіки Крим, що здійснювалася Київським еколого-культурним центром, в ході якої було врятовано і приведено до ладу найвизначніші пам'ятки природи відповідних місцевостей.

Був офіційним спостерігачем на парламентських виборах 2002 року, президентських виборах 2004 року (від кандидата В. А. Юценка), офіційним міжнародним спостерігачем при Центральній виборчій комісії на парламентських виборах у Республіці Молдова 2005 року.

Готував текст касаційної скарги, за якою вперше в Україні Верховний Суд скасував у 2002 році рішення судів першої та апеляційної інстанції про обмеження права зібрань як необґрунтовані і незаконні (справа про наметове містечко акції «Україна без Кучми» за заявою КМДА), основна аргументація якої використовувалася в аналогічних справах до 2014 року.

ЛУКАШ Тарас Валерійович Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

З серпня 1995 до червня 2003 року проходив службу в органах внутрішніх справ України.

З червня 2003 до листопада 2016 року працював юристом у ТОВ «Інтер-Сервіс», ТОВ «Юридична фірма «Салком» (за основним місцем роботи). З листопада 2010 року – директор судового департаменту ТОВ «Юридична фірма «Салком». У квітні 2004 року отримав свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю та розпочав адвокатську діяльність у складі Адвокатського об'єднання «Салком Інтер». З листопада 2004 року – заступник директора Адвокатського об'єднання «Салком Інтер» (за сумісництвом).

Наказом Голови Державної судової адміністрації України від 28 жовтня 2016 року № 331/к Лукаш Тарас Валерійович призначений членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Громадська діяльність

У 2014 році обіймав посаду заступника голови комітету з процесуального права в громадській організації «Асоціація правників України».

Народився 2 вересня 1978 року в місті Донецьку. Одружений, має доньку.

У 1995-1999 роках навчався в Національній академії внутрішніх справ України, отримав спеціальність «Правознавство» з присвоєнням кваліфікації юриста.

Михайло Буроменський,
доктор юридичних наук,
професор кафедри
міжнародного права
Інституту міжнародних
відносин Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
член-кореспондент НАПрН
України

Олександр Сердюк,
доктор юридичних наук,
професор кафедри
міжнародного права
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого

Добір суддів вищої інстанції: аналіз іноземного досвіду

УДК 341.645

У статті проведено порівняльний аналіз законодавства 36 країн (Європа та інші регіони). Визначено особливості національних практик добору, оцінювання та призначення суддів Верховних судів, основні критерії добору, базові характеристики процедур добору суддів Верховних судів. Проаналізовано інституційні та процедурні аспекти, форми участі громадськості, наявність гарантій оскарження рішень.

Ключові слова: порівняльне судове право, Верховний суд, добір суддів Верховного суду, процедури добору суддів Верховного суду; критерії добору суддів Верховного суду.

М. Буроменський, А. Сердюк. Отбор судей высшей инстанции: анализ иностранного опыта

В статье проведен сравнительный анализ законодательства 36 стран (Европа и другие регионы). Определены особенности национальных практик отбора, оценивания и назначения судей Верховных судов, основные критерии отбора, базовые характеристики процедур отбора судей Верховных судов. Проанализирована

но институционные и процедурные аспекты, формы участия общественности, наличие гарантий обжалования решений.

Ключевые слова: сравнительное судовое право, Верховный суд, отбор судей Верховного суда, критерии отбора судей Верховного суда.

M. Burumenskii, O. Serdiuk. Selection of judges of highest instance: analysis of foreign experience

The article provides a comparative analysis of legislation of 36 countries (Europe and other regions). There were determined the features of national practices of selection, assessment and nomination of Supreme Courts judges, the main selection criteria, basic characteristics of selection procedures of Supreme Courts judges. There were analyzed the institutional and procedural aspects, forms of public participation, the availability of guarantees of appeal decisions.

Key words: comparative law, Supreme Court, selection of Supreme Court judges, selection procedures of Supreme Court judges, selection criteria of Supreme Court judges.

Постановка проблеми. Створення нового Верховного суду має стати першим наочним результатом реалізації судової реформи в Україні, оцінки якого матимуть безперечний вплив на сприйняття успішності реформування судової системи загалом. Суспільні очікування стосуються не лише того, як працюватиме Верховний суд (це буде зрозумілим лише з часом), але й того, що є чи має бути вже зараз – критеріїв та процедури його формування, які повинні забезпечити прозорий та ефективний добір кандидатів на посаду судді вищого судового органу (далі – ВС). Створення цих процедур для України є новим та нетривіальним завданням, що в таких масштабах та у такі строки ніколи раніше не ставилося. Однак міжнародний досвід свідчить, що процеси реформування чи трансформації у судових системах відбуваються перманентно як процес їх адаптації до змін у суспільстві. І вищі судові інстанції не залишаються осторонь.

Існує думка, що формування ВС є простим та певною мірою рудиментарним процесом, де велике значення мають традиції та усталена практика. Насправді це твердження вже не може бути віднесено до більшості країн, які були предметом дослідження. Переважно з початку 2000-х років у багатьох державах відбуваються суттєві зміни в законодавстві щодо процедури формування складу верховних (вищих) судів, включаючи уточнення вимог до кандидатів на посаду судді, особливості їх добору, встановлення повноважень органів, що залучені до добору та оцінювання кандидатів, а також можливостей оскарження рішень цих органів. Новелою є включення гендерних та антидискримінаційних вимог до принципів і процедур формування складу ВС. До того ж особливістю останніх років є те, що в країнах «зрілої демократії» також відбуваються суттєві зміни у судових системах, відповідно до яких ВС також модернізуються і набувають нових рис верховні суди.

Радикальні зміни українського законодавства про судоустрій, спрямовані на його максимальне наближення до вимог сучасної демократії, передбачають, зокрема, формування нового складу ВС. Реалізація цього надзвичайно складного завдання повинна відбуватися з розумінням найсучасніших іноземних практик та досвіду формування ВС в європейських державах та провідних демократіях світу.

Аналіз останніх досліджень вітчизняними дослідниками цієї теми свідчить про відсутність системного дослідження міжнародного досвіду формування складу ВС. Слід зазначити, що проблематика порівняльного судового права поки що не виходить за межі загальних робіт, які базуються на обмеженій емпіричній (фактографічній та законодавчій) основі, недостатньо враховують новації останніх років. Законодавство та

практика формування ВС в роботах вітчизняних авторів не були предметом спеціального аналізу, звернення до цієї проблематики є частковим та обмеженим територіально чи предметно.

Мета проведеного дослідження¹ визначається загальною логікою порівняльного аналізу і має теоретико-прикладне спрямування, що передбачає такі завдання: а) провести аналіз законодавства про судоустрій 36 країн (Європа та інші регіони) і визначити особливості національних практик добору, оцінювання та призначення суддів ВС; б) визначити основні критерії, які застосовуються у процедурах добору, зокрема, акцентуючи увагу на таких, як вік, стать, освіта, мовні навички, професійний досвід, відсутність обмежень для публічної служби, стан здоров'я, участь у політичній діяльності тощо; в) визначити базові характеристики процедур добору суддів; провести аналіз інституційних та процедурних аспектів, форм участі громадськості, наявності гарантій оскарження рішень тощо.

Дослідження спрямовано виключно на отримання порівняльно-правових характеристик з таких питань: особливості нормативного регулювання добору суддів Верховного суду; загальні вимоги до кандидатів на посаду судді Верховного суду; види та стаж професійної діяльності кандидатів; реалізація принципу недискримінації та гендерний аспект добору; поняття та реалізація доброчесності як критерію добору; обмеження доступу до посади; кваліфікаційне оцінювання кандидатів; орган добору суддів; процедура добору; прозорість та участь громадськості; оскарження рішень.

Логіка дослідження не передбачає проведення ранжування (чи оцінювання) відповідних національних практик за якісними критеріями (наприклад, на відповідність міжнародним стандартам формування суддівського корпусу), а вибір країн для аналізу пояснюється необхідністю отримання максимально повної інформації про нормативні основи, інституційні механізми та практику формування ВС з урахуванням різноманіття політичних та правових систем, соціокультурних контекстів та історичних традицій.

Відповідно до завдань дослідження його предметом є національні практики призначення (добору та оцінювання) суддів найвищих (останніх) судових інстанцій (без конституційної юрисдикції). За загальним правилом, це Верховні суди. Однак є деякі особливості:

- У країнах англосаксонської правової традиції вищими судами (superior courts) визнаються не лише власне Верховні суди, але й суди на

¹ Дослідження проведено за сприяння Координатора Проектів ОБСЄ в Україні. Всі оцінки та судження, що наводяться у тексті, є виключно позицією авторів і жодним чином не можуть бути пов'язані з офіційною позицією ОБСЄ чи її уповноважених представників.

зразок Високого суду в Англії (High Court); до них досить часто застосовуються аналогічні процедури добору суддів, з урахуванням цього частково враховується і практика таких судів.

- У разі відсутності Верховного суду (зі статусом, аналогічним Верховному суду України) у Звіті аналізується інформація щодо добору суддів вищих спеціалізованих судів (як суду касаційної інстанції).
- Федеративні (чи квазі-федеративні) державні утворення аналізуються на рівні федеральних ВС; лише в окремих випадках наводиться інформація щодо вищих судів суб'єктів федерації.

Переважно з початку 2000-х років у багатьох державах відбуваються суттєві зміни в законодавстві щодо процедури формування складу верховних (вищих) судів, включаючи уточнення вимог до кандидатів на посаду судді, особливості їх добору, встановлення повноважень органів, що залучені до добору та оцінювання кандидатів, а також можливостей оскарження рішень цих органів

- У разі надання оцінок обсягу повноважень голови держави, голови уряду або парламенту слід мати на увазі, що досліджувані держави

мають різний державний устрій (унітарні або федеративні) та різну форму правління (парламентські республіки, президентські або напівпрезидентські республіки, конституційні монархії).

Перелік країн, судові системи яких були об'єктом аналізу (в дужках наводиться назва суду або судів, які досліджувалися):

- Австралія (Високий суд/High Court; в окремих випадках аналізуються особливості призначення суддів у трьох федеральних судах, які є вищими спеціалізованими судами);
- Австрія (Верховний суд/Oberster Gerichtshof);
- Аргентина (Верховний суд /Corte Suprema);
- Бельгія (Касаційний суд/Hof van Cassatie (гол.) Cour de Cassation (франц.);
- Боснія і Герцеговина (Суд Боснії і Герцеговини/Court);
- Болгарія (Верховний Касаційний суд);
- Велика Британія (Верховний суд/Supreme Court; щодо окремих тем предметом аналізу були також практики призначення суддів Верховних судів Шотландії, Англії та Уельсу, Північної Ірландії);
- Данія (Верховний суд/Højesteret);
- Естонія (Державний суд/Riigikohus);
- Ізраїль (Верховний суд/בית דין, Beit HaMishpat HaElyon);
- Індія (Верховний суд/The Supreme Court);
- Ірландія (Верховний суд/The Supreme Court);
- Іспанія (Верховний суд/Tribunal Supremo de España);
- Італія (Corte Suprema di cassazione/Верховний Касаційний суд);
- Канада (Верховний суд/The Supreme Court);
- Косово (Верховний суд);
- Латвія (Республіка Латвія) (Верховний суд/Augstākās tiesa);
- Литва (Верховний суд/Lietuvos Aukščiausiasis Teismas);
- Молдова (Верховний суд/Вища судова палата);
- Нова Зеландія (Верховний суд/The Supreme Court of New Zealand; додатково розглядалися особливості призначення суддів інших вищих судів – Високого суду та Апеляційного суду);
- Нідерланди (Верховний суд/Hoge Raad);
- Німеччина (Федеральний верховний суд/Bundesgerichtshof);
- Норвегія (Верховний суд/The Supreme Court);
- Пакистан (Верховний суд/The Supreme Court of Pakistan);
- Польща (Верховний суд/Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej);
- Сінгапур (Верховний суд/The Supreme Court);
- Словенія (Верховний суд/Sodstvo Republike Slovenije);
- Сполучені Штати Америки (Верховний Суд США/Supreme Court of the USA);
- Угорщина (Верховний суд/Curia);

- Фінляндія (Верховний суд/Korkein Oikeus, а також додатково – Вищий адміністративний суд);
- Франція (Касаційний суд/Cour de Cassation);
- Хорватія (Верховний Суд/Vrhovni sud Republike Hrvatske);
- Чехія (Верховний суд/Nejvyšší soud);
- Швейцарія (Федеральний суд/Bundesgericht);
- Швеція (Верховний суд/Högsta domstolen);
- Японія (Верховний суд/Saikō-Saibansho).

Законодавство та факти, що наводяться у тексті, є актуальними станом на 01 вересня 2016 року.

Особливості нормативного регулювання добору суддів ВС

Міжнародний досвід показує важливість визначення особливостей нормативного регулювання добору суддів ВС, а саме визначення того:

- а) якими є межі та способи нормативного регулювання добору суддів ВС (наприклад, виключно закони, чи закони та підзаконні акти, чи має існувати окремий нормативно-правовий акт, яким регулюється порядок добору суддів ВС тощо);
- б) у який спосіб такий акт має бути розроблений і затверджений;
- в) чи доцільно розрізняти ситуацію формування першого складу ВС та поточну практику заміщення вакантних посад у ВС.

У більшості країн існує практика максимально повного відображення процедури призначення суддів переважно на рівні закону або підзаконних актів судової влади. У цьому вбачається суттєва гарантія незалежності суду від виконавчої влади. Водночас максимальне переміщення нормативного регулювання питань призначення суддів на рівень закону є запобіжником «надмірного судового корпоративізму» і сприяє досягненню демократичного балансу влад.

Однак у різних країнах є особливості.

Італія. Автономність італійської судової системи «врівноважується та стримується» тим, що більшість питань щодо призначення суддів (як загалом, так і ВС) регулюються законом. Наприклад, закон визначає навіть тематику кваліфікаційного оцінювання (перелік предметів та загальні процедури проведення письмових та усних іспитів).

Латвія. У частині 3 статті 51 Закону про судуострій зазначається, що, базуючись на загальних вимогах, встановлених Законом про судуострій, порядок конкурсного добору суддів має розробити Рада юстиції з урахуванням пропозицій Міністерства Юстиції та Голови ВС.²

Ізраїль. Загальні засади діяльності ВС визначаються «Основним законом: Судова влада»,

²Law of Republic of Latvia «On Judicial Power» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

в якому також встановлюються такі вимоги: а) законом має визначатися порядок створення Комісії з добору суддів, яка забезпечує номінацію кандидатів на посади; б) законом має визначатися перелік кваліфікаційних вимог (а також зміст кваліфікаційного іспиту) до кандидатів; в) підзаконними нормативними актами Комісії регулюються внутрішні процедури добору.³

Велика Британія. Фактично регламентація відбіркової процедури з високою мірою достатності й ефективності здійснюється відповідними положеннями Закону (Акта) про конституційну реформу 2005 року (статті 25-33). Хоча можливість прийняття окремих актів лорда-канцлера щодо процедурних та інших питань (стаття 65) і передбачена, такі акти відсутні і практика добору останніх років показує, що Відбіркові комісії безпосередньо встановлюють правила, процедури та інші умови роботи.⁴

Фінляндія. Варто відзначити суттєву специфіку регулювання добору суддів ВС. Положення стосовно суддів ВС відсутні у Конституції Фінляндії, де лише встановлюється місце ВС у судовій системі. Спеціальний закон про ВС (ще 1918 року) також не містить вимог стосовно суддів і процедури їх призначення. Аналогічний підхід використано і у спеціальному, нещодавно прийнятому Законі про вищий адміністративний суд (2010 рік). Законодавчі норми щодо призначення суддів вищих судів містяться у спеціальному Законі про призначення суддів, який поширюється на всі рівні судової системи.⁵ Окремі процедурні питання відображено в регламентах органів, що беруть участь у процесі добору та призначення.

Світова практика має досить небагато випадків «переформатування» складу ВС, яке відбувається за умов реформування або загалом правової системи, або ж обмежено – судової системи. Такі процеси зазвичай базуються на принципово нових засадах побудови судової влади і супроводжуються повним оновленням складу ВС. У таких ситуаціях законодавство передбачає низку «перехідних» положень, які регулюють формування «першого складу суду» і діють лише певний час.

Такий підхід було застосовано у більшості європейських «постсоціалістичних країн» наприкінці 80 - на початку 90-х років, де формування нового

³Основний Закон: Судова влада // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://main.kneset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod10.pdf>

⁴Constitutional Reform Act .2005 Charter 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

⁵Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

складу судів було складовою загального процесу «декомунізації» та демократичних реформ.

Принципово іншою була ситуація у Великій Британії, де у 2005 році було створено Верховний суд, що мав стати фактичним «інтегратором юрисдикцій». У статті 24 Акта (закону) про конституційну реформу 2005 року було визначено порядок формування першого складу Верховного суду шляхом трансформації статусу членів Апеляційного комітету Палати лордів (яку мав замінити ВС як найвища судова інстанція Об'єднаного королівства).⁶

Загальні вимоги до кандидатів на посаду судді ВС

У разі добору суддів ВС, на відміну від дбору суддів нижчих інстанцій, значення більшості загальних вимог до судді (зокрема такі формальні вимоги, як освіта, громадянство тощо) є суттєво іншим, оскільки посада у ВС є таким етапом у професійній кар'єрі, досягнення якого можливе за умови виконання більш загальних вимог допуску до юридичної діяльності загалом. В окремих випадках загальні вимоги до суддів ВС взагалі не мають чіткого визначення і формального закріплення (особливо показовою є ситуація у США). Водночас частина загальних вимог зберігає своє значення і має певну специфіку в різних країнах.

Громадянство. Вимога належності виключено до громадянства країни (без жодних винятків) передбачена майже у всіх країнах, що були предметом аналізу, оскільки ця вимога формується стосовно суддів загалом і зазвичай окремо не згадується у переліку вимог до суддів вищих судів (за окремими винятками). Вимога громадянства є стандартною, за винятком деяких країн, де тимчасово застосовувались інші підходи.

Нижче наведено приклад типового підходу, коли положення про громадянство закріплено на рівні конституційних норм.

Індія. Вимога належності до громадянства Індії для кандидатів на посаду судді Верховного суду Індії встановлена нормами Конституції (частина 3 статті 124).⁷

Аналогічним є підхід, коли за відсутності відповідного конституційного положення ця вимога формується у законі про судоустрій. Така модель застосовується у багатьох країнах, що були предметом дослідження (Швеція, Норвегія, Франція тощо).

В окремих випадках законодавство містить специфічні та характерні для певного націо-

нального контексту уточнення чи конкретизацію. Наприклад, показовими є такі ситуації.

Норвегія. У статті 114 Конституції Норвегії наводиться низка додаткових обставин щодо громадянства, які мають враховуватися під час призначення на вищі посади в публічній сфері (судді ВС належать до них): народження в Норвегії від батьків-резидентів; народження в іноземній державі від батьків-громадян Норвегії; проживання не менше 10 років на території Норвегії та деякі інші.⁸

Латвія. У частині 2 статті 51 Закону про судоустрій зазначається, що вимога «належності до громадянства Латвії не може визнаватися дискримінаційною».⁹

Швейцарія. Відповідно до статті 5 Федерального закону «Про Федеральний суд» обраною на посаду судді Федерального суду може бути особа, яка має право голосу на федеральному рівні (громадянин держави після досягнення 18 років з повною дієздатністю).¹⁰

Канада. Прямої вимоги щодо громадянства Акт з Верховного суду або відповідні правила (регламенти) добору суддів не містять. Консультативна рада зазначає, що кандидати на посаду судді Верховного суду добираються «з усієї Канади» та «серед усіх канадців».¹¹ Очевидно, це і є в Канаді вимогою громадянства (підданства).

Можливість входження до складу ВС іноземних суддів розглядається як виняток і регулюється спеціальними нормами законодавства про судоустрій. Це стосується, переважно, держав у стадії трансформації або в умовах конфлікту/ постконфліктного розвитку.

Боснія та Герцеговина. У Консолідованому Законі про Суд Боснії та Герцеговини (прийнято 18 травня 2009 року) у статті 24 «Перехідні положення» передбачено входження до складу Суду суддів, які не є громадянами Боснії та Герцеговини або сусідніх країн, на певний перехідний період (5 років), з обмеженнями щодо можливості участі у розгляді певних категорій справ.¹² Станом на 01 вересня 2016 року іноземні судді у складі цього суду відсутні.

⁸*The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>*

⁹*Law of Republic of Latvia On Judicial Power.*

¹⁰*Закон про Федеральний суд Швейцарії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2006/1205.pdf>*

¹¹*The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>*

¹²*Law on Court of Bosnia and Herzegovina – Consolidated version // Official gazette of Bosnia and Herzegovina, 49/09, 2009.*

⁶*Constitutional Reform Act .2005 Charter 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf*

⁷ *Constitution of India // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>*

Косово. У березні 2016 року парламент Косова вніс поправки до Конституції, що передбачають створення спеціальних судових органів (для кожного рівня судової системи), до складу яких входитимуть міжнародні судді, які розглядатимуть злочини Армії визволення Косова у 90-ті роки ХХ століття.

Вік. Цей критерій є стандартним та застосовується у всіх національних судових системах. Необхідно враховувати три основних аспекти: мінімальний вік; максимальний вік; можливість (чи ситуації) продовження терміну перебування на суддівській посаді після досягнення максимального віку. Існує два основні підходи при формулюванні вікових критеріїв, встановленні правил добору суддів: а) застосування загального правила для всіх суддів; б) встановлення особливих правил для суддів ВС.

Мінімальний вік для зайняття посади судді ВС визначається лише в окремих країнах: 40 років – Латвія; 35 років – Німеччина; 30 років – Норвегія (стаття 91 Конституції; для порівняння: у звичайних судах – 25 років, а для junior/deputy judges – 21 рік)¹³.

Мінімальний вік найчастіше встановлюється опосередковано, через визначення необхідного стажу професійної діяльності.

У більшості країн як у професійному середовищі, так і у масовій свідомості існує стереотип необхідності для судді ВС суттєвого професійного та життєвого досвіду. В окремих випадках (наприклад, Ірландія) активно підтримується пропозиція збільшення тривалості необхідного професійного стажу, що автоматично веде до збільшення мінімального віку суддів ВС.

Максимальний вік перебування на посаді набагато частіше стає предметом прямого чи опосередкованого законодавчого визначення. Досягнення встановленого законом віку є підставою припинення повноважень судді ВС і зобов'язує суддю залишити посаду¹⁴: 65 років – Індія, Пакистан, Фінляндія (з можливістю пролонгації на 6 місяців), Німеччина, Польща (передбачена можливість пролонгації), Словачія, Туреччина, Данія, Болгарія, Молдова; 67 років – Естонія, Франція; 68 років – Кіпр, Швейцарія; 70 років – Ірландія, Іспанія (можливість пролонгації на два роки), Ізраїль, Австралія, Хорватія, Данія, Угорщина (Конституція передбачає виключення для Голови ВС),

¹³Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internet/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>

¹⁴The world factbook: 2015. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2094.html

Кенія, Латвія (передбачена можливість пролонгації на два роки; крім того, якщо суддя досягає граничного віку за наявності судових справ на розгляді, термін його повноважень продовжується до завершення розгляду цих справ), Нідерланди, Норвегія, Японія; 75 років – Аргентина, Бразилія, Канада, Нова Зеландія.

В окремих країнах законодавство про судустрій не містить визначення максимального віку для перебування на посаді. У таких випадках застосовується законодавство про пенсійне забезпечення або загальні конституційні норми про державну/публічну службу.

Велика Британія. Призначення відбувається на невизначений термін, із вказівкою, що суддя виконує свої обов'язки, поки його діяльність є «належною» (стаття 33 Акта про конституційну реформу 2005 року)¹⁵. Водночас у законодавстві про пенсійне забезпечення суддів встановлено єдиний для всіх вік виходу на пенсію – 70 років.¹⁶ Аналогічний підхід опосередкованого визначення максимального віку перебування на посаді застосовується і в інших країнах.

Світова практика має досить небагато випадків «переформатування» складу ВС, яке відбувається за умов реформування або загалом правової системи, або ж обмежено – судової системи

Освіта. Вимоги щодо рівня освіти та спеціальності кандидатів мають певною мірою «вторинний характер», оскільки зазвичай презюмується наявність вищої юридичної освіти у представни-

¹⁵Constitutional Reform Act .2005 Charter 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

¹⁶Schedule 6 to the Judicial Pensions and Retirement Act 1993 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/8/pdfs/ukpga_19930008_en.pdf

ків тих професійних категорій, які можуть брати участь у процедурі добору. У жодній із країн, що були предметом аналізу, не передбачено можливості призначення на посаду судді ВС осіб, які не мають юридичної освіти (до певної міри винятком є Швейцарія).

Найчастіше наявність «повної вищої юридичної освіти» є недостатньою, оскільки особа ще має здати іспит на право заняття юридичною практикою (bar examination). Однак ця обставина рідко окремо згадується у законодавстві про судоустрій і призначення суддів ВС, оскільки стосується національної моделі початкового етапу доступу до правничої професії і міститься у відповідному законодавстві.

Освітній рівень *магістра* є найбільш поширеною мінімальною освітньою вимогою щодо допуску до суддівської професії. Втім, стосовно професорів у галузі права нерідко передбачено окрему (спеціальну) процедуру допуску до посади судді ВС.

Швейцарія. Юридична освіта як вимога до рівня освіти суддів, зокрема до суддів Федерального верховного суду Швейцарії, не встановлена ані Конституцією, ані законом про Федеральний суд. На практиці під час добору та призначення суддів ВС перевага завжди надається юристам з високою кваліфікацією.¹⁷ У багатьох випадках є специфічні вимоги до рівня та змісту освіти, які стосуються як суддів загалом, так і суддів ВС.

Кенія. Існує два уточнення щодо освіти суддів загалом: а) юридична освіта (а також професійний досвід) має бути отримана в країнах загального права/common law jurisdiction (стаття 166 Конституції Кенії); б) перевага надається особам, які отримали освіту у «визнаних університетах».¹⁸

Італія. Після реформи 2006 року можливість отримання посади судді настає виключно після проходження спеціальної підготовки, яка базується на вищій юридичній освіті, але здійснюється в автономній освітній системі. Однак на рівні процедур добору суддів ВС це правило не поширюється на кандидатів, які не є суддями (адвокатів, професорів права).

Ірландія. Для соліситорів та баристерів Актом (законом) 2014 року встановлюється додаткова вимога – знання практики ВС (зокрема наявність досвіду ведення справ у цьому суді).¹⁹

¹⁷Закон про Федеральний суд Швейцарії (стаття 5) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2006/1205.pdf>

¹⁸Constitution of Kenya // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klrc.go.ke/index.php/constitution-of-kenya/137-chapter-ten-judiciary/>

¹⁹Доповнення внесені Court of Appeal Act 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.>

Польща. Використовується підхід, що є типовим для більшості постсоціалістичних країн Європи. Стаття 22 Закону про Верховний суд встановлює такі вимоги щодо освіти: отримання вищої юридичної освіти на рівні магістра у польському університеті або освіти аналогічного рівня в іноземному університеті, яка визнана у Польщі.²⁰

Австрія. Отримання посади судді можливе після проходження спеціальної «суддівської» підготовки на основі вищої юридичної освіти, яка завершується складанням суддівського іспиту.²¹ Однак вимога суддівської підготовки не обов'язкова для кандидатів, які є професорами права в університетах Австрії.

Німеччина. Кандидати на посаду судді повинні крім вищої юридичної освіти (4 роки) пройти профільну професійну підготовку (2 роки) та скласти 2 державні іспити. Закон про судоустрій Німеччини до обов'язкових предметів юридичної освіти включає галузі цивільного права, кримінального права, публічного права та процесуального права, а також європейське право, методологію юридичної науки та групу філософських, історичних і соціальних наук.²²

Франція. Підготовкою суддів для судової системи держави займається Національна школа магістратури (*Ecole nationale de la magistrature*). Основний шлях стати суддею – пройти навчання у цій інституції, яка відповідає за підготовку професійних державних службовців для сфери судової влади під загальною назвою «магістрати». Посада судді Касаційного суду розглядається як досягнення вищого рівня кар'єрного зростання судді. Крім цього, законодавство держави передбачає можливість залучення фахівців до сфери судової влади на тимчасовій та постійній основі для окремих категорій державних службовців і професорів права, адвокатів. Так, кандидати з високою кваліфікацією можуть бути призначені суддями Касаційного суду або магістратами офісу прокуратури при Касаційному суді на визначений строк (тимчасово) після погодження з Вищою радою магістратури.²³

irishstatutebook.ie/eli/2014/act/18/enacted/en/print.html

²⁰Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // *Journal of Laws*. -2013 – N 499.

²¹Закон про судоустрій та прокуратуру (*Richter- und Staatsanwaltschaftsdienstgesetz*) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_\(RStDG\).html](http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_(RStDG).html) розділ 3, параграф 26.

²²*Deutsches Richtergesetz (DRiG) of April 19, 1972, Bundesgesetzblatt 1972 I p. 713, доповнення June 7, 2004, Bundesgesetzblatt 2004 I p. 1054.*

²³Закон «Про магістратуру» (Ордонанс № 58–1270 від 22 грудня 1958 року, зі змінами). // [Електронний ресурс]. –

Канада. Для отримання ліцензії на зайняття юридичною діяльністю кандидату необхідно отримати загальну освіту, ступінь бакалавра, скласти вступний іспит до юридичного університету (навчання триває 3 роки), а також пройти стажування чи скласти екзамен на право зайняття адвокатською діяльністю. При цьому загальна освіта та ступінь бакалавра можуть бути отримані в одній країні, а юридичний університет закінчений – в іншій (але обов'язково – common law).

Сінгапур. Для допуску до юридичної професії (включно із суддівськими посадами) визнається достатнім рівень бакалавра, отриманий в Сінгапурі, Великій Британії, Австралії, Новій Зеландії, США.²⁴ Після цього для суддів є необхідним проходження практичної програми в Сінгапурі або Великій Британії.

Японія. Всі судді Верховного суду є юристами за фахом. У всіх випадках до призначення вони обіймають посади голів апеляційного суду, адвоката, прокурора, професора права або голови державного органу, до повноважень якого належать правові питання.²⁵

Особливості визначення та врахування академічного (наукового або освітнього) досвіду чи рівня. Вища юридична освіта є універсальною та мінімальною вимогою. Однак виникає необхідність визначення значення наукових ступеней та наукових звань. Слід розрізняти два аспекти:

а) врахування академічного досвіду у випадках оцінки кандидатів, які є суддями чи адвокатами (у цьому випадку має визначитися «вага» цього параметру);

б) визначення самого факту наявності (чи достатності) академічного статусу для інших категорій (наприклад, особи без суддівського досвіду); ця обставина отримує більш очевидне «обмежувальне» значення, оскільки відсутність такого статусу позбавляє права на участь у доборі.

У країнах континентальної правової традиції у відбіркових процедурах досьє та апікаційних формах передбачено інформацію щодо академічного рівня (більш високого, ніж загальна вимога) претендента, яка оцінюватиметься органом добору. Однак відсутні приклади того, що наявність такого ступеня формально визнається перевагою чи дає можливість присвоєння більш високих рейтингів.

Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=877>.

²⁴Legal Profession Admission Rules. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A920022a3-d55b-498a-b678-8ff64c526291%20Depth%3A0%20Status%3Ainforce;rec=0;whole=yes>

²⁵ Судді Верховного Суду Японії. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.courts.go.jp/english/about/justice/index.html>

Іспанія. Освітній критерій для суддів ВС вже не має такого принципового значення, як у доборі звичайних суддів, однак враховується за певних умов. Стаття 313 Органічного закону «Про судову владу» визначає загальні ознаки критерію «рівень освіти»: освітній рівень з права та отримані бали; наявність наукового ступеня (PhD) та спеціалізація; проходження навчальних курсів (тренінгів) тривалістю більше 300 годин. Додатковими показниками є кількість наукових публікацій з правових питань та участь в наукових конференціях і семінарах.²⁶

Можливість призначення на посаду судді ВС представника академічної спільноти передбачається як в країнах англосаксонської правової традиції, так і континентальної (про це мова йтиме також у наступних розділах). У даному випадку презюмується наявність «особливого академічного рівня», який має отримати підтвердження переважно за формальними критеріями. Стаття 313 Органічного закону «Про судову владу» встановлює формальні ознаки академічного досвіду: посада професора або доцента в державних університетах чи приватних з аналогічним статусом, однак лише за умови повної зайнятості.

Литва. Визначення того, що є академічним досвідом для ситуацій добору суддів, дається у статті 69 Закону про судоустрій: викладання в університетах, що надають ступінь магістра чи бакалавра з права або ступінь з певної правової спеціалізації, особами, які мають ступінь доктора чи доктора хабілітат з права.²⁷

Німеччина. Право займати посаду судді має будь-який діючий штатний професор права університету незалежно від його базової освіти.²⁸

Австрія. Професори правничих факультетів університетів, які проводять навчання з предметів цивільного і кримінального права, можуть бути призначені суддями без виконання вимог допуску до проходження суддівської підготовки, складання іспиту та вимоги наявності стажу роботи у сфері права.²⁹

Вимоги щодо знання мови/мов. У жодній з країн, що були предметом аналізу, не існує вимоги спеціальної перевірки (чи підтвердження) володіння певними мовами (державними чи ін-

²⁶Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

²⁷Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1-480

²⁸The German Judiciary Act (стаття 7) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/DRiG.pdf>

²⁹Richter- undStaatsanwaltschaftsdienstgesetz (RStDG) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_\(RStDG\).html](http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_(RStDG).html)

шими) стосовно кандидатів на посаду судді ВС. В окремих випадках знання державної мови входить до переліку вимог до суддів загалом. Тобто до суддів ВС застосовується принцип «поширення загальних вимог до судді», тобто у переліку особливих вимог до судді ВС мовна ознака не згадується (за винятком Швейцарії та Канади, в яких федеральне законодавство містить вимогу знання державними службовцями декількох мов – мов суб'єктів федерації).

Швейцарія. Дотримання представництва офіційних мов держави серед суддів Федерального суду під час добору кандидатів встановлено на рівні Конституції держави (стаття 188 Конституції; станом на 2016 рік Федеральний суд нараховує 3 італійськомовних, 12 французькомовних та 23 німецькомовних суддів).³⁰

Канада. За правилами добору суддів Верховного суду (набули чинності з 02 серпня 2016 року, хоча правило щодо мови є усталеною вимогою) «...суддями можуть бути призначені лише функціонально білінгвічні особи», оскільки Верховний суд проводить слухання англійською та французькою мовами.³¹

Водночас в окремих випадках така вимога застосовується опосередковано – як вимога при отриманні професійного статусу, який особа має як претендент на посаду судді ВС і який прямо передбачає знання певної мови/мов; найчастіше це стосується суддів суддів. У певних ситуаціях рівень подібних мовних вимог є досить високим. Ілюстрацією є такі приклади.

Латвія. Володіння мовою не належить до критеріїв добору суддів ВС. Однак фактично застосовується загальна вимога для всіх суддів – для зайняття посади судді в судах нижчого рівня обов'язковим є підтвердження «вільного володіння офіційною мовою на найвищому рівні» (стаття 52 Закону про судоустрій).³²

Фінляндія. Стаття 13 Закону про призначення суддів містить загальну вказівку на те, що під час призначення суддів (всіх рівнів, включно з вищими судами) мають застосовуватися спеціальні положення щодо «високого рівня володіння мовою». Оскільки офіційними мовами є фінська та шведська, то білінгвізму приділяється значна увага. Крім того, всі фінські судді мають

підтверджувати рівень володіння англійською (це не є критерієм добору, а обставиною, що враховується додатково).

У разі добору суддів ВС, на відміну від добору суддів нижчих інстанцій, значення більшості загальних вимог до судді (зокрема такі формальні вимоги, як освіта, громадянство тощо) є суттєво іншим, оскільки посада у ВС є таким етапом у професійній кар'єрі, досягнення якого можливе за умови виконання більш загальних вимог допуску до юридичної діяльності загалом

Угорщина. У межах процедури добору, що відбувається на основі кваліфікації кандидатів, одним із критеріїв (визначені наказом Міністерства Юстиції та Державної служби № 07/2011 (З/ІІІ) є «рівень володіння мовою». Водночас не існує чіткої методики такої оцінки, і вона відбувається на підставі всіх даних, якими користується відбіркова колегія ВС.

Естонія. У переліку загальних вимог до судді (стаття 47 Закону про суди) наводиться таке положення: кандидат повинен надати Мовний акт (або його еквівалент) про володіння естонською мовою на рівні не менше ніж С1 (відповідно до Закону про мови це загальна вимога до всіх посад публічної сфери).³⁴

³⁰Constitution of Swiss // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm

³¹Qualifications and Assessment Criteria. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/qualifications-eng>

³²Law of Republic of Latvia On Judicial Power.

³³Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

³⁴Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

Норвегія. Відповідно до статті 114 Конституції Норвегії на державні посади можуть призначатися тільки «громадяни Норвегії, чоловіки та жінки, які володіють державною мовою».³⁵

Словенія. Існує загальна вимога щодо володіння державною мовою на найвищому рівні (формально вона має застосовуватись і до суддів ВС), однак вона застосовується у випадку, якщо претендент вже здав будь-який професійний іспит для доступу до юридичної діяльності.

Німеччина. Володіння мовами не входить до критеріїв добору суддів ВС, однак під час отримання вищої юридичної освіти відповідно до закону про судоустрій ФРН навчання в університеті для зайняття посади в органах судової влади обов'язково містить курс права на іноземній мові або мовний курс, орієнтований конкретно на закон (право). Також зроблено застереження, що законом землі може бути встановлений інший спосіб виконання умови щодо іноземної мови у навчанні.³⁶

Сінгапур. Згідно з Конституцією офіційними мовами Сінгапуру є: малайська, тамільська, мандаринський діалект та англійська.³⁷ Правила допуску до юридичної професії не містять вимог щодо будь-яких інших мов, окрім англійської.³⁸

Слід також враховувати, що в законодавстві зазвичай є вимога щодо мови судового провадження. У таких випадках рівень володіння мовою оцінюється як *складова загальних професійних вмінь та навичок*.

Латвія. Стаття 21 Закону про судоустрій вказує, що судове провадження ведеться «офіційною мовою» (official language – в офіційному перекладі англійською).³⁹

Стан здоров'я. Спроможність виконувати повноваження судді оцінюється також і через виявлення

відсутності обмежень у стані здоров'я. Ступінь формалізації таких вимог суттєво відрізняється.

По-перше, існує досить загальний і найбільш поширений підхід, коли належний стан здоров'я визнається вимогою до кандидатів без чіткого визначення критеріїв оцінки. Часто це супроводжується необхідністю надання загального медичного сертифікату, що вимагається від усіх кандидатів на посади у публічному секторі.

Франція. За загальним правилом, до кандидатів на посаду судді (магістратів) висувається вимога щодо стану здоров'я, що дозволяє виконувати професійні обов'язки судді.⁴⁰

Індія. Відповідно до процедури після призначення кандидата на посаду судді Верховного суду кандидат подає медичне свідоцтво, яким засвідчується стан здоров'я кандидата та в цілому підтверджується його здатність виконувати обов'язки судді.⁴¹

Ірландія. Законодавством передбачено необхідність врахування «характеру та темпераменту» (character and temperament) особи. Однак досить закритий стиль прийняття рішень робить цей критерій нечітким, а практика його застосування невідома.

По-друге, існує *спеціальна процедура* підтвердження спроможності виконувати повноваження судді за станом здоров'я. Наступні приклади є ілюстрацією таких практик.

Молдова. Стосовно суддів ВС (Вищої судової палати) застосовується загальний підхід до оцінки стану здоров'я кандидатів, який було запроваджено у 2012 році (стаття 6-1 Закону про статус суддів). Оцінка проводиться до початку конкурсного добору спеціальною комісією Міністерства охорони здоров'я, за результатами якої кандидат отримує спеціальний сертифікат (довідку). Вища рада юстиції та Міністерство охорони здоров'я розробили та затвердили вимоги (критерії оцінки), особливістю яких є акцент на психологічній/психіатричній діагностиці кандидатів.⁴²

Литва. Оскільки призначення суддів ВС відбувається з дотриманням основних вимог загальної процедури призначення суддів, слід звернути увагу на положення статті 53-1 Закону про судоустрій, яка передбачає проходження спеціального медичного огляду (оцінки) перед кваліфікаційним оцінюванням. Особливістю такої

³⁵ The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2016 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>

³⁶ The German Judiciary Act (сmammі 5a та 5b) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

³⁷ The Constitution of the Republic of Singapore // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;ident=62847936-2328-4409-aa97-2ff69536bc2a;page=0;query=DocId%3A%22cf2412ff-fca5-4a64-a8ef-b95b8987728e%22%20Statu%3Ainforce%20Depth%3A0;rec=0#legis>

³⁸ Legal Profession Admission Rules. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A920022a3-d55b-498a-b678-8ff64c526291%20Depth%3A0%20Status%3Ainforce;rec=0;whole=yes>

³⁹ Law of Republic of Latvia On Judicial Power.

⁴⁰ Закон «Про магістратуру» (Ордонанс № 58–1270 від 22 грудня 1958 року, зі змінами). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=877>. Стаття 16

⁴¹ Memorandum showing the procedure for appointment of the chief justice of India and judges of the supreme court of India // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doj.gov.in/sites/default/files/memosc.pdf/>

⁴² Закон о статусе судьи № 544 от 20.07.1996 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312845&lang=2/>

оцінки є те, що вона охоплює також і психологічну діагностику здатності виконувати повноваження судді. Такий медичний сертифікат є обов'язковим під час подання заяви на участь у конкурсному доборі.⁴³

По-третє. Стан здоров'я отримує підтвердження з різних джерел та різними вимірами, що має на меті визначення спроможності бути суддею. Не виключається також і самооцінка стану здоров'я кандидатом.

Вимога належності виключно до громадянства країни (без жодних винятків) передбачена майже у всіх країнах, що були предметом аналізу, оскільки ця вимога формулюється стосовно суддів загалом і зазвичай окремо не згадується у переліку вимог до суддів вищих судів (за окремими винятками)

Угорщина. Підтвердження потребує не тільки стан здоров'я, але й загальна придатність до виконання суддівських повноважень. Статтею 4 базового закону передбачено, що на всі категорії суддів поширюється вимога проходження тесту на професійну придатність (professional aptitude). Такий тест має інтегральний характер і охоплює характеристики, які стосуються загального фізичного стану кандидата, стану його здоров'я (хвороби тощо), психологічного типу та особливостей характеру. Основні параметри, які підлягають оцінці, та процедура визначаються законом.⁴⁴

⁴³Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1-480.

⁴⁴Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

Канада. Акт про Верховний суд встановлює, що судді займають свою посаду, допоки перебувають в доброму стані (добре почувають себе). В іншому випадку вони можуть бути звільнені за поданням Генерал-губернатора до Сенату та Палати громад. «Здоров'я та самопочуття» є окремим розділом у формі попереднього оцінювання кандидатів, що використовується Консультативною радою. Кандидат має навести розгорнутий опис щодо проблем зі здоров'ям, які існували або існують у нього за останні 10 років, щодо будь-якого виду залежності або обставин, які можуть вплинути на перебування на посаді судді.⁴⁵

Сінгапур. Відповідно до законодавства, якщо суддя Верховного суду виявляє неналежну поведінку або неспроможність виконувати обов'язки з причин фізичного або психічного здоров'я, Президент призначає трибунал для оцінки таких обставин та за рекомендацією цього трибуналу може усунути суддю з посади.

Болгарія. Критерій «стан здоров'я» застосовується з «обмежувальним уточненням»: згідно зі статтею 162 Закону про судоустрій до загальних вимог до судді віднесено лише «психічне здоров'я».

Види та стаж професійної діяльності

Критерій враховує дві обставини: наявність (характер) і термін релевантної професійної діяльності.

Основною практичною проблемою є можливість доступу до посади судді ВС осіб без суддівського досвіду, яка має різні варіанти вирішення: від унеможливлення (застосовується принцип «посада судді ВС має бути найвищим етапом суддівської кар'єри») до досить ліберального підходу, коли фактично однакові шанси отримують як судді, так і юристи без суддівського досвіду.

Ідея включення до складу вищих судів юристів, які мають різний юридичний досвід та різний світогляд, набуває все більшої підтримки з посиленням на ускладнення завдань, які мають вирішувати вищі суди і які потребують врахування комплексності та нелінійності сучасних правових процесів.

Додатково може визначитися пріоритетність (ранжування) професійного досвіду, і як результат – запровадження квот для основних категорій претендентів.

Австралія. Статтею 7 Закону про Високий суд Австралії визначено категорії можливих претендентів на посаду судді Високого суду: а) судді судів штатів та територій, які мають

[www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

⁴⁵Qualifications and Assessment Criteria. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/qualifications-eng>

не менше 5 років стажу; б) соліситори чи баристери, юридичні працівники Високого суду чи Верховних судів штатів чи територій; але лише за умови наявності не менше ніж 5 років професійного стажу.⁴⁶ Показовим є те, що в дискусії щодо реформування системи добору суддів ВС (та інших федеральних судів), яка триває останні 10 років, не порушуються питання розширення «професійної бази добору».

Велика Британія. Вимоги до кандидатів на посаду судді ВС визначені Актом (Законом) про конституційну реформу 2005 року. Відповідно до статті 25 виділяються дві категорії: а) судді вищих суддів (зі стажем на таких посадах не менше 2 років); б) кваліфіковані юристи-практики зі стажем не менше 15 років.⁴⁷

Для останньої категорії поняття «кваліфікація» отримує два уточнення. *По-перше*, належним рівнем кваліфікації визнається досвід участі у судових провадженнях у вищих судах (Верховні суди, Високий суд).⁴⁸ *По-друге*, кандидат має отримати формальний статус адвоката (соліситора, баристера) з урахуванням особливостей правового регулювання професії в окремих юрисдикціях Великої Британії.

На відміну від багатьох європейських країн, де прямо чи опосередковано квотується представництво «професорів права» у складі ВС, у Великій Британії ці положення відсутні, хоча на стадії створення концепції ВС вони були предметом обговорення, але було визнано, що найоптимальнішим буде входження таких суддів до складу ВС «через статус соліситора чи баристера». Заступник Голови ВС леді Хейл є прикладом саме такої кар'єри.

Ізраїль. Стосовно суддів ВС (на відміну від інших суддів) застосовуються особливі критерії. Право на призначення на посаду судді ВС мають такі категорії: а) особи, що не менше 5 років (фактично – значно більше) працювали на посаді судді окружного суду; б) або мають не менше 10 років професійного стажу на посаді атторнея, іншій юридичній посаді, або були викладачами права в університеті чи вищій школі (стосовно адвокатів існує конкретизуюча вимога – не менше 5 років практики в Ізраїлі); в) існує особлива категорія – «видатні юристи» (особи, які не відповідають формальним кри-

теріям, однак мають незаперечну репутацію та авторитет).⁴⁹

Хорватія. Право на призначення на посаду судді ВС мають такі категорії: а) судді зі стажем роботи в суді не менше 15 років; б) адвокати та нотаріуси з 15-річним стажем; в) професори права в університетах зі стажем роботи більше 15 років, однак за умови проходження загального професійного іспиту для юристів (bar examination).⁵⁰

Болгарія. Призначення на посаду судді вищих судів (Вищого Касаційного суду та Вищого адміністративного суду) можливе за наявності таких умов: а) відповідність загальним вимогам до судді (громадянство Болгарії; вища юридична освіта; проходження спеціального навчання для заняття юридичною діяльністю; психічне здоров'я; відповідність етичним критеріям; відсутність притягнення до кримінальної відповідальності); б) наявність не менше ніж 12 років стажу професійної діяльності. Остання вимога формулюється так, що право на участь у доборі отримують різні категорії юристів. З урахуванням цього процедура добору передбачає: а) наявність квоти для цих кандидатів (20 %); б) проведення їх кваліфікаційного оцінювання за особливою схемою, що має визначити здатність бути суддею ВС.⁵¹

Естонія. Застосовується загальний якісний критерій: відповідно до статті 52 Закону про суди на посаду судді ВС може бути призначена особа, яка є «кваліфікованим та визнаним юристом». Крім того, така особа має відповідати загальним вимогам до судді (стаття 47 Закону про суди): громадянство Естонії, юридична освіта на рівні магістра; належні моральні якості; здатність виконувати повноваження судді; володіння естонською мовою на рівні не менше ніж С1 (відповідно до Закону про мови це загальна вимога до всіх посад публічної сфери).⁵²

Чехія. Процедура добору має переважно кооптаційний характер і зосереджена у ВС, що робить проблематичним участь у доборі осіб, які не є суддями. У законодавстві наведено достатньо типовий для континентальної Європи підхід у формулюванні вимог до судді ВС: а) відповідність загальним вимогам до судді (чеське громадянство; вік від 30 років; вища юридична освіта рівня магістра, що отримана в чеському

⁴⁶High Court Act of Australia, 1979. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/hcoaa1979233/

⁴⁷Constitutional Reform Act .2005 Charter 4. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

⁴⁸Courts and Legal Services Act 1990 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/41/pdfs/ukpga_19900041_en.pdf

⁴⁹Court s Law (Consolidated version) 2014, Section 3. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wipo.org>

⁵⁰Lawon Courts 1994. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsrh.hr/EasyWeb.asp?pcpid=286>

⁵¹Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

⁵²Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

університеті; високі моральні якості та відсутність притягнення до кримінальної відповідальності; проходження спеціального іспиту для допуску до суддівської посади); б) спеціальні вимоги до суддів ВС (стаж професійної діяльності у сфері права не менше 10 років; високий рівень професійних знань та досвіду, що релевантні посаді).⁵³

Ірландія. Стаття 5 Судового Акта 1961 року (Додаткові положення) містить вичерпний перелік осіб, які можуть претендувати на посаду судді ВС за ознакою професійного досвіду.

Таких категорій лише дві. По-перше, судді – Голова та судді Апеляційного суду; голова та судді Високого суду; судді окружних судів (за умови, що суддівський стаж в цьому суді становить не менше 2 років); судді міжнародних судів (Суду ЄС; Європейського суду з прав людини; Міжнародного суду ООН, Міжнародного кримінального суду, міжнародних кримінальних трибуналів), за наявності двох умов – а) наявності такого статусу не пізніше двох років до призначення; б) робота баристером та соліситором перед призначенням.

По-друге, соліситори та баристери за умови наявності не менше ніж 12 років стажу (і не менше двох років стажу безпосередньо перед призначенням). Практика добору показує, що у випадку баристерів та соліситорів перевага надається претендентам із суттєво більшим стажем ніж встановлений законом.⁵⁴

В обговоренні майбутніх реформ звертається увага на такі моменти: а) необхідність збільшення терміну професійної діяльності для соліситорів та баристерів щонайменше до 15 років; б) необхідність розробки критеріїв «ранжування» претендентів на основі оцінки «досвіду та заслуг».⁵⁵

Словенія. Формулювання вимог до професійного статусу та стажу кандидата на посаду судді ВС включає такі положення: а) відповідність загальним вимогам до судді (стаття 8 – громадянство Словенії та повна дієздатність; вік від

30 років; вища юридична освіта рівня магістра, що отримана в словенському або іноземному університеті (за умови національного визнання диплома); придатність до виконання суддівських повноважень (зокрема відсутність обмежень, встановлених законом); проходження спеціального іспиту для допуску до юридичної діяльності); б) спеціальні вимоги до суддів ВС (стаття 12 – стаж професійної діяльності на суддівській посаді не менше 15 років; на інших посадах у сфері права – не менше 20 років, після проходження загального іспиту на право зайняття таких посад).

Окремі положення стосуються можливості призначення суддею ВС університетських викладачів: вони мають відповідати всім названим вимогам, а при визначенні релевантності посади та стажу враховується необхідність зайняття посади доцента чи професора.⁵⁶

Пакистан. Суддею ВС можуть призначатись: а) судді Високого суду (High Court) за наявності не менш ніж 5 років стажу роботи в цьому суді; б) адвокати Високого суду за наявності не менш ніж 15 років участі в роботі цього суду.

Сполучені Штати Америки. Одним із проявів специфічного характеру процедури добору суддів у США є відсутність формального визначення та закріплення вимог до професійного досвіду суддів ВС. Більше того, в суспільному обговоренні оптимальних кваліфікаційних вимог до судді ВС не існує домінуючої необхідності чи обов'язковості наявності судового досвіду претендента. Популярним є твердження одного з експертів ще в 50-х роках: «Холмс та Кардозо були яскравими суддями не тому, що мали суддівський досвід, а тому що були Холмсом та Кардозо, були правовими філософами».⁵⁷

Нещодавнє призначення суддею ВС Є. Каган (2010 рік), яка не мала суддівського досвіду і очолювала Гарвардську школу права, є підтвердженням того, що добір значною мірою базується на якісних критеріях кваліфікації та світоглядних орієнтацій кандидата.⁵⁸

Польща. Стаття 22 Закону «Про Верховний суд» містить визначення вимог до кандидатів на посаду судді ВС щодо професійного досвіду і встановлює можливість участі у доборі таких категорій: а) судді зі стажем не менше ніж 10 років; б) прокурори та інші вищі посадовці прокурату-

⁵³ZÁKON zedne 30. listopadu 2001 osoudech, soudcích, přisedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>

⁵⁴Court (Establishment and Constitution) Act 1961 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1961/act/38/enacted/en/print/html>; Court (Supplemental Provisions) Act 1961 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1961/act/39/enacted/en/html>; Court and Court Officer Act 1995 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/31/enacted/en/html>

⁵⁵Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public Consultation on the Judicial Appointments Process.- Dublin, 2014. – p. 5-6.

⁵⁶Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

⁵⁷Frankfurter F. The Supreme court in the Mirror of justice. // University of Pennsylvania Law Review. - 1957. -Vol. 105. - P. 795.

⁵⁸Показовим для розуміння особливостей практики відбору є протокол слухань у сенатському комітеті з правосуддя: http://www.senate.gov/pagelayout/reference/one_item_and_teasers/Supreme_Court_Nomination_Hearings.htm

ри (стаж 10 років); в) адвокати, юрисконсульти та нотаріуси (стаж професійної діяльності в Польщі не менше 10 років); г) професори чи доктори хабілітат з права, які працюють в університетах, закладах Національної академії наук, інших наукових закладах.⁵⁹

Литва. У національній судовій системі основний принцип формування вищих судів – кар'єрне зростання суддів, яке водночас не є абсолютним, а доповнюється можливістю отримання посади у ВС особами без суддівського досвіду (п. 21 Рішення Конституційного суду Литви від 09 травня 2006 року).

Стаття 68 Закону про судоустрій визначає перелік осіб, які можуть бути призначені на посади суддів ВС: а) судді регіональних загальних та адміністративних судів (за умови наявності не менше ніж 8 років суддівського стажу); б) судді Вищого адміністративного та Апеляційного судів (за умови наявності не менше ніж 5 років стажу роботи в цих судах); в) особи, які мають ступінь доктора чи доктора хабілітат з права та не менше 15 років викладання в університеті на посаді професора права (за умови надання медичного сертифіката).⁶⁰

Італія. Законодавство про судоустрій в частині процедури добору суддів базується на конституційному положенні про те, що «судді відрізняються лише своїми функціями». Тобто добір суддів Касаційного суду відбувається за уніфікованою процедурою і передбачає призначення як досягнення вищого рівня суддівської кар'єри. Для суддів ВС суттєво збільшується стаж професійного досвіду – до 16 років.

Єдиним системним винятком є передбачена статтею 106 Конституції можливість призначення суддями ВС «за особливі заслуги» професорів права університетів та адвокатів (включених до спеціального Реєстру, що дозволяє їм вести справи у Касаційному суді, стаж професійної діяльності яких становить більше 15 років). Ці положення були імplementовані Законом № 303 від 05 серпня 1998 року, який, зокрема, передбачає квоту для цієї категорії суддів – 10 % від загальної чисельності суддів.

Швеція. Одним із завдань реформи добору суддів ВС (що була проведена в 2010-2011 роках) стало розширення доступу до цієї посади інших категорій юристів, оскільки серед 300 призначень суддів ВС за багато років було лише 11 – не із судової системи (адвокати).⁶¹ Національне законодавство містить досить широке визначення критеріїв прийнятності претенден-

тів: наявність вищої юридичної освіти (освітній рівень – магістр); громадянство Швеції; відсутність статусу банкрута чи трастової власності. Добір має відбуватися за двома критеріями: компетенція (знання, здібності та досвід); заслуги (професійний досвід; тривалість професійної діяльності – лише одна зі складових).⁶²

Іспанія. Право на зайняття посади у ВС мають дві категорії: судді (суддівський стаж має становити не менше 10 років) та особи, які мають загальноновизнаний авторитет як провідні юристи. Для останньої категорії (адвокати, викладачі університетів тощо) передбачена квота – 20 % складу ВС. Ця категорія у законодавстві визначається через виділення якісної ознаки («наявність загальноновизнаного авторитету») та кількісної (не менше 15 років релевантного професійного стажу). Ключове значення для рішення про призначення на посаду судді ВС представників цієї категорії має оцінка Генеральної ради юстиції. За висновками національних та міжнародних експертів, така оцінка має суттєві вади: відсутність стандартних та відкритих критеріїв («розмитість поняття загальноновизнаний авторитет»); непрозорість процедури. Однак загалом практика останніх 20 років не має прикладів сумнівних рішень, оскарження чи суттєвого громадського невдоволення.⁶³

Латвія. Вимоги до професійного досвіду кандидата на посаду судді Верховного суду встановлені окремою статтею Закону «Про судову владу» (стаття 54). Кандидатом на посаду судді Верховного суду може бути: 1) суддя районного (міського) суду або регіонального суду, який працював на посаді судді не менше 10 років та отримав позитивну оцінку своєї професійної діяльності Радою юстиції; 2) суддя районного (міського) суду, призначений на посаду довічно, а також суддя регіонального суду з науковим ступенем (Master та Doctor), які отримали позитивну оцінку своєї професійної діяльності під час її оцінювання Радою юстиції; 3) особа, яка має загалом не менше п'ятнадцяти років роботи на посадах академічного персоналу правових

⁶²The Constitution of Sweden. The Fundamental Laws and Riksdag Acts // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument-lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf/AppointingPermanentJudgesAct\(2010:1390\)](http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument-lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf/AppointingPermanentJudgesAct(2010:1390)) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>

⁶³Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>. Recruitment, Professional Evaluation and Career of Judges and Prosecutors in Europe: Austria, France, The Netherlands, Italy, Germany and Spain./Ed. G. Di Federico. – Bologna. 2005. – P. 196.

⁵⁹Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // Journal of Laws. - 2013 - N 499.

⁶⁰Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1- 480.

⁶¹Brandber U., Knutson T. Morgondagens domare tar plats // Advokaten, - No. 4 - 2012. - pp. 28-33.

спеціальностей в установі вищої освіти, адвоката або прокурора та пройшла кваліфікаційний іспит; 4) особа, яка була на посаді судді Конституційного суду, судді міжнародного суду або працювала суддею наднаціонального суду.⁶⁴

Кенія. Суддею ВС може призначатися: а) суддя вищого суду (Високого суду або Апеляційного суду) за наявності не менше ніж 15 років суддівського стажу; б) практикуючий юрист, що у підсумку має не менше 15 років стажу на посадах адвоката, судді чи в інших сферах юридичної практики. Однак є і конкретизуючі умови (спільні для усіх суддів вищих судів): наявність а) наукового ступеня з права у визначеному університеті (існує відповідний перелік), або б) статусу адвоката Високого суду, або в) володіння еквівалентною кваліфікацією, отриманою в країнах загального права /common law jurisdiction (стаття 166 Конституції Кенії).⁶⁵

Фінляндія. У Законі про Верховний суд (1918 року) визначено лише загальний критерій прийнятності кандидата на посаду судді – наявність «належної свідомості та кваліфікації у сфері права, а також досвіду у судовій сфері».⁶⁶ Закон про Вищий адміністративний суд (2010 року) взагалі не містить жодних визначень, а лише відсилання до спеціального закону про призначення суддів. Стаття 5 Закону «Про призначення суддів» визначає перелік кваліфікаційних вимог до судді ВС/Вищого Адміністративного суду: 1) необхідність повністю відповідати загальним вимогам до судді (юридична освіта та досвід практичної діяльності в суди чи інших сферах, який показує належну підготовку та особисті якості, що відповідають суддівській посаді); 2) належність до «видатних юристів/ фахівців з права».⁶⁷ Таке широке визначення створює можливість представництва різних категорій юристів (адвокатів; професорів права; юристів з досвідом роботи у виконавчій та законодавчій гілці влади).

Угорщина. Законодавство не містить специфічних критеріїв для суддів ВС, тобто застосовується єдиний підхід до призначення всіх категорій суддів (стаття 4). Окрім загальних кваліфікаційних вимог (юридична освіта уні-

верситетського рівня та екзамен на заняття юридичною практикою; правоздатність; громадянство), передбачена наявність досвіду професійної діяльності не менш ніж один рік на посадах судді, судді Конституційного суду, прокурора, нотаріуса, працівника апарату суду, на посадах в центральних органах виконавчої влади, судових та інших органах ЄС. Додатковою умовою є проходження тесту на професійну придатність (professional aptitude).⁶⁸ Але такий підхід не створює надмірної популярності посади судді ВС, оскільки «відкритість» загальних вимог компенсується наявністю жорстких вимог до кваліфікації та проведенням добору переважно в рамках закритої процедури розгляду кандидатур самим ВС.

Норвегія. Реформування моделі добору суддів створило досить широкі можливості доступу до суддівської посади загалом і, зокрема, до ВС представників різних сфер юридичної діяльності. Стаття 55 базового закону про судустрій прямо встановлює принцип добору суддів вищих суддів – «юристи із різним професійним досвідом», які відповідають загальним вимогам до судді.⁶⁹

Індія. Конституція встановлює декілька варіантів вимог до стажу: а) досвід роботи не менш ніж 5 років на посаді судді Вищого суду штату або двох чи більше таких судів у сукупності або б) не менше 10 років досвіду роботи адвокатом у Вищому суді чи у двох і більше таких судів у сукупності. Крім того, на рівні Основного закону держави передбачено можливість призначення на посаду судді Верховного суду видатного юриста, який, на думку Президента, таким є, однак без конкретизації критеріїв такого визначення.⁷⁰

Німеччина. За існуючим підходом кандидатури на посади суддів Федерального ВС висуваються з числа найбільш кваліфікованих суддів, при цьому до уваги береться професійний досвід та досягнення кандидата, і за інших рівних вимог перевага може бути надана кандидату з більш серйозним послужним списком.

Австрія. Законодавство не містить специфіч-

⁶⁴Law of Republic of Latvia On Judicial Power.

⁶⁵Constitution of Kenya [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klrc.go.ke/index.php/constitution-of-kenya/137-chapter-ten-judiciary/part-4-judicial-service-commission/340-171-establishment-of-the-judicial-service-commission>

⁶⁶Supreme Court Act (74/1918/ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaanokset/1918/en19180074.pdf>

⁶⁷Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaanokset/2000/en20000205.pdf>

⁶⁸Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

⁶⁹Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internet/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>

⁷⁰The Constitution of India (modified up to the 1st December 2007) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>

них вимог до суддів ВС; застосовуються загальні правила для всіх категорій суддів, а саме: наявність 4 років стажу роботи у сфері права, зокрема мінімум 1 рік суддівської підготовки.⁷¹

Франція. Відповідно до законодавства про судустрій судді Касаційного суду обираються тільки з магістратів (суддів) 1-го рівня (французька система рангів передбачає магістратів 2-го рівня, 1-го рівня та вищого рівня), таким чином, встановлено механізм призначення на посаду судді Касаційного суду, що забезпечує добір на посаду судді вищого суду найбільш кваліфікованих суддів.⁷² Водночас стаття 40 Закону (ордонансу) про магістратуру передбачає, що поза кваліфікаційними рівнями (тобто не як службове зростання судді) можуть бути призначені найбільш кваліфіковані юристи, які займають відповідальні посади на державній службі, є професорами права або адвокатами. Однак і в цьому випадку необхідним є позитивний висновок Комісії зі службового просування Вищої ради юстиції.

Канада. Суддею може бути призначено будь-яку особу, яка була або є суддею вищого суду провінції, баристером чи адвокатом, перебуває в реєстрі провінції щонайменше десять років. Положення Акта (Закону) про Верховний суд пояснюють, що такою особою є та, чий сукупний професійний досвід як баристера чи адвоката становить 10 років, або якщо особа займала посаду судді вищого суду провінції у будь-який час.⁷³

Сінгапур. Згідно з Конституцією особа має право на призначення на посаду судді Верховного суду, якщо вона протягом сукупного періоду не менше 10 років є кваліфікованим фахівцем за змістом статті 2 Акта про юридичну професію або членом Сінгапурської юридичної служби, чи в обох випадках.⁷⁴ Згідно з Актом закордонні адвокати можуть отримати право на практику з права Сінгапуру, що також робить їх допустимими кандидатами зі впливом відповідного строку.

Японія. Існують квоти на посади суддів для прокурорів, адвокатів, чиновників, вчених-юристів та колишніх суддів. Станом на 2011 рік із

⁷¹Richter- und Staatsanwaltschaftsdienstgesetz (RStDG) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_\(RStDG\).html](http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_(RStDG).html)

⁷²Закон «Про магістратуру» (Ордонанс № 58–1270 від 22 грудня 1958 року зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=877>.

⁷³Supreme Court Act, RSC 1985, c S-26. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://canlii.ca/t/5266h>retrievedon2016-07-27>

⁷⁴The Constitution of the Republic of Singapore // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;ident=62847936-2328-4409-aa97-2ff69536bc2a;page=0;query=DocId%3A%22cf2412ff-fca5-4a64-a8ef-b95b8987728e%22%20Status%3Ainforce%20Depth%3A0;rec=0#legis>

п'ятнадцяти суддів шість – мають кар'єру судді, чотири – колишні адвокати, два прокурори, два державні службовці (з Міністерства закордонних справ та Міністерства соціального захисту населення та праці), а також один – професор права.⁷⁵ Існування квоти можна пояснити жорсткими вимогами щодо обґрунтованості рішення, для забезпечення якої необхідним є комплексний підхід з урахуванням дисциплінарного та доктринального різноманіття. Наприклад, судді, які є колишніми адвокатами, частіше складають окремі думки.

Молдова. Законодавство не передбачає можливості призначення на посаду судді ВС кандидатів без суддівського стажу. Частина 5 статті 6 Закону про статус суддів вказує, що «на посаду судді ВС (Вищої судової палати) не може претендувати особа без стажу роботи на посаді судді не менше 10 років». Фактично у складі ВС є кілька суддів, які раніше працювали адвокатами, державними службовцями, викладачами. Однак всі вони безпосередньо перед призначенням мали стаж роботи не менше 10 років на суддівських посадах.⁷⁶

Принцип недискримінації та гендерний аспект добору

Можливість досягнення гендерного балансу чи забезпечення інших складових принципу недискримінації («різноманіття»/ diversity) обговорюється у більшості країн Європи та інших регіонів світу. Частково ці принципи реалізовані у відповідних процедурах чи правилах, що створюють можливість прямого чи опосередкованого (що буває частіше) регулювання гендерного складу суддів або інших соціальних характеристик (наприклад, шляхом квотування).

Велика Британія. Процедура добору базується на принципі «забезпечення різноманіття», оскільки Відбіркова комісія має забезпечувати можливість участі представників різних груп британського суспільства.⁷⁷ З прийняттям у 2010 році нового антидискримінаційного законодавства⁷⁸ можливості «застосування позитивних заходів» (щодо окремих вразливих груп британського суспільства) у процедурах добору суддів нижчих судів зросли, що знайшло відо-

⁷⁵ Судді Верховного Суду Японії. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.courts.go.jp/english/about/justice/index.html>

⁷⁶ Закон о статусе судьи № 544 от 20.07. 1996 // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312845&lang=2>

⁷⁷Constitutional Reform Act .2005 Charter 4. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

⁷⁸Equality Act 2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/section/159>

браження у збільшенні представництва жінок, етнічних та конфесійних меншин. Частково це стосується і вищих судів (однак в цьому випадку антидискримінаційні «позитивні заходи» не мають імперативного характеру), хоча загалом така практика не настільки відчутна у ВС, де зберігаються стереотипи традиційного сприйняття «ідеального британського судді» (фактичне «різноманіття» станом на 2016 рік: одна жінка із 12 суддів; для порівняння: у складі схожого за чисельністю та функціями Верховного суду Нової Зеландії працює 5 жінок).

Ізраїль. Закондавство не містить обов'язкових норм щодо представництва, однак існують «неписані правила», якими керується Комісія з добору суддів. Стосовно суддів ВС звертається увага на необхідність забезпечення у його складі «різноманіття» ізраїльського суспільства. На практиці це дає можливість присутності у складі колегій ВС жінок-суддів, суддів-арабів, релігійних суддів.⁷⁹

Нідерланди. Гендерні та антидискримінаційні аспекти розглядаються на рівні «фактичної політики добору суддів загалом», а не інструментально (як елемент нормативної процедури). Визнається існування проблеми «фемінізації суддівського корпусу», яка відображає загалом фемінізацію правничої професії (70 % студентів юридичних факультетів – жінки). Втім, для ВС ця проблема не має тієї гостроти, яка обговорюється загалом для суддівського корпусу. Натомість для Верховного суду увага приділяється забезпеченню представництва етнічних та конфесійних спільнот.⁸⁰ Позиція відбіркового комітету ВС оприлюднюється в публічних дискусіях, де наголошується на необхідності забезпечувати «різноманіття складу суду», до складу якого мають входити не лише представники основних груп нідерландського суспільства, але й різні категорії юристів – здатні робити узагальнення, фахівці у вузьких сферах, представники різних юрисдикцій тощо.

Ірландія. За оцінками Комітету з огляду призначення суддів (робоча група представників судової влади), навіть без спеціальних заходів (заохочення, квотування тощо) процедура добору суддів ВС забезпечує достатній рівень представництва жінок. У 2014 році серед суддів ВС було 20 жінок; у 1971 році жінок серед суддів ВС не було взагалі.⁸¹

⁷⁹Navot Suzi. *Constitutional Law of Israel*. – L. Kluwer Law Publ., 2007. – P.142-145.

⁸⁰ *Judicial Reform in the Netherlands. A new process for recruitment, selection and training of judges*. – Hague:HCJ, 2015. – p.24-25.

⁸¹ *Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public*

Косово. Конституція Республіки Косово (стаття 103 та стаття 104) встановлює: а) загальний принцип формування складу судів – забезпечення представництва етнічних груп та «гендерну рівність»; б) конкретну квоту для представництва етнічної меншини у ВС – 15 % складу, але не менше 3 суддів.⁸²

Норвегія. На конституційному рівні формулюється загальний принцип формування органів публічної влади – забезпечення різноманіття, яке відображає склад суспільства.⁸³ Аналогічні положення включено і до закону про судустрій, де такий підхід проявляється навіть у способі формулювання законодавчих положень (наприклад, «суддя, чоловік або жінка»). Відсутня надмірна конкретизація у вигляді квот чи інших преференцій. Однак фактично склад ВС є свідченням практичної реалізації таких загальних положень: високий рівень представництва жінок; наявність у складі суду адвокатів, професорів права тощо.

Іспанія. На відміну від багатьох європейських країн принцип «різноманіття» (позитивні заходи для жінок, меншин тощо) при формуванні ВС застосовується обмежено, що загалом є характерним для судової системи, де в процедурах добору звичайних суддів єдиним інструментом забезпечення різноманіття є квота 5 % для осіб з інвалідністю (за умови її сумісності із судовою діяльністю та успішного проходження кваліфікаційного оцінювання).⁸⁴

Литва. Статтею 60 Закону Республіки Литва про судустрій передбачено можливість призначення суддів Конституційного та Верховного судів у відставці на будь-які посади суддів (крім Конституційного суду) без кваліфікаційного іспиту та поза процедурами добору.⁸⁵ Втім, ця пільга не є абсолютною: стаття 61 встановлює дві принципові умови: а) має пройти не більше 5 років із дня відставки; б) у випадку наявності кількох претендентів на посаду

Consultation on the Judicial Appointments Process. – Dublin, 2014. – p. 20-21.

⁸² *Constitution of the Republic of Kosovo* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Constitution1%20of%20the%20Republic%20of%20Kosovo.pdf>

⁸³ *The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2016* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>

⁸⁴ *Recruitment, Professional Evaluation and Career of Judges and Prosecutors in Europe: Austria, France, The Netherlands, Italy, Germany and Spain*./Ed. G. Di Federico. – Bologna. 2005. – P. 180-190.

⁸⁵ *Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts*. 31 May 1994, No. I-480.

застосовується загальна конкурсна процедура (ці положення потребують урахування того, що право номінації кандидатів на посаду у Верховному суді належить Голові Верховного суду, а рішення приймається парламентом).

Іспанія. Стаття 330 Органічного закону про судову владу містить положення щодо вирішення питань добору у випадках отримання однакових результатів. Вирішальне значення має наявність тривалої (не менше 8 років протягом останніх 12 років) діяльності кандидата, що відповідає спеціалізації за посадою добору.

Швейцарія. Стаття 188 Конституції встановлює вимогу, що суддями Федерального суду обираються громадяни обох статей.⁸⁶ Як показує практика добору останніх років, вивчення професійних та особистих якостей кандидатів відбувається з урахуванням збалансованого представництва найбільших політичних сил держави та збалансованого представництва статей. Політика регулювання складу ВС останнім часом активно обговорюється, часто – критично.⁸⁷

Австрія. За умови рівної кваліфікації кандидатів на посаду судді Верховного суду кандидату жіночої статі надається перевага, однак лише за умови наявності гендерної нерівності у ВС.⁸⁸

Німеччина. На федеральному рівні вимога дотримання гендерної рівності під час добору суддів будь-яких категорій відсутня. Однак законодавство окремих земель передбачає правило, що застосовується у доборі державних службовців цивільної служби та поширюється на суддів, відповідно до якого за рівних умов перевага надається призначенню або підвищенню кандидатів жіночої статі, якщо в органі державної влади працює менше жінок ніж чоловіків, за винятком, якщо за характером роботи посада вимагає призначення кандидата чоловічої статі.

Під час процедури добору суддів Федеральних верховних судів до уваги береться принцип справедливого представництва федеральних земель пропорційно чисельності їх населення (згідно зі статтею 36 Конституції).⁸⁹

⁸⁶Constitution of Swiss // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm

⁸⁷To what extent does the process of appointing (supreme or constitutional court) justices guarantee the independence of the judiciary? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sgi-network.org/2015/Democracy/Quality_of_Democracy/Rule_of_Law/Appointment_of_Justices

⁸⁸Fifth Colloquium (Paris, Fall 2012) Questionnaire (Rev. 1) AUSTRIA. - Appointment of judges to the Supreme Court // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/austria_answersquestionnaire.pdf

⁸⁹Constitution of Germany // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/

Непряме гендерне регулювання може відбуватися і через застосування принципу квот при формуванні органів добору суддів, що вважається обставиною, яка сприяє підтримці просуванню жінок чи інших категорій населення («дискримінаційно вразливих»).

Кенія. Комісія судових послуг є конституційним органом – основним у процедурі добору суддів. Відповідно до статті 171 Конституції Кенії до складу Комісії обов'язково мають входити жінки. У випадках формування законодавчих положень щодо представництва адвокатів (дві особи) чи громадськості (дві особи) робиться застереження: «одна особа – жінка».⁹⁰

Добросовісність як критерій добору

Загальним правилом добору суддів, яке часто може навіть не отримувати розгорнутого визначення у законодавстві, є врахування особистих якостей кандидатів, оскільки презюмується наявність у суддів Верховного суду не лише найвищої кваліфікації, але й відповідних моральних якостей. Спосіб застосування таких критеріїв суттєво відрізняється у різних країнах, що є відображенням не лише соціокультурного контексту, правових традицій, але й недавнього історичного минулого.

В останні 20-30 років на процедури добору суддів все більший вплив мають сучасні антикорупційні стандарти (та відповідні норми міжнародного «м'якого» та договірної права).

Велика Британія. Формально поняття «добросовісність» не використовується як критерій добору суддів ВС, однак існують досить цікаві інструменти аналогічного змісту. Стаття 63 Акта про конституційну реформу 2005 року визначає, що добір суддів (загалом, включно із суддями ВС) має відбуватися відповідно до «заслуг» та «доброї репутації» (merits and good character) з уточненням, що базовим є критерій «заслуги», однак особу не може бути обрано (номіновано, призначено) за умови невідповідності критерію «доброї репутації».⁹¹ Поняття *good character* часто використовується в англійському законодавстві (міграційне, про публічну службу тощо), що супроводжується розробкою ґрунтовних коментарів щодо правил застосування. Для потреб добору суддів Комісія з призначення суддів (Judicial Appointments Commission) вико-

⁹⁰Constitution of Kenya // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klrc.go.ke/index.php/constitution-of-kenya/137-chapter-ten-judiciary/part-4-judicial-service-commission/340-171-establishment-of-the-judicial-service-commission>

⁹¹Constitutional Reform Act .2005 Charter 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

ристовує спеціальне Керівництво, що фактично містить базові критерії доброчесності та способи її визначення. Керівництво розроблене як пояснення для кандидатів щодо особливостей подання особистої інформації стосовно фактів, які можуть бути визнані доказами неналежної репутації (притягнення до різних видів відповідальності, факти неналежного виконання посадових обов'язків тощо). Аналогічний підхід застосовується і Відбірковим комітетом ВС, особливо зважаючи на те, що більшість його членів входять до складу Комісії з призначення суддів.⁹²

Велика Британія (призначення суддів вищих судів Північної Ірландії). На рівні окремих частин Великої Британії (де створено вищі суди) існують більш регламентовані процедури визначення доброчесності кандидатів на посаду судді вищих судів. На певних етапах процедури застосовуються такі способи оцінки доброчесності: аналіз даних аплікаційної форми в частині об'єктивних даних; перевірка відсутності кримінальних проваджень, штрафів, податкових заборгованостей, банкрутств тощо; запити професійним організаціям/об'єднанням щодо особистих якостей кандидата; проведення інтерв'ювання щодо конфлікту інтересів.⁹³

Кенія. У Конституції (стаття 166) встановлено загальні критерії – високі моральні якості, доброчесність та неупередженість. У законодавстві (Закон про судову діяльність) формулюються критерії добору суддів, одним з яких є доброчесність. Її зміст розкривається через виділення таких складових: *професійне та особисте життя свідчить про «історію чесності»; повага до професійних обов'язків та дотримання стандартів професійної етики; здатність розуміти вимоги пристойності та дотримуватись її.* Крім того, додатково подається декларація про доходи. Оцінка за цими критеріями проходить в межах дослідження досьє та проведення інтерв'ю.⁹⁴

Нідерланди. Оцінка доброчесності (integrity) належить до ключових завдань добору суддів загалом. У рамках реформи системи добору суддів було визнано необхідним перейти від оцінки доброчесності шляхом проведення спеціально-

го інтерв'ю (головним недоліком якого є ризик «отримання соціально коректних відповідей») до комп'ютерного тестування на основі ситуацій «морального вибору (етичної дилеми)».⁹⁵

Австралія. Доброчесність належить до загальних критеріїв відповідності особи вимогам до судді, якими має керуватись орган, що здійснює добір (Генеральний атorney, Кабінет, Генерал-губернатор). Не існує чіткого визначення того, як цей критерій застосовується у випадку конкурсу на посаду судді Високого суду. Однак щодо інших вищих (федеральних) судів, ці положення вже отримали конкретизації в межах реформи 2008 року.

По-перше, заява кандидата містить розділ, в якому заявнику пропонується навести докази того, що він відповідає вимогам до судді (однією з них є «доброчесність, неупередженість, тактовність».

По-друге, заявник подає *декларацію приватних інтересів*, частина положень якої (загалом вона включає 10 запитань) стосується доброчесності: відсутність/наявність кримінальних проваджень; відсутність непогашених зобов'язань (щодо приватних осіб та податкових); відсутність притягнення до дисциплінарної відповідальності; відсутність фактів лобювання (реєстрація як лобіста).⁹⁶

Фінляндія. Застосовується процедура декларування приватних інтересів, яка за змістом охоплює ситуації можливих та фактичних конфліктів інтересів. Така декларація має подаватися «перед призначенням на посаду судді».⁹⁷

Франція. Законодавство не встановлює специфічних репутаційних критеріїв стосовно суддів Касаційного суду, обмежуючись єдиним підходом до кандидатів, які вступають до *Ecole nationale de la magistrature* для підготовки на посаду суддів, серед яких є вимога належних моральних якостей (good moral character).⁹⁸

Сполучені Штати Америки. Існує лише одна формальна процедура перевірки доброчесності кандидатів: вивчення ФБР даних про кандидата за критеріями відсутності ризиків для національних інтересів та безпеки. Вивчається кредитна та податкова історія кандидатів, проводяться інтерв'ю, аналізується вся наявна відкрита та конфіденційна інформація. Така пе-

⁹²Good Character guidance.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jac.judiciary.gov.uk/sites/default/files/sync/application_selection/good-character-guidance-2013.pdf

⁹³Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public Consultation on the Judicial Appointments Process.- Dublin, 2014. – p. 80.

⁹⁴Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf

⁹⁵Judicial Reform in the Netherlands. A new process for recruitment, selection and training of judges. – Hague: HCJ, 2015.- p. 22.

⁹⁶Judicial Appointment. Comparative Study. 15 April 2015.- Judicial Conference of Australia, Sydney, 2015.- P. 119-120.

⁹⁷Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

⁹⁸Закон «Про магістратуру» (Ордонанс № 58–1270 від 22 грудня 1958 року, зі змінами). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=877>.

ревірка проводиться на стадії аналізу Генеральним аторнеєм потенційних кандидатів для номінації, які розглядаються Президентом.

Є чотири групи критеріїв, за якими проводиться перевірка ФБР: «характер» (добročесність та надійність кандидата); «оточення» (особи, які входять в коло контактів кандидата); «репутація» (реагування громадськості та авторитет у професійному середовищі); «лояльність» (до чинного Президента, базових цінностей демократії, американських політичних інститутів).

Водночас існує формально не визначена, однак надзвичайно змістовна практика перевірки кандидатів, що проводиться Комітетом з правосуддя Сенату. Збирається та аналізується інформація з різних джерел (зокрема кандидати надають самооцінку за багатьма критеріями, що стосуються особистого та професійного життя). З 80-років ХХ століття добір став більш відкритим для громадськості, що дає можливість висловлюватися ЗМІ та громадськості стосовно прийнятності кандидатів. У цьому аспекті показовим є характер обговорення кандидатів на засіданнях Комітету з правосуддя та в Сенаті.

Канада. Консультативна рада – орган добору суддів, використовує три блоки оцінювання кандидатів:

а) особисті навички та досвід включають: начоно вищий рівень знання закону; вищого рівня аналітичні навички; здатність вирішувати складні правові проблеми; здатність синтезувати інформацію про соціальний контекст, з якого виникають правові спори; ясність думки, зокрема в письмовому вираженні; спроможність працювати в умовах нестачі часу за обставин, які вимагають старанного розгляду великої кількості матеріалів в будь-якій галузі права; прагнення до державної служби;

б) особистісні якості: бездоганна особистісна і професійна добročесність; повага та уважність до інших; здатність оцінювати різноманітні погляди, перспективи і життєвий досвід, зокрема той, що мають групи, які історично перебувають у несприятливих умовах; моральна стійкість, стриманість, відкритість;

в) інституційні потреби Суду: забезпечення розумного балансу між публічно-правовою та приватно-правовою експертизою, враховуючи історичні закономірності розподілу між цими галузями з боку Верховного суду; експертний рівень в будь-якому конкретному питанні, яке регулярно фігурує в заявах або на даний час недостатньо вирішене Судом; специфічною є вимога, щоб склад Верховного суду віддзеркалював різноманітність канадського суспільства.⁹⁹

⁹⁹The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>

Болгарія. У законодавстві наведено лише загальні вимоги щодо добročесності, без тлумачення їх змісту та критеріїв. Втім, у процедурі добору у випадках розгляду кандидатів із суддівським досвідом передбачається отримання висновку Комітету з професійної етики та попередження корупції, який є допоміжним органом Вищої судової ради і забезпечує оцінку добročесності кандидатів на підставі стандартних вимог до суддівської етики.¹⁰⁰

Молдова. Оцінювання кандидатів Вищою радою юстиції має враховувати наявність «бездоганної репутації». Частково тлумачення цього критерію дається у частині 4 статті 6 Закону про статус суддів: кандидат не відповідає критерію бездоганної репутації, якщо «має судимості, включно з погашеними, або був амністований чи реабілітований; звільнений за компрометуючими підставами з правоохоронних органів, органів державного управління чи інших публічних органів; має невідповідність своєї поведінки чи занять етичним стандартам судової діяльності».¹⁰¹ За оцінками національних експертів, у період досить масових призначень суддів ВС в 2012-2015 роках Вища рада юстиції ігнорувала громадські звинувачення суддів у незаконному збагаченні, що свідчить про неефективність оцінки добročесності кандидатів.

Обмеження доступу до посади

У багатьох країнах (переважно країнах континентального права) застосовується «негативний підхід» у формулюванні вимог до суддів ВС, коли законодавство містить перелік ситуацій (чи характеристик кандидатів), які унеможливають призначення на посаду судді ВС.

Найчастіше це стосується загальних обмежень доступу до суддівської посади, дуже рідко – специфічних положень щодо ВС.

Угорщина. Законодавство не містить специфічних положень щодо суддів ВС, тобто застосовується єдиний підхід до визначення обставин, за яких особа не може бути призначена суддею (стаття 4). Особливістю цього підходу є досить деталізований характер формулю-

¹⁰⁰Rules for Formation, Organization and Activity of the Professional Ethics Committees Within the Bodies of the Judiciary <http://www.vss.justice.bg/en/root/f/upload/5/RULES-FOR-THE-FORMATION-ORGANISATION-AND-ACTIVITY-OF-THE-PROFESSIONAL-ETHICS-COMMITTEES-WITHIN-THE-BODIES-OF-THE-JUDICIARY.pdf> Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII

¹⁰¹Закон о статусе судьи № 544 от 20.07.1996 // Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII

вання обмежень: наявність кримінального провадження або судимість за злочини (без уточнень); заборони професійної діяльності у сфері права; випадки ув'язнення чи штрафів та громадських робіт як покарання за умисні злочини; поміщення до психіатричної лікарні за рішенням суду (протягом останніх 5 років); притягнення до дисциплінарної або адміністративної відповідальності на посадах публічної служби.¹⁰²

Словенія. У законодавстві визначаються обставини, які органи добору (насамперед Судова Рада) мають враховувати як такі, що унеможливають зайняття посади судді ВС: «існування переконливих доказів того, що особа не зможе виконувати обов'язки судді з належною підготовленістю, чесністю та свідомістю; наявність ризиків формування негативного ставлення до судової влади у випадку призначення особи на посаду; деякі інші обставини».¹⁰³

Естонія. Обмеження є спільними для всіх категорій суддів: а) наявність ситуацій притягнення до кримінальної відповідальності; б) звільнення з посади судді, нотаріуса, адвоката за дисциплінарні порушення; в) звільнення з державної служби за дисциплінарні порушення; г) визнання банкрутом; д) позбавлення права на зайняття професійною діяльністю як патентного повіреного, судового перекладача, аудитора.¹⁰⁴

Латвія. Обмеження стосуються суддів загалом (без виокремлення спеціальних положень стосовно суддів ВС). Стаття 55 Закону про судустрій передбачає кілька ситуацій: а) «кримінальне минуле» – наявність судимості за злочини будь-якої тяжкості; закрите кримінальне провадження за nereабілітуючими ознаками; чинне кримінальне провадження; б) «радянське минуле» – посади в КГБ чи інших службах безпеки, органах внутрішніх справ, збройних силах СРСР чи зарубіжних країн; в) членство чи співробітництво в організаціях, що заборонені законами Латвії чи судовими рішеннями; г) звільнення протягом останніх 5 років за дисциплінарні порушення на посадах в суді чи адвокатурі, прокуратурі чи інших державних органах.¹⁰⁵

Іспанія. Законом (стаття 303 Органічного закону «Про судову владу» визначено загальні обмеження: наявність непогашеної судимості за тяжкі злочини; фізичні чи розумові вади, що

унеможливають виконання судових повноважень; обвинувачення у скоєнні тяжкого злочину (з відповідними процесуальними обмеженнями дієздатності).¹⁰⁶

Канада. Відповідно до законодавства про судустрій суддя не може займати будь-якої іншої посади у виконавчій владі Канади або провінції. Суддя має бути мешканцем Національного столичного регіону, опис якого міститься у додатку до Акта про національну столицю, або мешкати в межах 40 кілометрів. Хоча правила або форма заяви для кандидата не містять коментарів щодо несумісності, заява містить серію питань щодо невиконаних податкових зобов'язань, наявного судового спору або кримінальної справи за участі кандидата, невиконаних аліментних зобов'язань, банкрутства тощо.¹⁰⁷

Ізраїль. У законодавстві формулюється лише загальна заборона суміщення суддівської посади з будь-якою іншою «трудовою діяльністю» чи «громадською посадою», за винятком випадків, що прямо передбачені Законом чи дозволом Голови ВС чи Міністра юстиції (стаття 11 Основного закону: *судова влада*).¹⁰⁸

Ірландія. «Негаторний» спосіб формулювання вимог до кандидатів застосовується на різних етапах процедури добору. Під час визначення можливості подання Радою з добору суддів кандидатур Уряду встановлено, що (додатково до загальних обмежень) не можуть бути подані: а) баристери та соліситори, які не підтверджують наявності професійного досвіду, релевантного посаді; б) особи, які не відповідають посаді за критеріями «характеру та темпераменту» (*character and temperament*); в) особи, які не надали довідки про сплату податків (*Tax Clearance certificate*).¹⁰⁹

Особливим видом обмежень, які використовуються у системах добору суддів ВС, є родинні зв'язки, що можуть створювати конфлікт інтересів. Такі обмеження стають особливо актуальними в умовах наявності суттєвих деформацій сфери публічного урядування (різні форми корупції; клановість тощо).

Польща. Стаття 25 Закону «Про Верховний суд» містить визначення однієї з вимог до кандидатів

¹⁰⁶*Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial.* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

¹⁰⁷*Qualifications and Assessment Criteria* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/qualifications-eng>.

¹⁰⁸*Основний Закон: Судова влада.* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod10.pdf>

¹⁰⁹*Відповідні доповнення внесені Court of Appeal Act 2014* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/18/enacted/en/print.html>

¹⁰²*Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

¹⁰³*Judicial Service Act* // *Official Gazette of the Republic of Slovenia*, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

¹⁰⁴*Courts Act (2002)* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

¹⁰⁵*Law of Republic of Latvia On Judicial Power.*

на посаду судді ВС: відсутність кровної спорідненості до другого ступеня або близьких відносин, або належності до сімейної пари з будь-ким зі складу Верховного суду.¹¹⁰

Швейцарія. Обмеження доступу до посади судді Федерального суду встановлені статтею 8 Федерального закону «Про Федеральний суд», відповідно до якої не можуть бути федеральними суддями: а) другий з подружжя кандидата або особа, яка спільно проживає з кандидатом на посаду судді протягом тривалого часу; б) другий з подружжя брата чи сестри кандидата або брати і сестри особи, яка спільно проживає з кандидатом на посаду судді протягом тривалого часу; в) родичі прямої лінії до 3 ступеня включно; г) нащадки прямої лінії до 3 ступеня включно.¹¹¹

Кваліфікаційне оцінювання кандидатів

Добір суддів із застосуванням меритократичного підходу (тобто на основі «заслуг») належить до основоположних міжнародних стандартів організації судочинства і передбачає оцінювання претендентів об'єктивними інструментами та на основі певних стандартів професійного профілю. Цим пояснюється розширення застосування різних методів кваліфікаційного оцінювання (тестування тощо) при формуванні суддівського корпусу загалом, особливо в країнах континентального права.

Однак міжнародна практика добору суддів ВС має особливості в частині форм та масштабів використання кваліфікаційного оцінювання.

Угорщина. У межах процедури добору самостійне кваліфікаційне оцінювання (як автономний модуль чи етап процедури) не проводиться. Втім, добір кандидатів відбувається на основі їх кваліфікації із застосуванням формалізованих критеріїв, які є обов'язковими для застосування (визначені Наказом Міністерства Юстиції та Державної служби № 07/2011 (3/III).

Такими критеріями є: результати професійного оцінювання (атестації тощо) на попередньому місці роботи; тривалість професійного досвіду, релевантного посаді; висновок колегії (палати), де планує працювати кандидат; результати обговорення кандидата відбірковою колегією ВС; результати тесту на професійну придатність; результати екзамену на допуск до юридичної діяльності; академічний рівень; отримання наукового ступеня та його спеціалізація; проходження навчання за кордоном та спеціальність; рівень володіння мовою; результати проходження додаткового навчання за спеціальністю

(підвищення кваліфікації тощо); наукові публікації у сфері права; інша діяльність, що може бути релевантна посаді судді ВС.

Данія. Кваліфікаційне оцінювання відбувається за «м'якою процедурою», в якій не існує чіткого визначення критеріїв, якими керується Рада з призначення суддів під час добору кандидата, а загальна оцінка є ситуативною, враховуючи особливості кожного з претендентів. Єдиним стандартним інструментом оцінки є використання практичного письмового завдання – підготовки неофіційних висновків за чотирма справами, що перебувають на розгляді ВС.¹¹²

Сполучені Штати Америки. Унікальність чи особливість американської моделі добору полягає в особливих повноваженнях Президента, які дозволяють йому фактично самостійно визначати критерії добору. Хоча вони і можуть певною мірою відрізнятися у різних Президентів, однак два мотиви вибору є незмінними: а) бажання мати політично та ідеологічно «свого суддю» (однак повною мірою «своїм» не став, очевидно, жоден із обраних суддів); б) довести, що обрано найбільш кваліфікованого та підготовленого кандидата, адже саме такими є суспільні очікування. Цим пояснюється гнучкість та ґрунтовність підходу до оцінювання кандидатів на номінацію в межах президентської стадії добору. Застосовуються різні методи і способи отримання даних та їх оцінки. Показовим визнається підхід Б. Клінтона, який у 1993 році створив команду із 75 приватних юристів, що опрацювали «тисячі джерел» для підготовки конфіденційних висновків щодо кваліфікації можливих кандидатів.¹¹³

Більш чіткою та уніфікованою є процедура оцінювання кваліфікації кандидата, який номінований Президентом, в межах підготовки до слухань у сенатському Комітеті з правосуддя. Це оцінювання має «квазі-формальний» характер, оскільки з 1956 року його проводить Комітет з федерального правосуддя Асоціації американських юристів (ABA) на основі офіційної пропозиції/запрошення голови сенатського комітету, але за власними правилами як незалежний орган. Оцінка стосується як професійного рівня і досвіду, так і результатів (судових рішень; публікацій; виступів тощо).¹¹⁴ Результати такого оцінювання (певний рейтинг кандидата за шка-

¹¹²The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København: Det Retsvidenskabelige Institut D, 2000. - P. 36.

¹¹³ Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate. / Denis Steven Rutkus. - W: 2005. Congressional Research Service. - P. 14-22.

¹¹⁴ The ABA Standing Committee on Federal Judiciary: What It Is and How It Works, American Bar Association, p. 9, // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.abanet.org/scfedjud/].

¹¹⁰ Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // Journal of Laws. -2013 - N 499.

¹¹¹ Закон про Федеральний суд Швейцарії // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2006/1205.pdf>

лою «високваліфікований»; «кваліфікований», «некваліфікований») не є обов'язковими для сенаторів при прийнятті рішення. Більше того, постійними є звинувачення у методологічній некоректності оцінювання через «ліберальну упередженість АВА».

Кенія. Кваліфікаційне оцінювання обмежене і здійснюється органом номінації кандидатів (Комісією юридичного сервісу) під час дослідження досвіду та проведення інтерв'ю.

Законом встановлюються лише загальні критерії оцінки, якими має керуватися Комісія: професійна компетентність (знання матеріального та процесуального права; інтелектуальні здібності; юридична обґрунтованість (логічність); організаційні та адміністративні здібності; старанність); навички усного спілкування та підготовки текстів (навички письмового та усного спілкування); доброчесність; справедливість; вміння приймати та обґрунтовувати рішення; професійний та життєвий досвід; відданість суспільному обов'язку (інтересам спільноти). Відсутні шкали чи формальні процедури оцінки, критерії мають якісний характер.¹¹⁵

Латвія. Кваліфікаційне оцінювання є обов'язковим для усіх категорій претендентів, однак проводиться воно за різними правилами. Для суддів – як позачергове оцінювання професійної діяльності судді Судовою кваліфікаційною комісією (оцінка надається Радою суддів).

Для інших категорій претендентів (судді Конституційного суду, міжнародних судів, професори права, адвокати та прокурори тощо) – Голова ВС Латвії має затвердити спеціальну методику оцінювання і встановити його порядок та строки.

Італія. До судової реформи 2005 року існувала модель кар'єрного просування судді, яка мала єдиний критерій – тривалість суддівського стажу (тобто право претендувати на посаду у ВС суддя отримував за умови наявності відповідного стажу). У 2005 році було запроваджено новий критерій («заслуги»), який передбачав необхідність кваліфікаційного іспиту при будь-якому кар'єрному просуванні, що створювало певну напругу чи невдоволення у суддівському середовищі у зв'язку з перспективою «професійної діяльності під постійним очікуванням чергового оцінювання».

Кваліфікаційне оцінювання існує певною мірою автономно від власне процедури добору і призначення судді ВС. За наявності певного професійного досвіду (і відповідного стажу – загалом 10 років) суддя може пройти кваліфікацій-

не оцінювання на здатність бути суддею ВС.

Вища рада юстиції приймає рішення, керуючись такими критеріями: професійна підготовка (що передбачає і можливість екзаменування); продуктивність та старанність; судовий досвід. За потреби Вища рада юстиції може застосувати будь-які інші методи перевірки кваліфікації заявника, включно з оцінкою його рішень, відвідуванням судових засідань тощо (стаття 187/5 Закону про судоустрій). Однак проходження такого оцінювання не означає включення судді у конкурсну процедуру (він може залишатися до конкурсної процедури на своїй посаді ще досить тривалий час).¹¹⁶ Це стає можливим лише за умови відкриття відповідної вакансії у ВС. Хоча заяви можуть подаватися і незалежно від наявності вакансії, процедура добору починається з моменту появи вакансії. У цьому випадку рішення приймається Відбірковим комітетом Вищої ради юстиції, який проводить добір за низкою критеріїв (зокрема, суддівський стаж має становити не менше 15 років, також враховуються «сімейний стан, заслуги, стан здоров'я, особисті якості») і подає на розгляд Вищої ради юстиції перелік кандидатів.

За окремою процедурою Відбірковий комітет розглядає заяви від претендентів, які не є діючими суддями. Добір проводиться в межах заповнення квоти у 10 % складу суду. Проте ця квота систематично не заповнюється, оскільки за останній час лише 7 суддів ВС було призначено за такою «окремою процедурою».¹¹⁷

Іспанія. Кваліфікаційне оцінювання у процедурі призначення суддів ВС застосовується обмежено. Фактично, лише опосередковано до претендентів із суддівським досвідом: в межах квотного підходу за статтею 343 Органічного закону про судоустрій дві із п'яти вакансій мають бути заповнені суддями, які пройшли кваліфікаційне оцінювання як магістрати певної спеціалізації, а ще двоє претендентів теоретично, щонайменше один раз, проходили таке оцінювання. Тобто кваліфікаційне оцінювання просто враховується органом добору, а не проводиться спеціально. Для адвокатів та науковців такої вимоги не визначено взагалі.

В Іспанії створено одну з найбільш ґрунтовних систем кваліфікаційного оцінювання, основні положення якої (зокрема тематика тестування та практичних завдань) визначені законом (Органічний закон про судоустрій). Підготовка до такого іспиту може тривати кілька років, зважаючи

¹¹⁵Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf

¹¹⁶За 10 років (1993-2003) таку процедуру добору пройшли 1923 судді, хоча більшість із них не отримали призначення на посаду судді ВС.

¹¹⁷Recruitment, Professional Evaluation and Career of Judges and Prosecutors in Europe: Austria, France, The Netherlands, Italy, Germany and Spain./Ed. G. Di Federico. – Bologna. 2005. - P.128.

на значний обсяг навчального матеріалу. Проте національні експерти досить скептично оцінюють спроможність такого оцінювання визначити кращих та найбільш підготовлених претендентів. Цим частково пояснюється те, що перевага під час формування складу ВС надається «дискреційним повноваженням Генеральної Ради судочинства», яка оцінює претендентів за сукупністю кількісних та якісних характеристик.¹¹⁸

Австралія. Для вищих судів (Високого суду та двох федеральних судів, за виключенням Федерального сімейного суду¹¹⁹) не існує чіткого визначення професійного профілю (тобто вимог до претендентів та процедур оцінки їх відповідності).

Молдова. Специфіка національної процедури полягає в тому, що призначення на посаду судді ВС є варіантом чи етапом суддівської кар'єри.¹²⁰ Існує загальна вимога обов'язковості проходження оцінювання під час участі у конкурсі на посаду у вищому суді (законодавством не передбачено винятку для ВС). Кваліфікаційне оцінювання проводиться Оціночною колегією Вищої ради магістратури. Висновок Оціночної колегії обов'язково враховується під час прийняття рішення Ради про номінацію кандидата.¹²¹

Ізраїль. Стаття 23 Основного закону: судова влада передбачає, що кваліфікаційні вимоги до претендента на посаду судді ВС (критерії добору) мають встановлюватися законом.¹²² Закон про суд (консолідована версія 2014 року) визначає такі вимоги виключно в частині наявності та особливостей професійного досвіду претендентів.

Словенія. Кваліфікаційне оцінювання не застосовується. Однак, визначаючи кандидатуру для включення у подання до парламенту, Національна Рада має керуватися загальними критеріями добору (вимірами кваліфікаційного профілю судді), що визначені законом (стаття 29): професійні знання (освіта; тренінги; академічна

активність тощо); організаційні здібності (вміння організувати роботу; вчасність і оперативність; дотримання строків тощо); здатність вирішувати складні правові ситуації; вміння правильно розподіляти навантаження і виконувати покладені обов'язки; відсутність поведінки, яка шкодить репутації суду; навички письмового й усного вираження правових позицій, зокрема мовна кваліфікація; здатність підтримувати безконфліктні відносини з колегами; здатність до «позасудової активності» (участь у презентаціях, тренінгах тощо).¹²³

Ірландія. У суддівському середовищі визнається, що критерії «заслуг» (як основа для рішень щодо відбору суддів) не мають формального визначення і закріплення, що створює непрозорість та суб'єктивізм процедури загалом. Більш-менш зрозуміло застосовуються формальні критерії (професійний досвід тощо). Основою для рішень Консультативної Ради (що є лише рекомендаційними) є результати інтерв'ю та обговорення досьє претендента.

Водночас у процедурі добору є два елементи, що стосуються кваліфікації: а) Комісія з добору суддів має визначити ступінь спроможності кандидата бути суддею саме ВС (знання практики; наявність досвіду ведення справ тощо); б) кандидат має підтвердити свою згоду на проходження тренінгів чи навчань (за вибором Голови ВС) після призначення (стаття 19 Закону (Акта) про суди та суддів 1995 року).¹²⁴

Нідерланди. Відбувається системна реформа добору суддів, яка стосується і суддів ВС. У квітні 2012 року Рада Юстиції затвердила новий професійний профіль судді (єдиний для всіх суддівських посад), в якому акцент зроблено на кваліфікаційних вимогах, що поєднують теоретичну підготовку з умінням їх застосовувати в певному соціальному контексті та враховують потребу модернізації судочинства. Профіль має 10 узагальнених позицій, оцінювання яких відбувається через тести та практичні завдання. Наприклад, «суддя має давати обґрунтоване рішення з урахуванням його соціального значення» або «суддя має бути творчим (креативним) та інновативним у проведенні судового розгляду та винесенні рішення»¹²⁵. Кваліфікація претендентів на посаду судді ВС визначається Відбірковим комітетом ВС, який затосує лише загальні (якісні) критерії оцінки (кваліфікаційні вимоги) на основі вивчення матеріалів особової справи та під час співбесіди.

¹¹⁸Recruitment, Professional Evaluation and Career of Judges and Prosecutors in Europe: Austria, France, The Netherlands, Italy, Germany and Spain./Ed. G. Di Federico. – Bologna. 2005.

¹¹⁹При визначенні здатності виконувати повноваження судді Федерального сімейного суду враховуються «підготовка, досвід та особисті якості», що є сумісними із специфікою цього суду.

¹²⁰Закон о статусе судьи № 544 от 20.07.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312845&lang=2>

¹²¹Закон об отборе, оценке деятельности и продвижении судей № 154 от 05.07.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/ru/344722/>

¹²²Основний Закон: Судова влада. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yasod10.pdf>

¹²³Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

¹²⁴Court and Court Officer Act. 1995 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/31/enacted/en/print.html>

¹²⁵Judicial Reform in the Netherlands. A new process for recruitment, selection and training of judges. – Hague:HCJ, 2015.- p.10.

Чехія. Існують лише загальні вимоги щодо кваліфікації судді ВС – високий рівень знань, досвіду та вмінь. Однак законодавством не передбачено ні конкретизації професійно-кваліфікаційного профілю судді ВС, ні спеціальних процедур оцінки (тести тощо).

Водночас існує усталена неформалізована практика перевірки відповідності кандидатів, яка відбувається під час їх стажування у ВС. Така перевірка, зокрема, стосується якості їх судових рішень; визначається активність в наукових публікаціях; аналізуються показники відправлення правосуддя; визначається повнота та якість знань з вузьких/спеціалізованих тем тощо. За результатами такого оцінювання подається пропозиція Міністерству юстиції.¹²⁶

Велика Британія. У процесі добору не застосовується кваліфікаційне оцінювання у повному обсязі (тобто тестування чи інші письмові та усні форми перевірки знань). Проте окремі складові кваліфікації заявника все ж мають бути оцінені. Перш за все, зважаючи на особливий («міжюрисдикційний») статус ВС, це стосується з'ясування спроможності кандидата працювати з матеріалами, що пов'язані з розглядом справ в юрисдикціях окремих частин Великої Британії. Ця обставина є важливим критерієм для прийняття рішення лорда-канцлера про номінування кандидата (відсутність такої кваліфікації є однією з 4 можливих підстав для відмови – стаття 29 Акта про конституційну реформу).¹²⁷

Велика Британія (призначення суддів вищих судів Англії, Шотландії та Північної Ірландії). На відміну від практики призначення суддів ВС Великої Британії, на рівні окремих її частин існують більш регламентовані процедури кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді вищих судів.

Болгарія. Кваліфікаційне оцінювання є важливим компонентом процедури добору. Проводиться спеціальним відбірковим комітетом із суддів ВС. Застосовується у двох варіантах: для суддів і для осіб без суддівського досвіду. Для осіб без суддівського досвіду передбачено два етапи: письмовий та усний екзамен. Письмовий екзамен орієнтований на виявлення здатності особи застосовувати практичні знання у конкретних судових справах. Екзамен проводиться анонімно і максимально формалізовано. Лише ті, хто отримає 4,5 бала (з 6) на пись-

¹²⁶ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>

¹²⁷Constitutional Reform Act .2005 Charter 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

мовому екзамені, отримують допуск до усного екзамену. Зміст усного екзамену визначається переліком тем, які мають бути оприлюднені на веб-сайті для забезпечення підготовки кандидатів, і за результатами якого отримується підсумковий загальний бал, що дозволяє ранжувати кандидатів. Судді проходять лише співбесіду, яка має визначити рівень кваліфікації і стосується практичних питань судового правозастосування. Для отримання підсумкового бала враховуються як результати співбесіди, так і аналіз регулярного оцінювання).¹²⁸

Хорватія. Проведення спеціального кваліфікаційного оцінювання як умови участі у конкурсі на посаду судді ВС передбачено лише для професорів права в університеті, які повинні мати свідоцтво про проходження професійного іспиту для юристів (стаття 50 Закону про судоустрій).

У випадку проведення іспиту для потреб участі у конкурсі його зміст включає дві складові: а) письмовий іспит (зазвичай підготовка проекту судового рішення); б) співбесіда з членами Національної судової ради.

Для суддів застосовується інше правило (ст.ст. 51-53): переведення до вищого суду має відбуватися за умови проходження кваліфікаційного оцінювання за загальною процедурою оцінювання суддів, методологія якого затверджується колегією у складі голів усіх судових рад Хорватії на чолі з головою судової ради ВС Хорватії (зміст такого оцінювання наведено: *The Rule Book of the evaluation in the procedure of appointing the judges*). Додатково також проводиться співбесіда з членами Національної судової ради.

Тобто фактично існують два варіанти попереднього кваліфікаційного оцінювання претендентів залежно від їх професійного статусу.¹²⁹

Швеція. Кваліфікаційне оцінювання не проводиться як самостійна стадія добору, однак органи добору (*Комісія з висунання суддів*) застосовують (переважно в межах відбіркового інтерв'ювання кандидатів) встановлені законодавством критерії оцінки претендентів.

Ці критерії поділяються на дві групи: а) компетенція (правова підготовка; здатність до критичного мислення; навички письмового та усного спілкування; вміння реагувати на стресові чинники; добросовісність; особисті якості; здатність працювати в групі; деякі інші); б) заслуги (вид та тривалість професійної діяльності; деякі інші релевантні обставини).¹³⁰

¹²⁸Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

¹²⁹Law on Courts 1994 . // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsrh.hr/EasyWeb.asp?pcpid=286>

¹³⁰Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol>

Естонія. Кваліфікаційне оцінювання не застосовується. Добір проводиться ВС та Радою судового адміністрування, керуючись загальним критерієм «кваліфікації та визнання як видатного юриста».

Німеччина. У процесі добору суддів ВС застосовується кваліфікаційне оцінювання, але законодавством не передбачено конкретизації професійно-кваліфікаційного профілю судді ВС або спеціальних процедур оцінювання. Відповідно до статті 33 Конституції Німеччини добір кандидатів відбувається за критеріями оцінки здібностей, кваліфікації і професійних досягнень. Проте Комісія також бере до уваги справедливе представництво федеральних земель пропорційно до чисельності їх населення (згідно зі статтею 36 Конституції).¹³¹

Австрія. Єдиним критерієм оцінювання кандидатів, які висуваються спеціальною комісією Верховного суду для подальшого обговорення та призначення, є рівень кваліфікації кандидатів. Спеціальних процедур оцінювання законодавством не встановлено.¹³²

Швейцарія. У процесі добору кандидатів на посаду суддів Федерального суду передбачено вивчення професійних та особистих якостей кандидатів з урахуванням збалансованого представництва найбільших політичних сил держави та збалансованого представництва статей.¹³³

Канада. Розроблені та застосовуються (від серпня 2016 року) формальні вимоги щодо кваліфікаційного оцінювання суддів Верховного суду. Кандидат має надіслати розгорнуту форму заяви, що містить як загальні дані, так і деякі питання для кваліфікаційного оцінювання, зокрема у формі есе, а також 5 рішень, правових документів, публікацій та іншу відповідну документацію.¹³⁴ Крім цього, кандидат

повинен навести перелік усіх справ, в яких він брав участь, перелік усіх власних публікацій, усіх проведених ним презентацій. Не передбачено оцінювання автобіографії та листів з рекомендаціями.

Орган добору суддів

Інституційний аспект аналізу національних моделей добору суддів ВС потребує визначення органу (органів), які забезпечують добір та призначення суддів.

Існує чотири базові моделі (без урахування електоральної моделі¹³⁵):

1. *Одноособове призначення.* Добір та призначення здійснюється в межах виконавчої влади (з остаточним рішенням, яке приймає президент/прем'єр-міністр або монарх). Класична модель походить з англійської традиції, найбільше поширення має в країнах Співдружності. Хоча сучасні варіанти найчастіше передбачають широкий інституційний діалог з іншими суспільними інститутами і втрачають риси одноособового призначення.

2. *Професійне (Корпоративне) призначення.* «Судді обирають суддів» – повноваження сконцентровані в органах судової влади або органах, що мають переважно суддівський склад.

3. *Кооперативне призначення.* Модель базується на розділенні окремих функцій з добору суддів між різними органами/гілками влади (добір; оцінка; номінація; призначення). Взаємодіють кілька органів, що мають різну правову природу та статус у системі публічної влади.

4. *Репрезентативне призначення.* Передбачає право кожної з гілок влади на заповнення своєї квоти у складі суду. Застосовується переважно при формуванні складу Конституційного суду.

Національні моделі найчастіше є поєднанням окремих з наведених вище та комбінацією різних їх елементів.

Австралія. У Конституції (стаття 72) міститься схематична процедура, яка базується на класичній моделі одноособового призначення: *Генерал-губернатор призначає суддів Високого суду.* Хоча фактично призначення відбувається інакше: Генерал-губернатор виконує церемоніальну функцію – добір проводить Уряд на основі рекомендацій Генерального аторнея.¹³⁶ Закон про Високий суд 1975 року в статті 6 передбачає, що Генеральний аторней при цьому проводить консультації з генеральними аторнеями штатів та територій. Це положення було імplementовано в законодавство на вимогу штатів та територій, які висловлювали невдоволення можливим

se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf

¹³¹Конституція Німеччини // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalportal.am/download/constitutions/83_ru.pdf

¹³²Fifth Colloquium (Paris, Fall 2012) Questionnaire (Rev. 1) AUSTRIA. - Appointment of judges to the Supreme Court http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/austria_answers-questionnaire.pdf

¹³³To what extent does the process of appointing (supreme or constitutional court) justices guarantee the independence of the judiciary? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sgi-network.org/2015/Democracy/Quality_of_Democracy/Rule_of_Law/Appointment_of_Justices

¹³⁴Questionnaire for the Supreme Court of Canada Judicial Appointment Process (Summer 2016). // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/Questionnaire-SCC-Judicial-Appointment-Process.pdf>

¹³⁵Застосовуються при формуванні складу Верховного суду в окремих штатах США, а також відповідно до Конституції 2010 року в Болівії.

¹³⁶G. Williams High Court appointments: the need for reform.// Sydney Law Review, 2008, vol. 30(1). – P.163, 164–166.

домінуванням інтересів федеральних інститутів у Високому суді.¹³⁷

Активно обговорюється необхідність (на основі останнього досвіду Великої Британії) створення спеціального органу з добору суддів, який має проводити також і добір суддів ВС.

Швеція. У рамках реформи призначення суддів було створено Комітет з висунання суддів, який є основним органом добору також і суддів ВС. Склад Комітету формують п'ять суддів (обраних самими суддями); адвокат (обирається спілкою адвокатів); два юристи загальної практики; два представники громадськості. Такий склад має зменшувати «вузькокорпоративний» характер добору. Організаційне забезпечення діяльності Комітету покладено на урядові структури. Заяви кандидатів опрацьовує *Комітет з висунання суддів*. Він же і розробляє правила спеціального інтерв'ю, в якому мають бути оцінені компетенція та заслуги кандидата (законом встановлюються критерії/показники оцінювання). Інтерв'ю проводить голова Верховного суду спільно з представником Комітету з висунання суддів. За результатами цього інтерв'ю Голова ВС складає рейтинг учасників/кандидатів і передає його Комітету, який на його підставі направляє Уряду (власне – Міністерству юстиції) подання з обґрунтуванням черговості кандидатів. Позиція Комісії може відрізнитися від оцінок Голови ВС. Подання Комітету має рекомендаційний характер, і Уряд приймає рішення, яке не завжди узгоджене з рішенням Комітету (але в таких випадках Уряд проводить з ним консультації). Призначення судді відбувається за рішенням Уряду.¹³⁸

Хорватія. Відповідно до Конституції та Закону про судоустрій повноваження з призначення всіх суддів здійснює Національна судова рада, що обирається верхньою палатою парламенту у складі 11 осіб, які є «відомими суддями, адвокатами, професорами права та прокурорами». При цьому судді мають становити більшість (стаття 121 Конституції Хорватії). Єдиним обмеженням є обов'язок Ради враховувати висновок профільного парламентського комітету при вирішенні питання щодо призначення судді.¹³⁹

¹³⁷High Court Act of Australia, 1979. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/hcoaa1979233/

¹³⁸The Instrument of Government // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf](http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-instrument-of-government-2015.pdf/Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <a href=)

¹³⁹Law on the State judiciary Council .1993 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsrh.hr/>

Естонія. Призначення відбувається за рішенням парламенту, що є завершальною і значною мірою формальною стадією. Фактично добір та оцінювання здійснюється самим ВС за участі Ради судового адміністрування, яка має надати висновок стосовно кожного кандидата. Рада судового адміністрування за своїм складом представляє всі гілки влади, з відносною більшістю суддів (Голова ВС та 5 суддів, які обираються всіма суддями).

Словенія. У Конституції Словенії (стаття 130) визначаються два органи, що здійснюють призначення суддів ВС: Національна асамблея (парламент) призначає суддів за поданням Судової Ради – конституційного органу, склад якого становлять судді становлять більшість (6 суддів), а інші (5 осіб) – призначаються Президентом з числа професорів права, адвокатів, інших представників юридичної професії (стаття 131).¹⁴⁰

Однак процедура добору кандидатів передбачає активну участь Міністерства юстиції (переважно організаційне забезпечення) та Верховного суду, висновок якого має ключове значення для встановлення кваліфікаційного рівня кандидата та його спроможності бути суддею ВС (хоча такий висновок має рекомендаційний характер для Судової Ради).¹⁴¹

Болгарія. Усі призначення суддів, включно з призначенням суддів ВС, здійснює Вища судова рада, яка є постійно діючим конституційним органом судової влади і створюється на паритетних засадах парламентом та судовою владою. Із загальної кількості членів Ради (25) 11 – обираються Народними Зборами (парламентом) з числа «провідних юристів», а 11 – судовими органами (стаття 130 Конституції Болгарії). Діє умова – наявність 15 років професійного стажу. Для органів судової влади затосовується квотний принцип формування складу Ради щодо представництва суддів, прокурорів та слідчих суддів. У випадку добору суддів ВС передбачається залучення суддів ВС для проведення оцінювання кандидатів. Інші державні органи не мають прямого відношення до процедури призначення.¹⁴²

Ізраїль. Стаття 4 «Основного Закону: судоустрій» визначає статус і повноваження Комісії з добору суддів, яка подає на затвердження Президента список кандидатів на посаду

CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Law-State-Judiciary-Council.pdf

¹⁴⁰Constitution of Slovenia // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.us-rs.si/media/constitution.pdf>

¹⁴¹Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

¹⁴²Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

судді (включно з ВС). Комісія утворюється у складі 9 членів: міністр юстиції (є головою Комісії); два депутати, які призначаються кнесетом; міністр (на вибір уряду); два адвокати, які обираються (визначаються) Національною радою Колегії адвокатів Ізраїлю; два судді та голова ВС, які обираються пленумом ВС.¹⁴³

Вважається, що це «унікальна ізраїльська модель», що дозволяє уникати політизації.¹⁴⁴

Нідерланди. Хоча процедура добору суддів передбачає участь різних державних інститутів (монарх, парламент, Вища рада юстиції, ВС), фактично добір відбувається в рамках структур самого Верховного суду. Уваги заслуговує статус та повноваження спеціального відбіркового комітету, який лише частково є органом ad hoc. Фактично він функціонує постійно. Утворюється комітет рішенням загальних зборів ВС у складі 2 суддів з кожної із трьох палат ВС, одного генерального адвоката від кожної палати та Секретаря ВС. Крім того, під конкретні завдання проведення співбесіди з кандидатами можуть утворюватися підкомітети у складі 3 суддів (членів відбіркового комітету).¹⁴⁵

Норвегія. Органом добору суддів є Рада з призначення суддів, до складу якої входять троє суддів, один адвокат, один професійний юрист на державній службі і два представники громадськості. Членів ради і голову призначає Король.¹⁴⁶

Данія. Адміністрування добору суддів та прийняття основних рішень здійснює Рада з призначення суддів (утворена у 1999 році), яка хоча і не є конституційним органом (Конституція Данії взагалі є досить лаконічною стосовно судової системи), однак її статус визначається базовим законом про судоустрій.

Членами Ради є: суддя ВС, суддя регіонального (апеляційного) суду; суддя місцевого суду; один адвокат та два представники громадськості, які не входять до виборних органів (парламенту чи місцевого органу). Хоча призначення членів Ради здійснюється міністром юстиції, право висунування кандидатів мають виключного ВС, Асоціація суддів та інші професійні об'єднання.¹⁴⁷

¹⁴³Основний Закон: Судова влада. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod10.pdf>

¹⁴⁴Navot Suzi. *Constitutional Law of Israel*. – L. Kluwer Law Publ., 2007. – P.142-145.

¹⁴⁵Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren (непереклад на англ. – Act relating to the Courts of Justice /Courts of Justice Act)

¹⁴⁶Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internet/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>

¹⁴⁷The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København : Det Retsvidenskabelige Institut

Загалом, практика призначення суддів за цією процедурою лише формується.

Чехія. Процедура добору має переважно кооптаційний характер і зосереджена у ВС. Основні фактичні рішення приймаються саме там, спеціальні повноваження мають Президент, віце-президент та Судова рада Верховного суду (консультативний допоміжний орган ВС). На завершальній стадії подання щодо призначення судді ВС готується Міністерством юстиції та направляється Президенту республіки, указом якого власне і відбувається призначення на посаду.¹⁴⁸

Польща. Призначає суддю Президент республіки за поданням Національної ради юстиції. Втім, повноваження Національної ради юстиції фактично є досить обмеженими – вибір одного із двох кандидатів, які будуть рекомендовані Верховним судом.¹⁴⁹ Національна рада юстиції є конституційним органом, склад якого формується спільно судовою, законодавчою та виконавчою владою: міністр юстиції; один представник призначається Президентом; чотири – обираються парламентом (по два – Сеймом і Сенатом); більшість (15 представників) – становлять судді всіх інстанцій та юрисдикцій, а також Перший Голова ВС (статті 186-187 Конституції Польщі).¹⁵⁰

Внутрішня процедура Національної ради юстиції передбачає створення відбіркової комісії (3-5 членів), що готує висновок для пленарного засідання, на якому власне і приймається рішення.¹⁵¹

Фінляндія. До участі у процесі призначення суддів вищих судів залучені три основні державні інститути: ВС та Вищий адміністративний суд (здійснюють добір і готують рекомендацію про призначення); Уряд (розробляє проект рішення про призначення); Президент (фактично церемоніальна/формальна функція остаточного рішення про призначення). Рада з призначення суддів, яка є спеціальним органом з добору суддів, не має жодного відношення до призначення суддів вищих судів.¹⁵²

D, 2000. – P. 34.

¹⁴⁸ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 osoudech, soudcích, předsedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rp=15#seznam>

¹⁴⁹Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // *Journal of Laws*. - 2013 – N 499.

¹⁵⁰The Constitution of the Republic of Poland // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trybunal.gov.pl/en/about-the-tribunal/legal-basis/the-constitution-of-the-republic-of-poland/>

¹⁵¹Act of 11 May 2011 on the National Council of the Judiciary // *Journal of Laws*. - 2011 – 17 June 2011.

¹⁵²Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

Велика Британія. ВС – єдиний судовий орган, до якого добір суддів відбувається за межами повноважень Комітету з призначення суддів (який є інституційною основою добору суддів у Великій Британії відповідно до Акта про конституційну реформу 2005 року). Для добору суддів ВС створюється (за рішенням лорда-канцлера як *ad hoc* орган) спеціальний Відбірковий комітет у складі 5 осіб: Голова та заступник Голови ВС, один представник Комітету з призначення суддів, по одному представнику аналогічних органів Шотландії та Північної Ірландії. Склад забезпечує домінування суддів та представництво всіх юрисдикцій.

Склад Комітету може змінюватись у разі необхідності вирішення питання про призначення Голови та заступника Голови ВС.¹⁵³

Кенія. Номінацію кандидатів проводить Комісія з юридичного сервісу, яка є конституційним органом. Очолює Комісію Голова ВС Кенії, однак судді у її складі не мають більшості. Комісія складається з Голови та судді ВС, обраного загальними зборами ВС; одного судді Апеляційного суду (обраного зборами цього суду); одного судді Високого суду та одного магістрата, обраних з'їдом суддів; Генерального прокурора (атторней); двох адвокатів, обраних керівним органом союзу адвокатів; однієї особи, включеної за рішенням Департаменту державної служби, та двох представників громадськості (призначених Президентом, однак за погодженням з парламентом).

Ірландія. Відповідно до Конституції Ірландії (стаття 35) призначення суддів належить до компетенції Президента, однак ця процедура є формальною. Вирішальне значення має номінація (подання Президенту) кандидатів, яка здійснюється Урядом (стаття 19.1 Конституції). У цій частині визнається, що система добору надмірно політизована та залежна від виконавчої влади, а також суперечить міжнародному стандарту «добору за критеріями заслуг (*merits*)». Водночас ірландська правова система має «запас міцності», що забезпечує високий рівень незалежності судової влади (3 місце в ЄС за цим показником).¹⁵⁴

У 1995 році відповідно до Акта про суди та працівників судів було створено Консультативну раду з призначення суддів (*Judicial Appointments Advisory Board*) – дорадчий орган з повноваженнями «рекомендаційного характеру». Хоча Раду очолює Голова Верховного суду і

більшість її членів належать до судової системи (голова ВС, голови Високого суду, Апеляційного суду, Окружного суду та місцевого суду, голова Союзу адвокатів, представник Ірландського юридичного товариства, а також три особи, які визначаються Міністерством юстиції), вона має обмежені повноваження, оскільки остаточне рішення щодо подання кандидатури приймає Уряд.¹⁵⁵

Крім того, законодавчо передбачено можливість призначення судді «поза процедурою Ради», тобто Уряд, за умови спеціального повідомлення про це, може призначити суддів, які не подавали заяви до Ради.

Пакистан. Судді ВС призначаються на посаду Президентом на основі подання спеціального органу для добору суддів. Конституція (стаття 175-а) передбачає створення двох таких спеціальних органів: а) Судової комісії Пакистану та б) парламентського комітету з призначення суддів. Судову комісію для призначення суддів ВС становлять переважно судді ВС (голова та 4 «найбільш авторитетні судді»; один колишній суддя (чи голова суду), які визначаються чинним Головою суду на основі консультацій із суддями ВС. Інші члени – Федеральний міністр внутрішніх справ, Генеральний атторней (прокурор) та старший адвокат ВС (визначається Спілкою адвокатів). Парламентський комітет має забезпечувати представництво обох палат парламенту, а також рівномірне представництво правлячої політичної сили та опозиції. Секретарем цього комітету є секретар Сенату (верхньої палати парламенту). Суттєвим ризиком неупередженості добору визнається факт призначення Прем'єр-міністром частини членів цього комітету.

Італія. Призначення суддів ВС здійснює Вища рада юстиції (*Consiglio Superiore della Magistratura*) – конституційний орган з не менш ніж 2/3 суддів у своєму складі, який має повноваження щодо добору, оцінки та призначення суддів (стаття 105 Конституції Італії).¹⁵⁶ У діяльності Вищої ради юстиції досить послідовно реалізується принцип незалежності судової влади у вирішенні кадрових питань. Однак у цьому вбачається і ризик перебільшення ролі суддів у формуванні складу ВС, оскільки презюмується, що суддівський досвід найбільш повно дозволяє формувати соціальні навички, необхідні для реалізації повноважень ВС.

Для призначення судді ВС у складі Вищої ради

¹⁵³ *Constitutional Reform Act .2005 Charter 4.* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

¹⁵⁴ *Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public Consultation on the Judicial Appointments Process.- Dublin, 2014. – p. 14-18.*

¹⁵⁵ *Доповнення внесені Court of Appeal Act 2014* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/18/enacted/en/print.html>

¹⁵⁶ Слід звернути увагу, що такий рівень представництва суддів у складі та обсяг повноважень робить Вищу раду юстиції унікальним інститутом, який поки що не має аналогів у Європі.

юстиції утворюється спеціальний Відбірковий комітет.

Угорщина. Призначення здійснює Президент республіки за поданням Національної ради юстиції, однак основна частина процедури локалізована у Верховному суді, який власне і проводить добір (хоча і Президент, і Національна рада юстиції можуть скасувати вибір ВС). Кадрова служба адмініструє її (приймає заяви та готує розгляд питань). Палата суду проводить обговорення і призначає колегію із семи суддів, які оцінюють кандидатів на основі системи показників. Голова Верховного суду отримує пропозицію відбіркової колегії, яка є основою для його рішення, що приймається за результатами оцінювання (на відміну від звичайних суддів, де оцінку проводить Голова Національної ради юстиції).

Німеччина. Органами добору суддів Верховних судів є: Комісія з добору суддів та Головуюча рада Федерального суду, до якого обирається суддя.¹⁵⁷

Комісія з добору суддів налічує 32 члени. Скликається та очолюється Комісія Федеральним міністром юстиції, а її склад становлять міністри юстиції 16 земель та 16 інших обраних членів Бундестагу. До складу Головуючої ради Федерального верховного суду входять голова суду, заступник голови суду та 5 суддів Федерального верховного суду, не менше половина з яких були обрані.

Австрія. Судді Верховного суду Австрії призначаються за поданням Федерального уряду Федеральним президентом (виконавчою владою). Органом добору суддів Верховного суду є спеціальна комісія Верховного суду, до складу якої входять голова суду, заступник голови суду та 3 обрані члени.

Франція. Органом добору суддів Касаційного суду є Вища рада з магістратури,¹⁵⁸ яка уповноважена представляти рекомендації про призначення членів Касаційного суду держави Президенту держави. Вища рада магістратури включає 2 палати, одна з яких має повноваження стосовно суддів, а друга – стосовно прокурорів.¹⁵⁹ Палату, яка має повноваження стосовно суддів, очолює голова Касаційного суду. Таким чином, вирішальну роль відіграє сам Касаційний суд (голова Касаційного суду як голова Палати Вищої ради з магістратури). Для вирішення питань, що стосуються проведення конкурс-

ного добору, утворюється спеціальна Комісія з просування суддів, яка власне й готує основні висновки щодо спроможності кандидата бути суддею ВС (Касаційного суду). Такий висновок має бути подано і у випадку участі у доборі кандидатів без суддівського досвіду (професори права, адвокати, державні службовці).

Індія. Відповідно до Конституції суддя ВС призначається Президентом Індії за рекомендацією колегії – закритої групи, до складу якої входять: голова Верховного суду Індії, чотири найстарші судді Верховного суду і старший суддя Вищого суду штату, звідки висувається кандидат.¹⁶⁰

У 2014 році було зроблено спробу створити новий орган з компетенцією призначати суддів вищих судів держави – Національну комісію з призначення суддів (NJAC), орган, відповідальний за призначення і переведення суддів у вищій судовій системі Індії. Комісія була створена шляхом внесення поправок до Конституції Індії (поправка 99). NJAC була покликана замінити систему призначення суддів через колегію.¹⁶¹ Закон про NJAC та конституційна поправка були ратифіковані 16 із 29 законодавчими зборами штатів Індії та підписані Президентом Індії 31 грудня 2014 року. Закон про NJAC і Закон про конституційні поправки набрали чинності 13 квітня 2015 року. Однак ця реформа зустріла спротив прибічників старої моделі призначення суддів ВС. 16 жовтня 2015 року конституційна палата Верховного суду більшістю голосів залишила в силі систему призначення суддів колегіями та визнала закон про Національну комісію з призначення суддів неконституційним.

Молдова. Основними учасниками добору є Парламент (здійснює призначення суддів ВС/Вищої судової палати) та Вища рада магістратури (проводить добір, оцінювання та номінацію кандидата). Роль Парламенту не зводиться до формального закріплення вибору Вищої ради магістратури, оскільки ця стадія відображає досить складний політичний контекст і мотивацію основних парламентських сил. У рамках реформи 2012 року повноваження Вищої ради магістратури отримали більш чітке інституційне забезпечення у зв'язку з формуванням Колегії з добору суддів (із суттєвим представництвом громадськості) та Колегії з оцінювання суддів.¹⁶²

¹⁵⁷Basic Law for the Federal Republic of Germany (стаття 95) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/

¹⁵⁸Англ. High Council for the Judiciary, фр. Conseil supérieur de la magistrature

¹⁵⁹Constitution of France 1958 (amendments for 2008) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=179092/ - Стаття 65.

¹⁶⁰Constitution of India // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>

¹⁶¹NJAC: Supreme Court issues guidelines to make collegium system more transparent // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.firstpost.com/india/njac-supreme-court-issues-guidelines-to-make-collegium-system-more-transparent-2547860.html>

¹⁶²Закон об отборе, оценке деятельности и продвижении судей № 154 от 05.07. 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим

Швейцарія. Органом добору суддів Федерального Верховного суду Швейцарії є Комітет з правосуддя,¹⁶³ який є частиною Федеральних Зборів і відповідає за добір суддів для призначення на посади і звільнення з посад суддів у федеральних судах Швейцарії, зокрема у Федеральному Верховному суді. Комітет з правосуддя об'єднує членів обох палат парламенту. Відповідно до статті 40 а Федерального закону «Про Федеральні Збори» кожна парламентська група має право посісти принаймні одне місце в Комітеті. До складу Комітету входять 17 членів, з яких 12 є членами Національної Ради, а 5 – членами Державної Ради. Комітет проводить засідання 1 раз на квартал.¹⁶⁴

Сполучені Штати Америки. Відповідно до статті 2 Конституції США лише два інститути забезпечують добір та призначення суддів ВС: Президент проводить номінацію кандидата, а Сенат призначає на посаду. На практиці участь в цьому процесі також беруть: генеральний аторней проводить добір кандидатів та їх попереднє оцінювання, Комітет з правосуддя Сенату забезпечує аналіз поданої кандидатури; ФБР проводить оцінку доброчесності та репутації кандидата; Комітет з федерального судочинства Американської асоціації юристів (ABA) проводить оцінку професіоналізму та кваліфікації кандидата. Більше того, частина інститутів залишається в «тіні», оскільки на всіх стадіях добору проходять численні консультації, зокрема щодо політичних складових вибору.¹⁶⁵

Канада. Відповідно до недавніх змін з 02 серпня 2016 року органом добору є Консультативна рада при Комісарі з федеральних судових справ Канади.¹⁶⁶ Прем'єр-міністр наділений правом на подання обраної власне ним кандидатури до шорт-листа кандидатів.

Литва. Інституційно добір суддів ВС передбачає участь кількох органів, які представляють усі гілки влади. Адміністрування процесу (зокрема оголошення про вакансії та початок конкурсної процедури, ведення Реєстру кандидатів

тощо) здійснює Національна судова адміністрація. Добір кандидатів та їх номінацію Президенту республіки здійснює Голова ВС. Повноваження Президента щодо номінації кандидатів не мають формального характеру, оскільки він може подавати кандидатури незалежно від позиції Голови ВС. Обговорення та затвердження кандидатури здійснюється в Сеймі (за спеціальною процедурою).¹⁶⁷

Процедура добору

Досить умовно можна виділити дві базові моделі добору: конкурентна та кооптаційна. У чистому вигляді вони зустрічаються рідко, більшість національних практик у країнах розвинутої демократії дає приклади їх поєднання із суттєвим домінуванням конкурентної моделі.

Австралія. Визнається відсутність чіткої процедури добору та призначення суддів Високого суду (до певної міри – інших вищих/федеральних судів, хоча щодо них ситуація покращилася з 2008 року, коли було запроваджено розгорнуту процедуру та затверджено основні зразки документів).

Відкриття вакансії ініціює відбіркову процедуру. Проте відсутній єдиний порядок оголошення про вакансії та форма звернення кандидатів. Це відбувається у закритому форматі. Стаття 7 Закону про Високий суд передбачає, що Генеральний аторней після відкриття вакансій починає консультації з генеральними аторнеями штатів та територій. Фактично такі консультації зводяться до того, що місцеві аторнеї отримують пропозицію про номінування кандидатів до ВС. Хоча у 2012 році під час визначення кандидатів на посаду судді Високого суду на письмові запити Генерального аторнея свої судження стосовно потенційних кандидатів висловлювали університети, асоціації юристів тощо. Існує невизначеність і щодо змісту інтерв'ю з кандидатами. Відомі випадки, коли генеральний аторней їх проводив за довільною схемою, що викликало іронічні оцінки журналістів щодо «секретних перемовин з потенційними кандидатами».¹⁶⁸

Процес прийняття рішення урядом на основі рекомендації Генерального аторнея є закритим (зокрема і в частині критеріїв вибору), що викликає гострі дискусії. Слід враховувати, що практика формування вищих судів штатів та територій є більш сучасною: існують формалізовані правила, розроблені критерії професійної оцінки, інформація (оголошення, результати, основні факти) оприлюднюється тощо.

Чехія. Процедура добору має переважно ко-

доступу: <http://lex.justice.md/ru/344722/>

¹⁶³Сторінка Комітету з правосуддя Федеральних зборів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.parlament.ch/en/organe/committees/other-committees/committee-jc>

¹⁶⁴Розклад засідань Комітету з правосуддя на 2016 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.parlament.ch/centers/documents/de/sitzungsplanung-gk.pdf>

¹⁶⁵Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – W.: 2005. Congressional Research Service. – P. 6-12.

¹⁶⁶The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>

¹⁶⁷Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1.-480.

¹⁶⁸Judicial Appointment. Comparative Study. 15 april 2015.- Judicial Conference of Australia, Sydney, 2015.

оптаційний характер і зосереджена у ВС (основні фактичні рішення приймаються саме там). Відсутній реальний конкурс (з оголошенням про початок добору тощо).

Подання щодо призначення судді ВС готується Міністерством юстиції та направляється Президенту республіки, указом якого власне і відбувається призначення на посаду. Але ця частина процедури є значною мірою формальною. Безпосередній добір відбувається в межах Верховного суду. Президент, віце-президент та Судова рада Верховного суду (консультативний допоміжний орган ВС) проводять добір кандидатів серед суддів нижчих судів та пропонують найбільш релевантних кандидатів пройти нетривале стажування у Верховному суді. Відбувається оцінка кандидатів за критеріями, що базуються на «неписаних правилах» і не мають формального визначення у законі (наприклад, якість судових рішень; активність в наукових публікаціях; показники відправлення правосуддя; якість знань з вузьких тем тощо). За результатами такого оцінювання подається пропозиція Міністерству юстиції.¹⁶⁹

У національному правовому середовищі процедура (як загалом добір суддів, так і суддів ВС) оцінюється переважно критично, пропонується її реформа шляхом створення спеціального органу, що виконуватиме функції з добору кандидатів.

Велика Британія. Призначення суддів ВС здійснюється монархом, що і є церемоніальним/формальним елементом процедури. Рекомендує кандидата виключно Прем'єр-Міністр на основі рішення спеціального Відбіркового комітету. Прем'єр-Міністр при цьому може рекомендувати лише одну особу і лише на основі рішення Відбіркового комітету.

Процедура добору має такі етапи (стаття 27): у разі відкриття вакансії лорд-канцлер має призначити Відбірковий комітет, який оголошує початок добору; комітет проводить зовнішні консультації (ключовими є лорд-канцлер, судді вищих судів (які не беруть участі в конкурсі); вищі посадові особи Шотландії та Північної Ірландії); комісія проводить оцінку відповідності кандидатів вимогам щодо професійного досвіду та стажу роботи, досліджує інші матеріали, що можуть бути підтвердженням їх заслуг (звертаючи особливу увагу на наявність професійних знань та вмінь щодо всіх юрисдикцій Великої Британії). За результатами процедури добору Комісія надає звіт лорду-канцлеру, де наводиться прізвище обраного кандидата та пояс-

нення окремих фактів відбіркового процесу. Лорд-канцлер зобов'язаний провести консультації із суддями та представниками виконавчої влади і прийняти один із варіантів рішення (затвердити добір, скасувати рішення, повернути на новий розгляд).¹⁷⁰

Іспанія. Добір є диференційованим щодо двох категорій учасників – суддів та «представників юридичної професії». Стаття 344 Органічного закону про судоустрій встановлює квотний принцип при формуванні складу ВС: 4 вакансії з 5 резервуються для суддів, а 1 – для інших категорій юристів. Стосовно суддів: 2 вакансії – для суддів, які пройшли кваліфікаційне оцінювання за певною спеціалізацією (цивільна, кримінальна тощо) та мають відповідний професійний стаж (загалом 15 років, з них 5 – за спеціалізацією), а 2 вакансії – для кандидатів, які відповідають загальним вимогам (15 років стажу, з них не менше 10 – в суді).

Процедура добору передбачає такі стадії: оголошення про вакансії; подання претендентами спеціальної аплікаційної форми та відповідних додатків; проведення оцінювання кандидатів. Процедура має закритий характер, головне її призначення – перевірка знань та досвіду роботи претендентів (стаття 313 Органічного закону 6/1985). Зокрема, відбувається перевірка кількісних та якісних показників роботи на попередній посаді. Аналізується кількість ухвалених рішень за певний проміжок часу та якість цих рішень, робиться висновок щодо ефективності судді та його спроможності бути суддею ВС. Рішення стосовно кандидата виносить Генеральна рада судової влади.¹⁷¹

Ірландія. Міністерство юстиції ініціює процедуру добору у разі відкриття вакансії у ВС.

Основними етапами (та складовими) добору є такі: в межах процедур та повноважень Консультативної Ради з призначення суддів (Judicial Appointments Advisory Board): а) оголошення про наявну вакансію та запрошення до подання заяв (Актами Ради встановлюється спосіб та форми такого оголошення); б) заповнення претендентами спеціальних аплікаційних форм; в) консультування претендентів щодо їх можливості бути призначеними на посаду судді; г) запрошення кандидатів (у яких немає перешкод для участі у процедурі добору) до подання своїх імен на розгляд Ради; д) встановлення строків та порядку проведення інтерв'ювання претендентів Радою; е) подання Міністерству

¹⁶⁹ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>

¹⁷⁰Constitutional Reform Act .2005 Charter 4. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf

¹⁷¹Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

юстиції прізвищ не більше семи претендентів (з наведенням інформації щодо їх кваліфікації, освіти, професійного досвіду, особистих якостей); Рада не може подавати кандидатури, які не відповідають встановленим Законом вимогам. У межах процедури подання кандидатур Урядом на затвердження Президентом: а) в першу чергу подаються кандидати, які рекомендовані Радою (тобто мають пріоритет, хоча Уряд може подавати також й інші кандидатури); б) не можуть подаватися кандидати, які не надали Довідки про сплату податків (Tax Clearance certificate). У 2000-2015 роках було 7 вакансій у ВС, на які загалом було подано 15 заяв (звичайно – по 2 заяви на 1 вакансію; у 2009 та 2015 роках було подано лише по одній заяві).¹⁷²

Відповідно до Конституції Ірландії (стаття 35) призначення суддів належить до компетенції Президента, однак ця процедура є формальною. Вирішальне значення має номінація (подання Президенту) кандидатів, яка здійснюється Урядом (стаття 19.1 Конституції) на основі вибору одного кандидата зі списку, запропонованого відбірковою Радою.

Ізраїль. Оголошення про конкурс на посаду судді ВС публікується в Reshumot (Офіційній газеті). Усі охочі можуть направити запит до Комісії з добору суддів на отримання спеціального опитувальника (аплікаційної форми). Запитувана інформація стосується досвіду, освіти, доброчесності та здатності виконувати повноваження судді. Заповнені опитувальники (заяви) доповнюються підтверджувальними документами, що у підсумку становить досьє претендента. Воно вивчається утвореними Комісією підкомітетами (у складі трьох членів), які додатково проводять співбесіду з претендентами. Висновок підкомітету подається на розгляд Комісії, яка може прийняти рішення про призначення за наявності не менше 7 голосів «за». Рішення Комісії надається Президенту, який здійснює призначення судді.

Болгарія. Оголошує конкурс щодо вакансій у ВС Вища судова рада у трьох офіційних джерелах, зазначаючи, зокрема, таке: кількість вакансій, порядок проведення конкурсу (окремо для суддів, які бажають зайняти посаду у порядку професійного зростання, і окремо для інших категорій кандидатів), строки проведення основних етапів добору, вимоги до документів (заяв). Після завершення строку подання документів проводиться їх оцінка і оголошується перелік осіб, допущених до конкурсу, й окремо надається перелік відхилених заяв (з поясненням мотивації таких рішень). Для проведення оцінки кандидатів (кваліфікаційного оцінювання) створюється відбірковий комітет, до якого

входять 7 членів (зі складу Вищого касаційного суду), один з яких обов'язково повинен мати академічний (науковий) ступінь з права. Існує дві процедури оцінювання: для суддів і для осіб без суддівського досвіду (детальніше див. у розділі «Кваліфікаційне оцінювання»). Для осіб без суддівського досвіду передбачено два етапи: письмовий та усний екзамен. Лише ті, хто отримає 4,5 бала (із 6) на письмовому екзамені, отримують допуск до усного екзамену, за результатами якого отримується підсумковий загальний бал, який дозволяє ранжувати кандидатів. Для суддів застосовується лише співбесіда, яка базується на практичних питаннях судового правозастосування. Для отримання підсумкового бала враховуються як результати співбесіди, так і аналіз суддівського досьє (навантаження, ефективність роботи з розгляду справ, результати регулярного оцінювання тощо). На основі цього бала проводиться ранжування кандидатів, а стосовно перших трьох осіб Комітет з етики та попередження корупції готує висновок щодо доброчесності кандидата. На основі цих матеріалів Вища судова рада приймає остаточне рішення, з урахуванням квоти для осіб без суддівського досвіду (20 %).¹⁷³

Фінляндія. Добір суддів вищих судів має лише «контурну регламентацію» у Законі про призначення суддів та регламентах причетних органів. У процедурі є такі етапи: а) відкриття вакансії і встановлення строків для подання заяв; б) заяви подаються безпосередньо до вищих судів і розглядаються відповідно до їх регламентів (загалом процес є закритим і мінімальна інформація поширюється зовні); у доборі керуються принципом компетенції та заслуг; в) рішення вищого суду є рекомендацією/пропозицією, яка подається Уряду (безпосередньо Міністерству юстиції); повноваження Уряду обмежені: не відомі підстави, за яких він може відхилити пропозицію суду; фактично він готує проект документа про призначення, який подається Президенту; г) призначення (відповідно до Конституції) здійснює Президент.¹⁷⁴

Естонія. Процедура добору розпочинається з оголошення про проведення конкурсу, яке Голова ВС має розмістити в офіційному виданні. Наступний етап передбачає дві фази обговорень кандидатур (за участі самих заявників): а) на засіданні Ради судового адміністрування; б) на загальних зборах суддів ВС. На основі цих обговорень обирається один кандидат, який вклю-

¹⁷³Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

¹⁷⁴Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

¹⁷²Judicial Appointments Advisory Board Annual Report 2015. – Dublin, 2016. – p. 23.

чається до подання Голови ВС до парламенту. Рішення приймає парламент за результатами обговорення на пленарному засіданні. Відсутні випадки відмови парламенту підтримати пропозицію Голови Верховного суду.¹⁷⁵

Польща. Законом встановлюється, що суддю призначає Президент республіки за поданням Національної ради юстиції. Однак ці органи виконують переважно церемоніальні функції і лише частково проводять власне добір (повноваження Національної ради юстиції – добір одного із двох запропонованих кандидатів). Основні етапи добору – в межах реалізації повноважень Верховного суду, тобто фактично відбувається «корпоративний добір». Процедура добору визначено Законом про Верховний суд (стаття 24).

Початок добору – оголошення Першого Голови ВС про наявність вакансії. Оголошення є максимально лаконічним і містить лише ті положення, які передбачені законом (кількість місць та палату). Будь-яка інша інформація щодо процедури, вимог до претендентів тощо, відсутня.¹⁷⁶

Кандидати протягом 30 днів мають подати до Верховного суду заяву, яка повинна містити підтвердження спроможності бути суддею (кваліфікація, стан здоров'я, відсутність судимостей). Перший Голова суду має провести оцінку кандидатів на відповідність вимогам та представити їх відповідній Палаті ВС.

Наступним етапом є призначення Загальних зборів суддів ВС, які розглядають усіх кандидатів. Результати голосування зборів визначають short-list кандидатів: дві особи з найбільшою кількістю голосів подаються до Національної ради юстиції, яка обирає одного з кандидатів і рекомендує Президенту призначення цієї особи на посаду судді ВС.¹⁷⁷

Внутрішня процедура Національної ради юстиції передбачає створення відбіркової комісії, що готує висновок для пленарного засідання, на якому власне приймається рішення.

Пакистан. Ініціювання питання про добір судді покладено на голову ВС, який у разі появи вакансії повинен звернутися до Судової комісії Пакистану.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

¹⁷⁶ Obwieszczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2016 r. O liczbie, przewidziany chdoobjęcia, stanowiskę dziego Sądu Najwyższego // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.monitorpolski.gov.pl/MP/2016/462/1>

¹⁷⁷ Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // Journal of Laws. - 2013 - N 499.

¹⁷⁸ Judicial Commission of Pakistan Rules, 2010. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://supremecourt.gov.pk/web/page.asp?id=463>

Процедура має такі етапи: а) Судова комісія починає процес добору і має право запитувати інформацію стосовно кандидатів, проводити засідання, запрошувати кандидатів чи будь-кого; б) за результатами обговорення вона приймає рішення і направляє його секретареві парламентської комісії; в) парламентський комітет після отримання пропозиції Судової комісії має протягом 14 днів більшістю голосів або затвердити пропозицію, або відхилити її (в цьому випадку має бути 3/4 голосів); г) кандидатури, затверджені парламентським комітетом, подаються Президенту, при цьому підстави для відмови у призначенні на посаду у нього відсутні.

Нідерланди. Для суддів ВС передбачено іншу ніж для звичайних суддів процедуру. Безпосереднє призначення здійснює монарх на основі вибору одного з трьох кандидатів (зазвичай з найвищим рейтингом – першого у списку), які запропоновані нижньою палатою парламенту після оцінки списку претендентів (сім осіб), підготовленого Верховним судом (стаття 118 Конституції Нідерландів). Рішення парламенту подається до Кабінету міністрів, який власне і обирає одного з трьох кандидатів та готує проект відповідного акта монарха.

Формування списку претендентів проводить внутрішня Рада (Пленум) ВС з урахуванням обговорення кандидатів з Радою юстиції. Початком процедури є розміщення інформації про вакансії. Особливістю є не лише подання власних заяв, але й можливість подання рекомендації про запрошення до конкурсу іншої особи.

Існує паралельна процедура формування списку «кадрового резерву», який створюється відбірковою комісією ВС, зокрема, із включенням до нього претендентів, які не пройшли добору на актуальні вакансії. Добір базується на численних внутрішніх і зовнішніх консультаціях та обговореннях кандидатів, проведенні співбесіди з ними (для проведення таких співбесід створюються спеціальні підкомітети з трьох осіб). Існує два списки – А та В. Список А є основним, з якого власне обираються кандидатури, які подаються на затвердження парламенту та уряду.¹⁷⁹

Угорщина. Оголошення про відкриття вакансії у ВС має бути оприлюднене в офіційному друкованому органі цього суду. Кандидати подають заяви до кадрової служби Верховного суду, яка забезпечує їх прийом та підготовку розгляду на зборах відповідного підрозділу (Палати). Кадрова служба адмініструє її (приймає заяви та готує розгляд питань). Наступним етапом є призначення відбіркової колегії із семи суддів, які про-

¹⁷⁹ Загалом процедури базуються на основному законі про добір суддів, однак існує і усталена практика, яка не отримала нормативного закріплення (див.: *Wet rechtspositieve rechterlijke ambtenaren (Act concerning the legal status of the judiciary)*).

водять оцінювання кандидатів на основі встановленої системи показників. Голова Верховного суду отримує пропозицію (short-list) відбіркової колегії, яка є основою для його рішення, що приймається за результатами оцінювання (на відміну від звичайних суддів, де оцінку проводить Голова Національної ради юстиції). Всі пропозиції розташовані у певному рейтингу, і якщо Голова ВС надає перевагу особі з 2 чи 3 місця, то таке рішення має бути мотивованим. Призначення здійснює Президент республіки.¹⁸⁰

Словенія. Початковим етапом є оголошення конкурсу на вакантну посаду, в якому встановлюється термін для підготовки та подання заяв (не менше 14 днів). Розміщення оголошення (в основних офіційних виданнях) є обов'язком Міністерства юстиції. Всі заяви, які відповідають формальним вимогам, передаються на розгляд ВС, де ключовим моментом є підготовка обґрунтованого висновку голови ВС, в якому власне дається оцінка спроможності кандидата бути суддею ВС. Такий висновок стосовно кожного претендента подається до судової Ради, однак вона дає власну оцінку, керуючись загальними критеріями і використовуючи різні джерела інформації (зокрема додатково запитуючи дані). Не існує чітких правил на цій стадії. Рада може проводити засідання і запрошувати кандидатів дати певні пояснення чи уточнення. Голосуванням Рада визначає одного кандидата і готує подання до парламенту. Голосування в парламенті може бути негативним, і тоді добір має повторюватися.¹⁸¹ Недоліком процедури визнають включеність у цей процес парламенту, який, керуючись політичними мотивами, може гальмувати процес призначення (що насправді є досить частим явищем останніх років).

Норвегія. Вакантні суддівські посади оголошуються в рамках публічного конкурсу, а постійне призначення суддів як вищих посадових осіб держави здійснюється королем у Раді. Після публічного оголошення про вакантну посаду судді ВС відбувається прийом заяв претендентів, а кваліфікація заявників оцінюється в Раді з призначення суддів. У ході оцінки Рада з призначення суддів збирає всю необхідну інформацію про кваліфікацію заявників, зокрема запитує рекомендації кандидатів та проводить інтерв'ю.¹⁸²

¹⁸⁰Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

¹⁸¹Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень)

¹⁸²The Supreme Court of Norway in «Separation of Powers and independence of Constitutional Courts and Equivalent Bodies», the 2nd Congress of the World Conference on constitutional jus-

Рекомендація Ради з призначення суддів повинна бути вмотивованою і, як правило, містити список із трьох найбільш кваліфікованих кандидатів. Голова Верховного суду подає підготовлену рекомендацію Міністру юстиції після того, як поінформує Верховний суд про рекомендації щодо призначень Ради.

Рекомендація Ради береться до уваги урядом при визначенні остаточного кандидата на посаду судді Верховного суду. Уряд не може обрати претендента, який не отримав рекомендації Ради, якщо не зробив запиту до Ради надати окрему думку стосовно заявника, про якого йде мова.

Процедурою не передбачено оцінки політичних поглядів кандидата, не передбачено проходження іспиту чи спеціального іспиту та немає процедури громадського слухання під час призначення суддів до Верховного суду.¹⁸³

Кенія. Призначення здійснює Президент на основі рекомендації Комісії судового сервісу. Процедура включає такі етапи: розміщення інформації про судову вакансію (передбачається, що Комісія забезпечує можливість для якомога більшого поширення інформації); аплікаційна форма надсилається на вимогу претендента та заповнюється ним відповідно до вимог законодавства (окрім власне заяви має бути подано 5 рекомендацій, а також зразки підготовлених кандидатом юридичних текстів, зокрема наукових публікацій чи коментарів законодавства); перший етап оцінювання (14 днів) – перевірка повноти заяви та відповідності заявника мінімальним (конституційним) вимогам; другий етап (21 день) – комунікація з іншими органами, проведення спеціальних перевірок та отримання додаткової інформації; третій етап (30 днів) – змістовна перевірка заяви та підготовка висновку. Після вивчення заяви Комісія визначає перелік осіб, допущених до інтерв'ювання, яке є самостійною фазою добору. За результатами інтерв'ю та дослідження досьє Комісія проводить голосування. Результати (три кандидатури на одну вакансію) подаються на затвердження Президенту.¹⁸⁴

Латвія. Призначення відбувається на основі

tice. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.venice.coe.int/WCCJ/Rio/Papers/NOR_Supreme_Court.pdf

¹⁸³Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internett/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>

¹⁸⁴Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf

рішення парламенту (Сейму) за рекомендацією Голови ВС Латвії (стосовно кандидатур з числа суддів така рекомендація підлягає обговоренню на Пленумі ВС), яка базується на висновку Кваліфікаційної колегії суддів.

Кваліфікаційна колегія суддів на підставі заяви та документів, доданих до неї, оцінює професійну діяльність судді і у разі необхідності – спроможність судді виконувати повноваження, передбачені для вакантної посади, і дає висновок про висунення кандидатур на посади судді для районних (міських) судів, окружних судів або Верховного суду. Кваліфікаційна колегія суддів здійснює свою діяльність відповідно до Правил, які затверджуються Радою юстиції.

Хорватія. Існує уніфікована процедура номінації та призначення суддів, встановлена Законом Про Національну судову раду (ст. 16-18). Специфіка призначення суддів ВС виокремлюється лише в окремих деталях.

Голова Верховного суду у разі наявності вакансії повідомляє про це Міністерство юстиції, яке зобов'язане забезпечити: поширення відповідної інформації; отримання заяв від кандидатів; перевірку відповідності поданих документів загальним вимогам; інформування кандидатів про їх допуск (чи відмову) до процедури добору; отримання інформації про кандидатів; направлення відібраних за формальними критеріями заяв до Державної судової ради. Згідно з процедурами Ради відбувається оцінювання кандидатів (окремо суддів та осіб без суддівського досвіду). За результатами приймається рішення про призначення судді.¹⁸⁵

Данія. Процедура добору та призначення суддів регулюється переважно базовим законом про організацію судів (застосовуються загальні положення щодо призначення суддів з урахуванням певних особливостей ВС). Інформація про вакансію до ВС підлягає своєчасному оголошенню. Адміністрування добору здійснює Рада з призначення суддів. Після завершення терміну подання заявок Рада готує досьє кандидатів. На цій стадії добору не передбачено спеціального оцінювання, хоча Рада враховує результати загального іспиту для доступу до професії та всі інші дані, що подаються заявниками. Важливе значення має висновок Голови ВС, який готується на основі консультацій та обговорень кандидатур суддями ВС. У підсумку Рада з призначення суддів обирає одну кандидатуру на кожну вакансію, яка подається на узгодження Міністерству юстиції. Призначення стає можливим після виконання кандидатом практичного завдання –

¹⁸⁵The State judicial Council Act // Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Law-State-Judiciary-Council.pdf

підготовки неофіційних висновків у чотирьох справах, що перебувають на розгляді ВС. Остаточним рішенням є акт монарха.¹⁸⁶

Італія. Статус судді ВС є вищим ступенем суддівської кар'єри, який набувається залежно від особистих заслуг, а призначення здійснюється органом судової влади (Вищою радою юстиції). Є два критерії: тривалість суддівського стажу та підтвердження здатності виконувати повноваження судді певного рівня. Процедурно є дві моделі. Перша – реалізується як процедура просування судді на основі стандартної схеми суддівської кар'єри. Друга – стосується кандидатів без суддівського досвіду. В обох випадках Вища рада юстиції є основним органом добору суддів.

Швеція. Процедура є новою (застосовується лише з 2011 року) і передбачає дві суттєві новачки: а) монарх передає повноваження Уряду; б) принцип відкритого конкурсу поширюється на добір усіх суддів (включно з ВС, де раніше процес був конфіденційним) і здійснюється спеціальним органом з певною перевагою суддів у його складі. Початковим моментом є оголошення про конкурс на вакантну посаду у ВС. Усі заяви опрацює Комітет з висування суддів, він і розробляє правила спеціального інтерв'ю, в якому мають бути оцінені компетенція та заслуги кандидата (законом встановлюються критерії/показники оцінювання). Інтерв'ю проводить голова Верховного суду спільно з представником Комісії з висування суддів. За результатами цього інтерв'ю Голова ВС формує рейтинг учасників/кандидатів і передає його Комісії, яка на його підставі направляє Уряду (Міністерству юстиції) подання з обґрунтуванням черговості кандидатів. Позиція Комісії може відрізнитися від оцінок Голови ВС.

Подання Комісії має рекомендаційний характер, і Уряд приймає рішення, яке не завжди узгоджене з рішенням Комісії (але в таких випадках Уряд проводить з Комісією консультації). Рішенням Уряду відбувається призначення судді.¹⁸⁷ У 2013 році на одну вакансію у ВС було подано 10 заяв, за результатами добору Комітет з висування суддів подав на розгляд Уряду дві кандидатури.

Австрія. Спеціальна комісія Верховного суду готує подання (формує пропозицію), що містить не менше трьох кандидатів, а у випадку більше ніж 1 вакансія посади судді Верховного суду – по 2 кандидати на кожну вакансію¹⁸⁸. Рекомен-

¹⁸⁶The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København: Det Retsvidenskabelige Institut D, 2000. - P. 34.

¹⁸⁷Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>

¹⁸⁸Constitution of Austria 1920 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.constituteproject.org/constitution/>

дації спеціальної комісії Верховного суду не є обов'язковими для Федерального уряду, хоча за усталеною практикою завжди підтримуються Федеральним урядом.

Німеччина. Відповідно до усталеної практики інформація про вільні вакансії посад суддів Федеральних верховних судів не публікується. Число кандидатів і критерії їх добору не розголошуються. Процедура відбувається без громадських слухань кандидатів і оголошення списку кандидатів. Голосування таємне. Процес висунення кандидатів і виборів до Федеральних верховних суддів часто критикують як непрозорі. Процедура добору відбувається шляхом проведення інтерв'ю з кандидатами на посаду судді членами Комісії та головуючої ради Федерального верховного суду, до якого обирається кандидат.¹⁸⁹ Комісія з відбору суддів приймає рішення простою більшістю голосів. Федеральний міністр не має права голосу в Комісії і виступає як голова засідання. Кожен член Комітету має право висувати кандидатів на посаду судді Федерального верховного суду. Призначення кандидата на посаду судді Федерального верховного суду здійснюється Федеральним президентом, який без обмежень має право перевіряти результати процесу добору та відмовити у призначенні кандидатури, обраної Комісією з добору суддів.

Швейцарія. Процедура добору суддів Федерального суду на рівні закону не врегульована. Неписані правила, що ґрунтуються на загальних положеннях Конституції держави, передбачають вимоги дотримання пропорційного представництва політичних сил серед кандидатів, а також представництво різних мовних регіонів. Інших спеціальних вимог не встановлено.¹⁹⁰ Комітет з правосуддя приймає рішення більшістю голосів.

Франція. Вища рада юстиції проводить добір кандидатів на посаду судді Касаційного суду серед поданих кандидатур після проведення слухань щодо обрання кандидатів. Незважаючи на те, що згідно з Конституцією подання Вищої ради з магістратури відбувається у формі рекомендації, ці рекомендації мають обов'язковий характер для Президента для їх прийняття та призначення обраного кандидата суддею Касаційного суду.

Austria_2009.pdf/Cmamma 86.

¹⁸⁹ *Der Präsident des Bundesgerichtshofs Karlsruhe, den 11. Mai 2012 Questionnaire* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/germany_answersquestionnaire.pdf

¹⁹⁰ *To what extent does the process of appointing (supreme or constitutional court) justices guarantee the independence of the judiciary?* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sgi-network.org/2015/Democracy/Quality_of_Democracy/Rule_of_Law/Appointment_of_Justices

У засіданнях Вищої ради з магістратури має право брати участь міністр юстиції (крім засідань щодо дисциплінарної процедури стосовно суддів і прокурорів).¹⁹¹ Суддя Касаційного суду призначається Президентом держави.

Індія. Процедура добору ґрунтується на положеннях Конституції Індії щодо формування Верховного суду Індії та закріплена в Меморандумі про порядок призначення суддів Верховного суду.¹⁹² Початковим моментом є ініціація головою Верховного суду Індії пропозиції щодо призначення судді на вакантне місце та її подання до міністра права і юстиції. Суддя Верховного суду призначається на основі консультацій з Колегією із чотирьох старших суддів Верховного суду. Інформацію про кандидата подає старший суддя Верховного суду, призначений від Вищого суду штату, звідки особа рекомендується, але якщо у старшого судді відсутня інформація про переваги та недоліки кандидата, голова Верховного суду звертається до наступного старшого судді Верховного суду від цього Вищого суду за консультацією. Думка членів колегії щодо рекомендації, старшого судді з Вищого суду у Верховному суді, з якого походить потенційний кандидат, та голови ВС викладається в письмовій формі і передається уряду. З ініціативи голови Верховного суду Індії або інших членів колегії думка колегії може не оформлюватися письмово, замість цього складається меморандум, який у загальному вигляді передає зміст проведених консультацій, а потім передається уряду. Після отримання остаточної рекомендації голови Верховного суду міністр права і юстиції направляє рекомендації прем'єр-міністру, який консулює Президента в питанні призначення судді на посаду судді Верховного суду Індії. Призначення кандидата суддею ВС відбувається згідно з указом Президента держави.

Японія. Судді Верховного суду призначаються Кабінетом після заслуховування думки голови Верховного суду. Голова суду надає висновок стосовно всіх кандидатів, окремих (вірогідних) кандидатів і стосовно найкращого кандидата. Список кандидатів подається кабінету через прем'єр-міністра за поданням голови суду щодо кількох кандидатів (з числа суддів, адвокатів і прокурорів) та/або за вибором Секретаря кабінету стосовно кандидатів від освітніх закладів та органів управління і закордонних справ держави. Процес вибору і причини вибору оголошуються, наскільки це можливо, на прес-конференції Секретаря кабінету після неофіційного рішення про призначення.

¹⁹¹ *Після реформи 2008 року.*

¹⁹² *Memorandum of Procedure for appointment of the Chief Justice of India and judges of the Supreme Court of India* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doj.gov.in/sites/default/files/memosc.pdf>

Докладний процес добору суддів, зокрема перелік кандидатів, не оприлюднюється.

Молдова. Призначення суддів ВС (Вищої судової палати) здійснюється парламентом (для порівняння: суддів нижчих судових інстанцій – Президентом) за поданням Вищої ради магістратури.¹⁹³ Процедура добору та призначення отримала певну завершеність у 2012 році з прийняттям закону про порядок добору та оцінювання суддів. Її початковим етапом є оголошення конкурсу Вищою радою магістратури. Участь у конкурсі можуть брати лише судді, включені до спеціального реєстру, який адмініструється Радою і містить ґрунтовну інформацію стосовно кандидатів включно з результатами оцінювань. Для проведення добору створено у складі Вищої ради магістратури спеціальний відбірковий комітет (колегію). Членами цього комітету є 4 судді та 3 «представники громадянського суспільства». Саме ця колегія проводить оцінку кандидатів (із залученням висновку Оцінювальної колегії) та готує пропозиції. Окремо проводиться «спецперевірка» за правилами, що є спільними для всіх публічних посадових осіб. Із кандидатами проводяться співбесіди, які покликані з'ясувати їх професійні та особисті якості. Рішення щодо номінації кандидата (лише одного на кожну вакансію) приймає Вища рада магістратури. Наступним етапом є обговорення кандидатури в парламенті, яке відбувається відповідно до його регламенту. У разі відхилення кандидатури (що часто пояснюється політичними мотивами) існує процедура повторного добору.¹⁹⁴

Канада. (Процедура, що діє з 02 серпня 2016 року) Заяви на зайняття посади судді Верховного суду приймає і опрацьовує Консультативна рада у встановлений строк, після закінчення якого Рада формує остаточний список обраних кандидатур – від трьох до п'яти імен. Під час оцінювання кандидатів Консультативна рада керується низкою критеріїв (високий професійний рівень, володіння англійською та французькою мовами, забезпечення представництва з урахуванням культурної, мовної та іншої різноманітності Канади).

За наслідками роботи Консультативної ради міністр юстиції звітує перед Палатою громад в особі Постійної комісії з питань юстиції і прав людини. Після складення остаточного списку кандидатів міністр юстиції проводить консультації із суддею Верховного суду Канади, прокурорами відповідних провінцій або територій,

відповідними міністрами кабінету, відповідними представниками тіншового кабінету опозиції, а також членами як Постійної комісії з питань юстиції і прав людини Палати громад, так і Постійного Комітету з правових і конституційних питань Сенату.

На основі цих консультацій і рекомендації міністра юстиції прем'єр-міністр обирає кандидатуру і публічно оголошує про це або оголошує ім'я такого кандидата.

Литва. Національна модель добору базується на пріоритеті принципу суддівської кар'єри як оптимального шляху формування складу ВС. Відповідна процедура є частиною механізму професійного просування суддів.

Оголошення про вакансії та початок конкурсної процедури здійснює Національна судова адміністрація на власному веб-сайті. Подані заяви опрацьовуються і на їх основі формується спеціальний Реєстр кандидатів. Правила ведення цього реєстру є уніфікованими (Description of the procedure of entering persons in the Register of persons seeking judicial promotion (затвержені Рішенням Судової Ради No.13P-143-(7.1.2) від 12 вересня 2008 року). Лише ті кандидати, які включені до такого Реєстру, можуть брати участь в конкурсному доборі. Особливості передбачені для кандидатів, які не є суддями, в частині змісту даних та способів їх перевірки. Реєстр кандидатів (та досьє кандидатів) в межах процедури добору подається Президенту республіки, Судовій раді. Комісія з просування суддів (орган Судової ради, що проводить добір усіх інших суддів) не бере участі у доборі суддів ВС. Відповідно до статті 73 Закону про суди суддів ВС призначає Сейм за поданням Президента республіки. Водночас частина 2 цієї статті передбачає, що рішення про номінацію кандидата Президенту приймає Голова ВС, хоча воно не є обов'язковим для Президента, який може провести самостійну номінацію (у 2006 році це положення підтвердив своїм рішенням Конституційний суд). Процедура добору та оцінювання кандидатів включає такі форми: співбесіди з Головою ВС, із Судовою радою, з Президентом республіки та обговорення кандидатури в Сеймі. Затвердження номінованої кандидатури Сеймом передбачає оприлюднення інформації з метою отримання реакції громадськості (формально не існує вимоги врахування цих оцінок).¹⁹⁵

Сполучені Штати Америки. Основні етапи відбіркової процедури: а) відкриття вакансії у суді та початок добору кандидата у межах президентської адміністрації (за участі Генерального аторнея та інших осіб); на заключ-

¹⁹³ Закон о Высшей судебной палате № 789 от 23.03. 1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=346405&lang=2>

¹⁹⁴ Закон об отборе, оценке деятельности и продвижении судей № 154 от 05.07.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/ru/344722/>

¹⁹⁵ Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1.-480.

ному етапі – проведення консультацій з відповідними сенаторами; б) подання номінації до Комітету з питань судочинства Сенату; в) збір інформації сенатським комітетом про кандидата, включно з перевіркою ФБР; аналіз кваліфікації та досвіду кандидата; г) проведення засідання (слухань) комітету за участі кандидата; виступи запрошених осіб з аргументами «за» та «проти призначення»; запитання сенаторів; д) голосування, за результатами якого кандидата може бути рекомендовано на розгляд Сенату або відхилено подання, або взагалі жодної рекомендації не зроблено; є) обговорення повним складом Сенату поданої кандидатури (режим запитань-відповідей; дискусії); ж) голосування для завершення дебатів; для прийняття рішення необхідно 3/5 голосів (60 сенаторів); можлива специфічна ситуація, коли питання «зависає» («flibustering»); з) після завершення дебатів має пройти голосування за призначення (відбувається за наявності простої більшості голосів).¹⁹⁶

Прозорість та участь громадськості

Залучення (в різних масштабах та організаційних формах) представників громадськості до процесу добору поступово визнається одним з міжнародних стандартів процедури добору суддів. Особливо відчутним це є країнах, де за останні 10 років відбуваються системні зміни практики формування складу ВС. У тих випадках, де такі реформи лише декларуються як стратегічне завдання, ситуація є іншою.

Ірландія. Участь громадськості є досить обмеженою. У складі Ради з призначення суддів мають бути три особи, які призначаються міністерством юстиції за критерієм «обізнані споживачі судових послуг».¹⁹⁷ Крім того, підтвердження наявності релевантного посади професійного досвіду частково покладається на Спілку адвокатів та Юридичне товариство Ірландії у випадку розгляду питання про призначення до ВС баристерів та солісіторів. Інформація щодо етапів добору (списки, проміжні результати тощо) є закритою, хоча узагальнювальні дані відображаються у щорічному звіті Консультативної ради з призначення суддів.

Кенія. Доцільно звернути увагу на кілька положень: 1) у складі Комісії судового сервісу (орган, що здійснює номінацію кандидатів) передбачена участь двох представників громадськості (один чоловік і одна жінка; не

юристи; призначаються Президентом за погодженням з парламентом); 2) кандидати, які відповідають мінімальним вимогам і обрані для проведення інтерв'ю, оголошуються публічно і кожна особа може повідомляти комісії про відомі їй факти, що можуть мати значення для прийняття рішення стосовно цього кандидата.¹⁹⁸

Молдова. У 2012 році було внесено зміни до процедури добору суддів загалом, якими, зокрема, було передбачено створення у складі Вищої ради магістратури спеціального відбіркового комітету (колегії). Членами цього комітету є 4 судді та 3 «представники громадянського суспільства з бездоганною репутацією, що обираються Вищою радою магістратури за результатами відкритого конкурсу».¹⁹⁹

У багатьох країнах домінує стриманий підхід до широкої участі громадськості в процедурах добору, що водночас поєднується з дотриманням загальних принципів відкритості процедур у публічній сфері.

Австралія. У дискусії останніх років щодо реформування системи добору суддів ВС (Високого суду) обговорюється питання про доцільність «широкого громадського обговорення кандидатів» (публікація інформації про них у ЗМІ; публічні обговорення тощо). Очевидно, така позиція в країні сприймається переважно критично, з посиланням на унікальність функцій цієї категорії суддів і необхідність прийняття рішення насамперед професійними органами, які «і так знають кандидатів».²⁰⁰

Швеція. Одним із завдань реформи добору суддів ВС (проведена у 2010-2011 роках) було підвищення прозорості. Ці зміни торкнулися такого: а) до складу Комітету з висунення суддів було включено двох представників громадськості (lay citizens); б) встановлено обов'язковість інформування про вакансії та основні факти з процедури добору. Все інше відбувається конфіденційно (насамперед проведення співбесіди та засідання відбіркового органу).

Хорватія. Оприлюдненню підлягає лише інформація про основні етапи добору (оголошення конкурсу, прізвища претендентів, остаточне рішення).

Литва. Забезпечення прозорості та громад-

¹⁹⁸ *Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf

¹⁹⁹ *Закон об отборе, оценке деятельности и продвижении судей № 154 от 05.07.2012* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/ru/344722/>

²⁰⁰ *Judicial Appointment. Comparative Study. 15 april 2015.- Judicial Conference of Australia, Sydney, 2015.- P. 103-105.*

¹⁹⁶ *Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – P. 6-12. 2005. Congressional Research Service. – P. 6-12.*

¹⁹⁷ *Court and Court Officer Act. 1995* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/31/enacted/en/print.html>

ського контролю визнається важливою умовою процедури добору. Слід звернути увагу на таке: а) всі етапи добору мають своєчасно і повно висвітлюватися в офіційних виданнях та на відповідних сайтах; б) всі рішення органів номінації та добору повинні бути оприлюднені і містити мотивацію; в) найбільш відкритою є процедура призначення (прийняття рішення Сеймом), яка передбачена спеціальним розділом регламенту, що стосується призначення посадових осіб. Водночас участь Сейму та характер його повноважень часто визнається ознакою «політизації процесу призначення суддів».

Сполучені Штати Америки. Процедура має численні непрозорі компоненти (особливо політичні консультації перед проведенням номінації). Однак загалом процедура дозволяє громадськості не лише отримувати інформацію про сам процес, але й впливати на нього (хоча відсутні формальні механізми включення «звичайних людей» у процедури прийняття рішень). Переважно вплив відбувається опосередковано, через формування певного громадського ставлення, позицій та оцінок ЗМІ, з якими не можуть рахуватися ні члени Комітету з правосуддя Сената, ні сенатори загалом під час остаточного голосування.

Експерти відзначають, що практично всі кандидати, які номінувалися за останні 30 років, сприймалися неоднозначно, з посиланням на певні проблеми у їхньому професійному та особистому житті. Особливої гостроти набували ідеологічні розбіжності, які виникали під час обговорення в Сенаті.²⁰¹

Естонія. Процедура має переважно закритий характер. Оприлюдненню підлягає лише інформація про основні етапи добору (оголошення конкурсу; прізвища претендентів, остаточне рішення). Також публічним є етап обговорення кандидатури на засіданні парламенту.²⁰²

Болгарія. Під час проведення добору оприлюдненню підлягають всі процесуальні рішення (оголошення конкурсу; списки кандидатів; списки допущених до конкурсу; результати конкурсу), а також кваліфікаційні вимоги (зміст тестів та іспитів). Однак співбесіди з кандидатами, процедури голосувань та прийняття рішень Вищою судовою радою мають конфіденційний характер.²⁰³

Словенія. Громадський контроль процесу призначення є обмеженим. Акцент робиться

²⁰¹ Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – W.: 2005. Congressional Research Service. – P. 6-12.

²⁰² Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>

²⁰³ Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

більшою мірою на прозорості процедури ніж на залученні громадськості (звичайних громадян і професійних спільнот). Законом передбачено оприлюднення інформації про всі етапи добору, однак прийняття рішень є переважно закритим. Винятком є рішення Національної асамблеї, що приймається за загальним регламентом парламентської процедури, який допускає обмежену участь громадськості.²⁰⁴

Чехія. Національна модель призначення суддів сприймається критично у суспільстві, пропонується низка реформ. Однією з проблем є відсутність прозорості та усунення громадськості від процесу добору суддів ВС. Непублічний характер мають не лише процедури прийняття рішень, але й загальні її етапи. Інформація про початок відбіркової процедури не підлягає оголошенню. Публічним є лише призначення судді.²⁰⁵

Польща. Особливістю «польської процедури» є переважна її локалізація в судовій системі. Наслідком цього є певна закритість процедури й обмеженість інформації. Відкриті джерела не дають прикладів участі громадськості, хоча всі основні рішення, які приймаються у процесі добору, підлягають оприлюдненню. У складі Національної ради юстиції (орган остаточної номінації кандидатів) відсутні «звичайні люди», домінують представники судової влади.²⁰⁶

Данія. Процедура призначення має закритий характер. Єдиним виключенням є оголошення про вакансію та оприлюднення рішення про призначення. У складі Ради з призначення суддів є два представники громадськості, які не можуть належати до політичних партій або бути членами виборних органів національного чи регіонального рівня.²⁰⁷ Можливість підвищення прозорості процедури призначення або розширення доступу громадськості не входять до пріоритетів потенційних змін у судовій системі, що є предметом суспільної дискусії.

Угорщина. Процедура добору має переважно закритий характер. Визначено перелік ситуацій, де інформація підлягає оприлюдненню: інформація про оголошення конкурсу (з переліків

²⁰⁴ Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

²⁰⁵ ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 osoudech, soudcích, přisedících státní správě soudů aozměně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>

²⁰⁶ Act of 11 May 2011 on the National Council of the Judiciary // Journal of Laws. - 2011 – 17 June 2011.

²⁰⁷ The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København: Det Retsvidenskabelige Institut D, 2000. - P. 34.

видань чи веб-сайтів, де її має бути розміщено); інформація про результати; у відкритому режимі проходять слухання у Палаті та колегії суддів, яка вирішує питання добору.²⁰⁸

Фінляндія. Ключові фази добору (проведення інтерв'ювання кандидатів та обговорення кандидатур) проходять конфіденційно. Водночас оприлюднюється інформація про оголошення конкурсу та його результати.²⁰⁹

Норвегія. Існує обмежений перелік інформації, яка підлягає оприлюдненню: прізвища кандидатів на посаду судді Верховного суду, список кандидатів з оцінками, отриманими під час оцінювання Радою з призначення суддів (проте обґрунтування висновку щодо рекомендацій не оприлюднюється). Позиція Голови Верховного суду, передана міністру юстиції, також є публічною та оприлюднюється на веб-сайті Верховного суду. Крім того, членами Ради з призначення суддів є два представники громадськості (призначаються монархом).²¹⁰ Однак вплив цієї обставини на ступінь участі громадськості визначити досить складно.

Німеччина. Всі етапи добору суддів ВС проходять конфіденційно. Процедура добору відбувається без громадських слухань і оголошення списку кандидатів.²¹¹

Канада. Процедура добору суддів ВС та «шорт-лист» кандидатів не є публічними. З метою виконання зобов'язань Уряду щодо забезпечення прозорості членам Постійної комісії з питань юстиції і прав людини Палати громад, Постійного Комітету з правових і конституційних питань Сенату, а також представникам від всіх сторін в Палаті надається можливість взяти участь у сесії запитань і відповідей стосовно остаточної кандидатури. Сесія, що проводиться за модеруванням професора права, дає можливість парламентаріям і представникам громадськості ознайомитися з майбутнім суддею.

²⁰⁸Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.co.e.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.co.e.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

²⁰⁹Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>

²¹⁰Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internett/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>

²¹¹Der Präsident des Bundesgerichtshofs Karlsruhe, den 11. Mai 2012 Questionnaire // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/germany_answersquestionnaire.pdf

Оскарження рішень

Практика чи можливість оскарження рішень щодо призначення суддів ВС не належить до тем, що активно обговорюються. Відповідна практика є досить рідкісною у більшості країн, що були предметом дослідження. Як можна побачити, в досліджуваних державах існують два піходи до самої можливості оскарження рішень щодо призначення суддів ВС: від її абсолютного заперечення і заборони до допустимості такого оскарження. Хоча в останньому випадку практика оскаржень зазвичай відсутня, відповідні нормативні можливості закладені у механізми добору та призначення суддів.

Нідерланди. Фактично у законодавстві відсутні підстави для оскарження рішень щодо добору, особливо зважаючи на те, що ключове значення мають «внутрішні/ м'які процедури» самого ВС.

Норвегія. У законодавстві міститься таке положення: рішення Ради з призначення суддів стосовно кандидатів, які обираються на посаду судді Верховного суду, не підлягає оскарженню.

Ізраїль. Рішення Комісії з добору суддів не підлягають оскарженню.

Чехія. Рішення щодо призначення судді можуть бути оскаржені в адміністративному суді (загальний порядок). Рішення, які приймаються у процесі добору як «внутрішньому процесі» ВС, оскарженню не підлягають.²¹²

Швеція. Не підлягають оскарженню ні рішення відбіркового органу (Комітет з висування суддів), ні остаточне рішення Уряду про призначення судді ВС.²¹³

Естонія. Не відомі випадки оскарження будь-яких рішень, хоча формально існує можливість оскарження до ВС (як конституційного суду) рішення парламенту про призначення.

Данія. Жодне з рішень, які приймаються Радою з призначення суддів, Міністерством юстиції та монархом, оскарженню не підлягають.²¹⁴

Угорщина. Передбачена спеціальна процедура оскарження рішення про призначення. Право на оскарження має лише особа, яка була учасником конкурсу. Протягом 15 днів така особа може подати скаргу на ім'я Голови Верхов-

²¹²ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 osoudech, soudcích, přísedících a správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>

²¹³Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>

²¹⁴The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København: Det Retsvidenskabelige Institut D, 2000. - P. 34.

ного суду, який протягом 5 днів має направити ці матеріали до місцевого спеціалізованого суду (адміністративного чи трудового). Рішення може бути скасовано. Виконання судового рішення покладено на Голову Верховного суду.²¹⁵

Італія. Всі рішення Вищої ради юстиції (за виключенням дисциплінарних) можуть бути оскаржені в адміністративному суді за загальною процедурою. За останні 10 років був лише один випадок судового спору стосовно призначення на посаду судді ВС.

Ірландія. Оскарження рішень Уряду чи Комісії з призначення суддів можливе в загальному порядку. Однак така практика відсутня.

Литва. Можливість оскарження будь-яких рішень в межах процедури призначення законодавством не передбачена. Втім, можливим є оскарження до Вищого адміністративного суду рішення Національної судової адміністрації (здійснює адміністрування добору) щодо включення (невключення) особи до реєстру кандидатів на суддівську посаду.

Хорватія. Рішення про призначення судді може бути оскаржене до Конституційного суду особою, яка була учасником конкурсного добору.

Болгарія. Рішення Вищої судової ради про відмову у призначенні на посаду судді ВС може бути оскаржене до Вищого адміністративного суду протягом 7 днів. Крім того, на етапі допуску до конкурсу кандидати, заяви яких були відхилені на основі невідповідності поданих документів, можуть подавати протягом трьох днів скарги безпосередньо до Вищої судової ради.²¹⁶

Велика Британія (на прикладі вищих судів Північної Ірландії, хоча аналогічні інститути існують на всіх рівнях). Як альтернатива судового оскарження існує можливість звернення до Омбудсмена з питань призначення суддів, який є незалежним від трьох основних учасників процедури призначення (Північно-Ірландська комісія з призначення суддів, лорд-канцлер, Судова служба) і має повноваження розгляду скарг на їх рішення.

Словенія. Можливості оскарження мають відмінності залежно від стадії процедури. Проведення кваліфікаційного оцінювання/добору Верховним судом – рішення протягом 8 днів можуть бути оскаржені до Кадрової ради ВС, яка може або змінити рішення або відмовити

скаржнику. Прийом заяв Міністерством юстиції: у разі відмови з посиланням на порушення термінів або відсутність усіх передбачених документів заявник може оскаржувати таке рішення до адміністративного суду. Призначення на посаду (рішення Судової ради та Національної асамблеї) оскарженню не підлягає.²¹⁷

Австрія. Вибір кандидатури на посаду судді Верховного суду та рішення щодо призначення кандидата суддею ВС оскарженню не підлягає.

Німеччина. Не обраний Комісією з добору суддів кандидат на посаду судді Верховного суду має право оскарження до Федерального адміністративного суду.²¹⁸ Крім того, відповідно до усталеної практики, якщо особа, яку висувають кандидатом на посаду судді Федерального верховного суду, не має заперечень проти такого висунення, оскарження висунення кандидатури неможливе, за винятком серйозних порушень процедури добору кандидатури. Конкретизації серйозних порушень процедури добору суддів ВС на рівні федерального законодавства не встановлено.

Список використаних джерел:

1. Основний Закон: Судова влада // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Documents/yesod10.pdf>
2. Constitutional Reform Act .2005 Charter 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/pdfs/ukpga_20050004_en.pdf
3. Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>
4. Constitution of India // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>
5. The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
6. Law of Republic of Latvia On Judicial Power, 2014.
7. Закон про Федеральний суд Швейцарії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2006/1205.pdf>
8. The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний

²¹⁵Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remuneration of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)006-e)

²¹⁶Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII

²¹⁷Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).

²¹⁸Der Präsident des Bundesgerichtshofs Karlsruhe, den 11. Mai 2012 Questionnaire // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/germany_answersquestionnaire.pdf

- ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>
9. Law on Court of Bosnia and Herzegovina – Consolidated version // Official gazette of Bosnia and Herzegovina, 49/09, 2009.
 10. Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internet/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>
 11. The world factbook: 2015. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2094.html
 12. Schedule 6 to the Judicial Pensions and Retirement Act 1993 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/8/pdfs/ukpga_19930008_en.pdf
 13. Constitution of Kenya // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klrc.go.ke/index.php/constitution-of-kenya/137-chapter-ten-judiciary/>
 14. Court of Appeal Act 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/18/enacted/en/print.html>
 15. Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // Journal of Laws. -2013 – N 499
 16. Deutsches Richtergesetz (DRiG) of April 19, 1972, Bundesgesetzblatt 1972 I p. 713, June 7, 2004, Bundesgesetzblatt 2004 I p. 1054.
 17. Закон «Про магістратуру» (Ордонанс № 58–1270 від 22 грудня 1958 року, зі змінами). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=877>
 18. Legal Profession Admission Rules. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A920022a3-d55b-498a-b678-8ff64c526291%20Depth%3A0%20Status%3Ainforce;rec=0;whole=yes>
 19. Судді Верховного Суду Японії. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.courts.go.jp/english/about/justice/index.html>
 20. Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>
 21. Republic of Lithuania Law Amending the Law on Courts 31 May 1994, N. 1-480
 22. The German Judiciary Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/DRiG.pdf>
 23. Richter- und Staatsanwaltschaftsdienstgesetz (RStDG) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_\(RStDG\).html](http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_(RStDG).html)
 24. Constitution of Swiss // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm
 25. Qualifications and Assessment Criteria. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/qualifications-eng>
 26. Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>
 27. Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>
 28. The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
 29. The Constitution of the Republic of Singapore // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;ident=62847936-2328-4409-aa97-2ff69536bc2a;page=0;query=DocId%3A%22cf2412ff-fca5-4a64-a8ef-b95b8987728e%22%20Status%3Ainforce%20Depth%3A0;rec=0#legis>
 30. Legal Profession Admission Rules. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=DocId%3A920022a3-d55b-498a-b678-8ff64c526291%20Depth%3A0%20Status%3Ainforce;rec=0;whole=yes>
 31. Закон о статусе судьи № 544 от 20.07.1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312845&lang=2>
 32. Qualifications and Assessment Criteria. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/qualifications-eng>
 33. High Court Act of Australia, 1979. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/hcoa1979233/
 34. Courts and Legal Services Act 1990 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/41/pdfs/ukpga_19900041_en.pdf
 35. Court s Law (Consolidated version) 2014, Section 3. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://wipo.org>
 36. Law on Courts 1994. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.vsrh.hr/EasyWeb.asp?pcpid=286>
 37. Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_r04_06.htm#Section_VIII_
 38. Courts Act (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514022014001/consolide>
 39. ZÁKON ze dne 30. listopadu 2001 osoudech, soudcích, předsedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů // [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=6~2F2002&rpp=15#seznam>
40. Court (Establishment and Costitution) Act 1961 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1961/act/38/enacted/en/print/Html>; Court (Supplemental Provisions) Act 1961 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1961/act/39/enacted/en/html>; Court and Court Officer Act 1995 <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/31/enacted/en/html>
 41. Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public Consultation on the Judicial Appointments Process. – Dublin, 2014. – 98 P
 42. Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).
 43. Frankfurter F. The Supreme court in the Mirror of justice. // University of Pennsylvania Law Review. - 1957. -Vol. 105. - P. 795.
 44. Act of 23 November 2002 on the Supreme Court // Journal of Laws. -2013 – N 499.
 45. Brandber U. , Knutson T. Morgondagens domare tar plats // Advokaten, - No. 4 - 2012. - pp. 28-33.
 46. The Constitution of Sweden. The Fundamental Laws and Riksdag Acts [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-constitution-of-sweden-160628.pdf>/Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>
 47. Ley organica 6/1985 Del Poder Judicial // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>
 48. Recruitment, Professional Evaluation and Career of Judges and Prosecutors in Europe: Austria, France, The Netherland, Italy, Germany and Spain./Ed. G. Di Federico. – Bologna. 2005.
 49. Supreme Court Act (74/1918 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1918/en19180074.pdf>
 50. Act on Judicial Appointment. 205/2000 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000205.pdf>
 51. Act CLXII of 2011 on Legal Status and Remunareion of Judges of Hungary // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDDL-REF\(2012\)006-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDDL-REF(2012)006-e)
 52. Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internett/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinnledning.pdf>
 53. Supreme Court Act, RSC 1985, cS-26. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://canlii.ca/t/5266h>>retrievedon 2016-07-27
 54. Закон о статусе судьи № 544 от 20.07.1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312845&lang=2>
 55. Equality Act 2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/section/159>
 56. Navot Suzi. Constitutional Law of Izrael. – L. Kluwer Law Publ.,2007. - P.142-145.
 57. Judicial Reform in the Netherlands. A new process for recruitment, selection and training of judges. – Hague: HCJ, 2015.- p.24-25.
 58. Judicial Appointments Review Committee. Preliminary Submission to the Department of Justice and Equality's Public Consultation on the Judicial Appointments Process.- Dublin, 2014. – p. 20-21.
 59. Constitution of the Republic of Kosovo // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Constitution1%20of%20the%20Republic%20of%20Kosovo.pdf>
 60. To what extent does the process of appointing (supreme or constitutional court) justices guarantee the independence of the judiciary? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sgi-network.org/2015/Democracy/Quality_of_Democracy/Rule_of_Law/Appointment_of_Justices
 61. Constitution of Germany // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/
 62. Good Character guidance.// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jac.judiciary.gov.uk/sites/default/files/sync/application_selection/good-character-guidance-2013.pdf
 63. Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf
 64. Judicial Appointment. Comparative Study. 15 April 2015.- Judicial Conference of Australia, Sydney, 2015- P. 119-120.
 65. The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>
 66. Rules for Formation, Organization and Activity of the Professional Ethics Committees Within the Bodies of the Judiciary <http://www.vss.justice.bg/en/root/f/upload/5/RULES-FOR-THE-FORMATION-ORGANISATION-AND-ACTIVITY-OF-THE-PROFESSIONAL-ETHICS-COMMITTEES-WITHIN-THE-BODIES-OF-THE-JUDICIARY.pdf> Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_06.htm#Section_VIII_

67. Court of Appeal Act 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/18/enacted/en/print.html>
68. The Danish Administration of Justice Act: English version. / Frese Jensen, Malene. København : Det Retsvidenskabelige Institut D, 2000. - P. 36.
69. Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – W.: 2005. Congressional Research Service. – P. 14-22.
70. The ABA Standing Committee on Federal Judiciary: What It Is and How It Works, American Bar Association, p. 9 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.abanet.org/scfedjud/>]
71. Judicial Service Act. Charter 185 A / Revised Ed. 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.go.ke/portal/assets/filemanager_uploads/Downloads/Judicial%20Service%20Act%20of%202011.pdf
72. Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>
73. G. Williams High Court appointments: the need for reform.// Sydney Law Review, 2008, vol. 30(1). – P.150-168.
74. High Court Act of Australia, 1979. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/hcoa1979233/
75. The Instrument of Government // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.riksdagen.se/en/SysSiteAssets/07.-dokument--lagar/the-instrument-of-government-2015.pdf/> Appointing Permanent Judges Act (2010:1390) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.domstol.se/upload/domarnamnden/%C3%85rsredovisning%20f%C3%B6r%202013.pdf>
76. Law on the State judiciary Council. 1993 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Law-State-Judiciary-Council.pdf
77. Constitution of Slovenia // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.us-rs.si/media/constitution.pdf>
78. Judicial Service Act // Official Gazette of the Republic of Slovenia, - 1994. - № 19 (з урахуванням змін та доповнень).
79. Judiciary System Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vks.bg/english/vksen_r04_06.htm#Section_VIII__
80. Courts of Justice Act (1 October 2013). // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/dainternet/domstol.no/domstoladministrasjonen/internasjonalt/courts-of-justice-act-english-translation-uten-paragrafinledning.pdf>
81. The Constitution of the Republic of Poland // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trybunal.gov.pl/en/about-the-tribunal/legal-basis/the-constitution-of-the-republic-of-poland/>
82. Act of 11 May 2011 on the National Council of the Judiciary // Journal of Laws. - 2011 – 17 June 2011.
83. Basic Law for the Federal Republic of Germany (стаття 95) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/
84. Constitution of France 1958 (amendments for 2008) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=179092/ - Стаття 65.
85. NJAC: Supreme Court issues guidelines to make collegium system more transparent // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.firstpost.com/india/njac-supreme-court-issues-guidelines-to-make-collegium-system-more-transparent-2547860.html>
86. Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – W.: 2005. Congressional Research Service. – P. 6-12.
87. The Independent Advisory Board for Supreme Court of Canada Judicial Appointments // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fja-cmf.gc.ca/scc-csc/index-eng.html>
88. Obwieszczenie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2016 r. O liczbie, przewidziany chdoobjęcia, stanowiskę dziego Sądu Najwyższego // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.monitorpolski.gov.pl/MP/2016/462/1>
89. Judicial Commission of Pakistan Rules, 2010. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://supremecourt.gov.pk/web/page.asp?id=463>
90. Constitution of Austria 1920 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.constituteproject.org/constitution/Austria_2009.pdf/Стаття 86.
91. Der Präsident des Bundesgerichtshofs Karlsruhe, den 11. Mai 2012 Questionnaire // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stj.pt/ficheiros/coloquios/ColoquioSTJUE/germany_answersquestionnaire.pdf
92. Memorandum of Procedure for appointment of the Chief Justice of India and judges of the Supreme Court of India // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doj.gov.in/sites/default/files/mem-osc.pdf>
93. Закон о Высшей судебной палате № 789 от 23.03.1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=346405&lang=2>
94. Supreme Court Appointment Process: Roles of the President, Judiciary Committee, and Senate./ Denis Steven Rutkus. – W.: 2005. Congressional Research Service. – P. 6-12.

Відбулося 28-ме пленарне засідання Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ)

6–7 грудня 2016 року у м. Страсбург (Французька Республіка) відбулося 28-ме пленарне засідання Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ).

На заході представлено черговий Звіт СЕРЕЈ «Системи правосуддя у Європі: ефективність та якість правосуддя – 2016 рік (на основі даних за 2014 рік)» (далі – Звіт), а також інтерактивну базу даних щодо функціонування судових систем СЕРЕЈ-STAT. Ці інформаційні матеріали разом зі Звітом про використання інформаційних технологій у судах опубліковано на офіційному веб-сайті СЕРЕЈ наступного дня після їх офіційної презентації Комітету Міністрів у м. Париж 5 жовтня 2016 року.

Кожні два роки спеціально уповноважена Робоча Група СЕРЕЈ надсилає державам-членам Ради Європи Анкету щодо оцінки функціонування судових систем та на базі отриманих даних готує аналітичний Звіт стосовно рівня ефективності та якості їх функціонування. З метою забезпечення однакового розуміння Анкети всіма країнами СЕРЕЈ розробила спеціальний Коментар із роз'ясненнями. Варто наголосити, що у Звіті детально проаналізовано особливості функціонування судових систем, їх бюджетів, особливості роботи суддів, прокурорів і адвокатів, а також організації судів у 45 державах-членах та в одній із держав-спостерігачів СЕРЕЈ (Ізраїль).

Інтерактивну базу даних СЕРЕЈ-STAT розроблено з метою спрощення процесу пошуку конкретної інформації щодо однієї, кількох або всіх держав-членів і вона є додатко-

вим інструментом для застосування Звіту. СЕРЕЈ-STAT спрощує процес обміну даними щодо судових систем різних країн, порівняння основних тенденцій у сфері правосуддя у 2010, 2012, 2014 роках, а також полегшує створення статистичних графіків та зображень.

Звіт СЕРЕЈ «Системи правосуддя у Європі: ефективність та якість правосуддя – 2016 рік (на основі даних за 2014 рік)» та інтерактивна база даних СЕРЕЈ-STAT є унікальними інформаційними джерелами для представників політичному та осіб, які працюють у сфері правосуддя. Керівництво та Секретаріат СЕРЕЈ за погодженням Комітету Міністрів закликає держав-членів максимально поширювати та використовувати зазначені інформаційні матеріали при розробленні державної політики щодо функціонування судових систем.

Україну на пленарному засіданні представляла національний кореспондент СЕРЕЈ від України, начальник відділу міжнародного співробітництва секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Поліна Казакевич.

У своїй доповіді П. Казакевич розповіла про основні зміни у функціонуванні судової системи України, що мали місце за останні півроку, зокрема, внаслідок набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та новою редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 30 вересня 2016 року.

Серед іншого, національний кореспондент

СЕРЕЖ від України запропонувала керівництву СЕРЕЖ розглянути можливість започаткування у 2017 році двостороннього співробітництва в рамках окремого проекту з метою покращення функціонування системи правосуддя в Україні в частині тайм-менеджменту роботи судів та якості надання судових послуг за рахунок впровадження інструментів та методології СЕРЕЖ.

Також П. Казакевич звернула увагу європейських колег на значне підвищення рівня ефективності функціонування системи правосуддя в Україні та наголосила на готовності представників української судової влади співпрацювати з СЕРЕЖ в рамках майбутнього проекту.

Крім України про основні зміни у функціонуванні судових систем своїх країн доповідали представники Азербайджану, Болгарії, Естонії, Франції, Латвії, Мальти, Нідерландів, Сербії, Словенії, Іспанії, Колишньої Югославської Республіки Македонії, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

За результатами роботи 28-го пленарного засідання СЕРЕЖ підготовлено скорочений звіт.

Довідково:

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЖ) заснована 18 вересня 2002 року відповідно до Резолюції Res (2002)12 Комітету Міністрів Ради Європи як експертна організація з питань ефективності функціонування юстиції в державах-членах Ради Європи.

Основною метою Комісії є пропонування конкретних рішень для їх впровадження державами-членами Ради Європи, а саме:

- сприяння ефективній імплементації документів Ради Європи для організації правосуддя;
- забезпечення врахування потреб користувачів системи правосуддя під час розробки державної політики у сфері судочинства;
- пропонування державам ефективного вирішення справ до того, як заяву буде подано до Європейського суду з прав людини, а також попередження порушень статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини. Такі заходи

мають сприяти зменшенню навантаженості Європейського суду з прав людини.

На сьогодні СЕРЕЖ є унікальним органом для всіх європейських країн, який об'єднує експертів 47 держав-членів Ради Європи, створений оцінювати ефективність функціонування судових систем та пропонувати практичні інструменти і заходи для висококваліфікованого обслуговування населення.

Особливий акцент у роботі СЕРЕЖ зроблено на порівнянні судових систем і обміні знаннями про те, як вони функціонують. Сфера здійснення цього порівняння значно ширша, ніж «продуктивність» у вузькому сенсі – воно охоплює також «якість» та «ефективність» правосуддя.

Для виконання цих завдань з 2004 року СЕРЕЖ зобов'язалася кожні два роки оцінювати роботу судових систем держав-членів Ради Європи.

Георг Става, Президент СЕРЕЖ і Поліна Казакевич, національний кореспондент СЕРЕЖ від України, начальник відділу міжнародного співробітництва секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

ВІСНИК

Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Передплатний індекс: 89521